10.c.

14 — 6

39.

No. 254.

[illegible]

[illegible]

text

ABRÉGÉ
DE TOUTES LES
SCIENCES,
À
L'USAGE
DES ENFANS
DES DEUX SEXES.

AVEC PRIVILÉGE.

à VARSOVIE.

Chez Michel Groell Commiſſaire & Libraire
du Roy.
MDCCLXVIII.

KROTKIE ZEBRANIE

WSZYSTKICH

NAUK

KU

POZYTKOWI

MŁODZI

OBOIEY PŁCI.

ZA PRZYWILEIEM

w WARSZAWIE

Nakładem Michała Grela J. K. Mci Kommissarza, y Bibliopoli.

MDCCLXVIII.

ABRÉGÉ
DE TOUTES
LES SCIENCES.

SECTION I.

DU TEMS.

Demande. *Qu'eſt-ce qu'on nomme un Siécle?*

Réponſe. C'eſt un tems qui renferme l'eſpace de cent ans.

D. *Qu'eſt-ce qu'un An ?*

R. C'eſt l'eſpace de douze Mois.

D. *Qu'eſt-ce qu'un Mois?*

R. C'eſt l'eſpace de quatre Semaines & quelques jours.

D. *Combien une Semaine a-t-elle de jours?*

R. Sept.

D. Com-

KROTKIE ZEBRANIE

WSZYSTKICH

NAUK

ROZDZIAŁ I.

O CZASIE

Pytanie. *Co ſię ma rozumieć przez Wiek?*

Odpowiedź. Rozumie ſię czas, ktory zamyka w ſobie lat ſto.

P. *Co ieſt Rok?*

O. Jeſt czas zawieraiący w ſobie dwanaście Mieſięcy.

P. *Co ieſt Mieſiąc?*

O. Jeſt czas zamykaiący w ſobie cztery Niedziele, y kilka dni.

P. *Wiele Tydzień ma w ſobie dni.*

O. Siedm.

D. *Comment les nomme-t-on?*

R. Dimanche, Lundi, Mardi, Mécredi, Jeudi, Vendredi, & Samedi.

D. *Toutes les Nations les comptent-elles dans le même ordre?*

R. Non. Les Chrétiens commencent par le Dimanche; les Juifs par le Samedi; les Mahométans par le Vendredi.

D. *Qu'est-ce qu'un Jour?*

R. C'est l'espace qui renferme vingt-quatre heures; & on l'appelle Jour naturel.

D. *Comment est-il partagé?*

R. En deux parties; savoir, la nuit, & le jour proprement dit.

D. *Le partage-t-on aussi autrement?*

R. Oui; relativement à quatre termes, qui sont le Matin, le Midi, le Soir, & le Minuit.

D. *Qu'est-ce que le Jour proprement dit?*

R. C'est le tems qui dure depuis le Soleil levant jusqu'au Soleil couchant.

D. *Qu'est-ce que la Nuit?*

R. C'est le tems qui dure depuis que le Soleil se couche jusqu'à ce qu'il se léve.

D. *Combien d'heures a le Jour proprement dit?*

R. Douze.

D. *Et la nuit?*

R. Autant.

D. *Cela est-il toujours égal?*

R. Non. Cela change suivant les Saisons; car tantôt le Jour est plus long, tantôt plus court; & il en est ainsi de la Nuit.

D. *Qu'est-ce qu'une Heure?*

R. C'est

P. *Jak się nazywaią?*

O. Niedziela, Poniedziałek, Wtorek, Srzoda, Czwartek, Piątek, y Sobota.

P. *Czyli wszystkie Narody tym porządkiem ie rachuią?*

O. Nie. Chrześcianie zaczynaią od Niedzieli, żydzi od Soboty, Turcy od Piątku.

P. *Co to iest Dzień?*

O. Jest czas zamykaiący w sobie dwadzieścia cztery godzin, y nazywa się dniem naturalnym.

P. *Jak on się dzieli?*

O. Na dwie części, to iest: na noc y na dzień właściwie wzięty.

P. *Czyli się dzieli ieszcze inaczey?*

O. Tak iest; dzieli się względem tych czterech czasow, ktore są: Rano, Południe, Wieczor, y Pułnoc.

P. *Co to iest dzień właściwie wzięty?*

O. Jest to ten czas, ktory od wschodu, aż do zachodu Słońca trwa.

P. *Co iest Noc?*

O. Jest czas, ktory od zachodu słońca trwa aż do wschodu.

P. *Wiele godzin ma dzień właściwie wzięty?*

O. Dwanaście.

P. *A Noc?*

O. Tyleż.

P. *Zawszesz to tak iest?*

O. Nie. To się odmienia według czasu, bo czasem iest dzień dłuższy, czasem krotszy; toż samo ma się rozumieć y o Nocy.

P. *Co to iest Godzina?*

R. C'eſt l'eſpace de ſoixante minutes, & chaque minute à ſoixante ſecondes.

D. *Qu'eſt-ce qu'une Saiſon?*

R. C'eſt une révolution dans la Nature, qui arrive réguliérement quatre fois dans l'Année.

D. *Comment nomme-t-on les Saiſons?*

R. Le Printems, l'Eté, l'Automne, & l'Hiver.

D. *Combien dure chaque Saiſons?*

R. Trois Mois.

D. *Quand commence le Printems?*

R. C'eſt le 21 ou le 22 du Mois de Mars.

D. *Quand commence l'Eté?*

R. Le 21 ou le 22 de Juin.

D. *Quand commence l'Automne?*

R. Le 21 ou le 22 de Septembre.

D. *Et l'Hiver?*

R. C'eſt le 21 ou le 22 de Décembre.

D. *Quand y a-t-il une égalité de durée entre le jour & la nuit?*

R. Cela arrive deux fois dans l'année; ſavoir, le 21 ou le 22 de Mars, & le 21 ou le 22 de Septembre, L'un & l'autre de ces tems eſt appellé Equinoxe.

D. *Quand le Jour eſt-il le plus long?*

R. C'eſt le 21 ou le 22 de Juin, qui eſt le commencement de l'Eté; & alors les Jours commencent à diminuer ſucceſſivement.

D. *Quand le Jour eſt-il le plus court?*

R. C'eſt le 21 ou le 22 de Décembre, c' eſt-à dire, à l'entrée de l'Hivèr; & alors les jours commencent à croître ſucceſſivement.

D. *Ce changement eſt-il le même par toute la Terre?*

R. Non.

O. Jeſt czas ſześćindzieſiąt minut, a każda z nich, ma ſześćdzieſiąt minut drugich.

P. *Co to ieſt odmiana czaſu?*

O. Jeſt to porządek natury, ktory cztery razy na Rok regularnie przypada.

P. *Jak ſię te odmiany nazywaią?*

O. Wioſna, Lato, Jeśień, Zima.

P. *Jak długo trwa każda odmiana czaſu?*

O. Trzy Mieſiące.

P. *Kiedy ſię zaczyna Wioſna?*

O. Zaczyna ſię 21 albo 22. Marca.

P. *Kiedy ſię zaczyna Lato?*

O. 21 albo 22 Czerwca.

P. *Kiedy ſię zaczyna Jeśień?*

O. Albo 21 albo 22 Września.

P, *Kiedy ſię zaczyna Zima?*

O. 21 albo 22 Grudnia.

P. *Kiedy przypada porownanie dnia z nocą?*

O. Przypada dwa razy na Rok, to ieſt, 21 albo 22 Marca, y 21 albo 22 Września. To oboie nazywa ſię porownaniem dnia z nocą.

P. *Kiedy dzień ieſt naydłużſzy?*

O. 21, albo 22 Czerwca, y tegoż dnia zaczyna ſię Lato, a odtąd dni ſię zmnieyſzać zaczynaią naſtępnie.

P. *Kiedy dzień ieſt naykrotſzy?*

O. 21, albo 22 Grudnia, to ięſt na ſamym początku zimy, od ktorego czaſu zaraz dzień powiękſza ſię.

P. *Ta odmiana czyli wſzędzie iednakowo bywa?*

R. Non. Il varie ſuivant qu'un Pays eſt ſitué par rapport au cours du Soleil. Il y a, par exemple, des Pays où la Nuit dure, en tout tems, autant que le Jour; d'autres, où la Nuit, pendant l'Eté, n'eſt que d'une heure; d'autres, où la Nuit dure toujours ſix mois, & le Jour conséquemment autant. C'eſt ce que l'on démontre ſur le Globe.

D. *Comment nomme-t-on autrement le 21 ou le 22 de Juin?*

R. Le Solſtice d'Eté.

D. *Comment nomme-t-on le 21 ou le 22 de Decembre.*

R. Le Solſtice d'Hiver.

D. *Comment appélle-t-on les Mois dans l'ordre où on les place?*

R. Janvier, Février, Mars, Avril, Mai, Juin, Juillet, Août, Septembre, Octobre, Novembre, Décembre.

D. *Combien de jours chacun de ces Mois contient-il?*

R. Il y en a ſept qui ont trente-un jours; ſavoir Janvier, Mars, Maï, Juillet, Août, Octobre, & Décembre; quatre, qui en ont trente, ſavoir, Avril, Juin, Septembre, & Novembre; & un ſeul, ſavoir, Février, qui en a vingt-huit, ou vingt-neuf.

D. *Combien l'Année a-t-elle de jours?*

R. Trois cens ſoixante-cinq.

D. *Le nombre eſt-il toujours le même?*

R. Non. Il change tous les quatre ans; & la quatriéme Année, qu'on nomme Biſſextile, a un jour de plus.

D. *D'où*

O. Nie. Rożnie przypada według położenia iakiego Kraiu, dla biegu Słonecznego. Są albowiem takie kraie, naprzykład, gdzie noc tak długo trwa, iak dzień, inne ſą, gdzie Noc przez całe Lato, tylko godzinę trwa, ſą inne takie, gdzie noc, zawſze trwa, przez ſześć Mieſięcy, podobnie y dzień potym trwa tak długo. Co wſzyſtko na Globie pokazuie ſię.

P. *Jak ſię nazywa czas przypadaiący dnia 21. albo 22 Czerwca?*

O. Przesilenie Dnia.

P. *Jak ſię nazywa czas przypadaiący dnia 21, albo 22 Grudnia?*

O. Przesilenie Nocy

P. *Jak ſię nazywaią Mieſiące podług porządku?*

O. Styczeń, Luty, Marzec. Kwiecień. May, Czerwiec, Lipiec, Sierpień, Wrzesień, Pazdziernik, Liſtopad, Grudzień.

P. *Wiele dni ma w ſobie każdy Mieſiąc?*

O. Jeſt takich ſiedm, ktore maią 31 dni, to ieſt: Styczeń, Marzec, May, Lipiec, Sierpień, Pazdziernik, y Grudzień. A cztery, ktore maią po dni 30. to ieſt: Kwiecień, Czerwiec, Wrzesień y Liſtopad, á ieden ſam Luty, ktory ma albo 28, albo 29 Dni.

P. *Wiele Dni Rok zamyka w ſobie?*

O. Trzyſta ſześćdzieſiąt y pięć.

P. *Liczba ta czyli zawſze ieſt iednakowa?*

O. Nie. Odmienia ſię, co cztery lata, y w czwartym Roku (ktory ſię nazywa Przybyſzowy) przybywa ieden dzień.

P. *Zkąd-*

D. *D'où vient ce changement?*

R. C'eſt que chaque année ayant ſix heures de plus, on les réunit tous les quatre ans; ce qui fait alors un jour, qu'on ajoute à ceux de Février; & cela donne à ce Mois vingt-neuf jours.

D. *Les Romains comptoient-ils leurs Mois comme nous?*

R. Non. Ils n'en avoient d'abort que dix. Enſuite ils y en ajoutérent deux; mais ils commençoient l'année par le mois de Mars.

D. *Qui ont été les deux grands Réformateurs du Calendrier?*

R. Jules-Céſar & le Pape Grégoire XIII.

D. *Qu'eſt-ce qu'une Olympiade?*

R. C'eſt un Tems de quatre Années. Les anciens Grecs ſe ſervoient de cette maniére de compter, parcequ'ils célébroient, tous les quatre ans, près de la Ville d'Olympie, des Jeux qui par cette raiſon furent nommés Olympiques. Ils avoient été inſtitutés par Hercule à l'honneur de Jupitèr.

D. *Qu'eſt ce qu'une Epoque?*

R. C'eſt un événement mémorable dont on ſe ſert pour fixer l'ordre des tems, & pour ſoulager la mémoire; comme la Création du Monde, le Déluge &c

D. *Qu'eſt-ce qu'une Période?*

R. C'eſt la ſuite des événemens qui ſont écoulés depuis une Epoque jusqu'à l'autre.

D. *Qu'eſt-ce qu-un Luſtre?*

R. C'eſt l'eſpace de cinq ans,

D. *Qu'eſt-ce qu'un Jubilé?*

R. C'eſt

P. *Z kądże ta odmiana pochodzi?*

O. Z tąd, że każdy Rok maiąc ſześć godzin nad to; zbieraią ie co cztery lata, ktore że zebrane razem, czynią dzień ieden, ktory ſię Lutemu dodaie; y z tąd pochodzi, że ten Mieſiąc ma dni 29.

P. *Rzymianie tyleż rachowali Mieſięcy, co my?*

O. Nie. W początkach ſwoich nie liczyli tylko dzieśięć. Potym dodali dwa, ale Rok od Mieſiąca Marca zaczynali.

P. *Ktorzy to byli dway wielcy Ludzie co Kalendarz poprawili?*

O. Juliuſz Ceſarz, y Grzegorz XIII. Papież.

P. *Co ieſt Olimpiada?*

O. Jeſt czas czteroletni. Dawni Grecy ten wymiar czasu,za rachubę lat ſwoich brali, ponieważ co cztery lata, przy Mieście Olimpii, odprawiali igrzyſka, ktore też z tey przyczyny nazwane ſą Olimpiackie. Te gry były poſtanowione od Herkuleſa na honor Jowiſza.

P. *Co ieſt Epocha?*

O. Jeſt przypadek iaki ſławny, ktorego na wymiar czaſu zażywaią dla łatwieyſzego zpamiętania Epochy, takowe ſą: Stworzenie Swiata, Potop, *&c.*

P. *Co ieſt Peryod?*

O. Jeſt czas przypadku iakiego znacznego, ktory od iedney aż do drugiey upłynął Epochy?

P. *Co ieſt Luſtrum?*

O. Jeſt czas pięcio Letni.

P. *Co ieſt Jubileuſz?*

O. Jeſt

R. C'eſt une Fête deſtinée à célébrer une choſe remarquable, arrivée, il y a un Siécle, ou un demi-Siécle.

D. *Qu'eſt-ce qu'une Indiction ?*

R. C'eſt un eſpace de quinze ans. Ce terme n'eſt en uſage, que lorſqu'il s'agit du Calendrier.

SECTION II.

DE LA COSMOGRAPHIE.

D. *Qu'eſt-ce que la Coſmographie ?*

R. C'eſt la deſcription du Monde.

D. *Qu'entendez-vous par le Monde?*

R. Le Ciel & la Terre; en un mot, l'Univers entier.

D. *Pour acquérir cette Science, que fait-on ?*

R. Comme le Monde paroit rond, on ſe ſert de deux Globes: on appéle l'un le Globe Céleſte, & l'autre le Globe Terreſtre.

D. *Qu'eſt-ce que le Ciel ?*

R. C'eſt cette étendue d'air, que nous voyons au-deſſus de la Terre.

D. *En combien de parties peut-on le diviſer?*

R. En deux; ſavoir, le Firmament, où ſont le Soleil, la Lune & les Etoiles; & le Ciel Empirée, qui eſt cet eſpace immenſe dont notre imagination ne peut concevoir les bornes, & que l'on regarde comme le ſéjour de la Gloire & de la Félicité.

D. N'y

O. Jest Fest naznaczony do obchodzenia rzeczy iakiey godney pamięci, przypada, albo co ieden Wiek, albo co puł Wieku.

P. *Co iest Indykcya?*

O Jest czas pietnasto-Letni. Ten wymiar czasu nie zażywaią tylko do Kalendarzy.

ROZDZIAŁ II.

O KOSMOGRAFII.

P. *Co iest Kosmografia?*

O. Jest opisanie Swiata.

P. *Co rozumiesz przez Swiat?*

O. Niebo, y Ziemię, a iednym słowem cały Okrąg.

P. *Dla nabycia wiadomości o tym, co czynić potrzeba?*

O. Jako Swiat iest okrągły, tak zażywa się dwoch Globow, ieden nazywa się Globem Niebieskim, a drugi Globem Ziemnym.

P. *Co iest Niebo?*

O. Jest to rozciągnienie się Powietrza, ktore widziemy nad ziemią.

P. *Na wiele części można go dzielić?*

O. Na dwie, to iest, na Firmament, gdzie iest Słońce, Miesiąc, y Gwiazdy; y na Niebo Empireyskie, ktore Niebo, iest to ta rozciągłość wielka, ktorey nasz rozum granic założyć niemoże, y ktore my mamy za mieysce chwały, y wiecznego uszczęśliwienia.

P. *Czyli*

D. *N'y a-t-il pas un autre Air?*

R. Oui; c'eſt l'Atmoſphére.

D. *Qu'eſt-ce que l'Atmoſphére?*

R. C'eſt l'Air le plus groſſier, qui entoure immédiatement la Terre. C'eſt dans cet Air que volent les Oiſeaux, & que ſe forment les Nuages. Il s'étend à vingt-cinq ou vingt-huit lieues à la ronde. Ainſi l'on peut dire que l'Atmoſphere ſert d'envelope à la Terre.

D. *Qu'eſt-ce que le Soleil?*

R. C'eſt ce brillant Luminaire, que Dieu a créé pour éclairer le Monde, & qui produit la Lumiére & la Chaleur.

D. *Connoît-on la nature du Soleil?*

R. Non. Les uns s'imaginent que c'eſt un feu ordinaire, entretenu continuellement par des matiéres combuſtibles. Mais d'autres diſent que c'eſt un feu élémentaire, qui ſubſiſte ſans avoir beſoin de nourriture.

D. *Le Soleil eſt-il plus grand que la Terre?*

R. Oui, infiniment; au point que quelques Aſtronomes croient qu'il la ſurpaſſe un million de fois. Il ne paroît ſi petit qu'à cauſe de ſa grande diſtance.

D. *De combien eſt cette diſtance?*

R. Il n'eſt pas poſſible de le ſavoir; mais quelques uns penſent qu'elle eſt d'environ trente millions de lieues.

D. *Le Soleil tourne-t-il, ou eſt-il toujours fixe?*

R. Autrefois on a cru qu'il tournoit, parce qu'il

a un

P. *Czyli niemaſz ieſzcze innego Powietrza ?*

O. Jeſt Atmosfera.

P. *Co ieſt Atmosfera ?*

O. Jeſt powietrze naygrubſze, ktore ziemię otacza. Potymto Powietrzu lataią Ptaki, y formuią ſię obłoki. Powietrze to rozciąga ſię na 25. albo na 28. mil w koło. Y dla tego można mowić, że Atmosfera ſłuży na okrycie ziemie.

P. *Co ieſt Słońce ?*

O. Jeſt to iaśnieiąca światłość, ktorą B O G ſtworzył, dla oświecenia Swiata, y ktora wydaie z ſiebie świa łość y gorącość.

P. *Czyli ieſt nam wiadoma iſtota Słońca ?*

O. Nie. Innym ſię bowiem zdaie, że to ieſt ogień zwyczayny, utrzymywany przez materye ſpoſobne do palenia ſię. Inni zaś mowią, że to ieſt ogień podniebny, ktory bez żadney podniety trwać może.

P. *Czyli Słońce ieſt więkſze od Ziemi ?*

O. Tak ieſt. Jeſt nieſkończenie więkſze; a iako niektorzy Aſtronomowie mowią, że Słońce przewyżſza ziemię million razy. Dla wielkiey zaś odległości ſwoiey, tak małe nam ſię zdaie.

P. *Wiele mil-tey odległości rachuie ſię ?*

O. Jeſt rzecz niepodobna wiedzieć to; ale niektorzy iednak twierdzą, że ieſt trzydzieści millionow mil.

P. *Słońce czyli na mieyſcu ſtoi, czyli ſię też obraca ?*

O. Pierwey rozumiano, że Słońce obraca ſię,

a un cours apparent; mais aujourd'hui il eſt démontré qu'il eſt fixe, & que c'eſt la Terre qui tourne autour de lui.

D. *Le Soleil nous fait-il un autre bien que celui de la lumiére ?*

R. Oui; il fait croître & mûrir les fruits de la Terre par ſa chaleur.

D. *D'où vient que nous ne voyons pas toujours le Soleil levé?*

R. C'eſt parce qu'un épais nuage nous le cache, en interceptant ſes rayons. On peut s'en convaincre, lorſqu'on ſe trouve ſur la cime d'une haute Montagne au-deſſus des nuages. On voit alors le Soleil; mais ceux qui ſont au fond du Vallon, ne le voient pas.

D. *Qu'eſt-ce que la Lune?*

R. C'eſt un Globe deſtiné à nous éclairer pendant la Nuit.

D. *La Lune eſt-elle un Luminaire comme le Soleil?*

R. Non. C'eſt un corps opaque; & ſa lumiére eſt celle du Soleil, quelle nous donne par réflexion.

D. *D'où vient qu'elle n'eſt pas toujours éclairée en entier?*

R. Cela dépend de la maniére dont l' Hémiſphére de la Lune, éclairé par le Soleil, eſt tourné par raport à la Terre.

D. *Comment nomme-t-on les diverſes apparences de la Lune ?*

R. On les nomme des Phaſes.

D. *La Lune eſt-elle plus grande que la Terre ?*

R. Non.

gdyż zdaie się mieć iakąś ruchawość okazałą, ale teraz iuż doszli tego, że Słońce stoi, a ziemia się koło niego obraca.

P. *Słońce, oprocz światłości, czyli sprawuie iaki inny pożytek?*

O. Tak iest; bo przez gorącość swą, ożywia wychodzące owoce z ziemi.

P. *Z kąd to pochodzi, że nie zawsze widziemy Słońce?*

O. Dla tego, że go nam czarną chmura zakrywa, biorąc w siebie iego promienie. Można to poznać z tego, że gdy iesteśmy na wierzchołku gory iakiey wyższey nad chmury, w ten czas widziemy słońce, przeciwnie zaś ci, ktorzy na dole stoią, nie widzą go.

P. *Co iest Miesiąc?*

O. Jest to Okrąg ustanowiony dla świecenia nam w nocy.

P. *Miesiąc czyli ma taką światłość iak Słońce?*

O. Nie. Jest Corpus nieprzezroczyste, ktorego światłość pochodzi od Słońca, y ktora przychodzi do nas przez odbicie się promieni słonecznych.

P. *Zkąd to pochodzi, że nie zawsze bywa oświecony cały Miesiąc?*

O. Zawisło to od sposobu, ktorym połowa Okręgu Miesiąca od Słońca oświecona, iest obrocona ku ziemi.

P. *Jak się nazywaią rożne pokazowania się Miesiąca?*

O. Nazywaią się Phases.

P. *Miesiąc czyli iest większy od Ziemi?*

 O. Nie.

R. Non. Elle eſt beaucoup plus petite.

D. *De combien en eſt-elle éloignée ?*

R. On ne le ſait pas préciſément; mais on croit que c'eſt à-peu-près de cent mille lieues.

D. *Quel effet conſidérable attribue-t-on à la Lune ?*

R. Elle cauſe le Flux & le Reflux de la Mèr.

D. *Que dit-on encore d'elle ?*

R. Qu'elle eſt probablement habitée par des Créatures raiſonnables, & remplie d'Animaux, de Végétaux, de Mèrs, de Lacs, de Riviéres, & de Montagnes, comme la Terre.

D. *Comment peut-on diſtinguer les Etoiles ?*

R. En Etoiles fixes & en Etoiles mouvantes.

D. *Qu'eſt-ce qu'une Planéte ?*

R. C'eſt un Corps céleſte, qui a un cours périodique & réglé.

D. *Combien y en-a-t-il ?*

R. Seize; ſept grandes, & neuf petites qu'on appéle autrement Satellites.

D. *Quelles ſont les grandes ?*

R. La Terre, la Lune, Venus, Jupiter, Mercure, Mars, & Saturne.

D. *Qu'eſt-ce qu'une Cométe. ?*

R. C'eſt une Planéte qui ne paroit que de tems en tems, & dont on à lieu de croire que le mouvement eſt périodique.

D. *L'apparition d'une Cométe préſage-t-elle quelque grand événement ?*

R. Non.

O. Nie; ieſt daleko mnieyſzy

P. *W iak wielkiey ieſt odległości od Ziemi?*

O. Nie można tego wiedzieć doſkonale; mniemaią iednak, że ieſt odległy bliſko ſta tyſięcy mil.

P. *Jaka ieſt oſobliwa własność Mieſiąca?*

O. Sprawuie Przybywanie y ubywanie Morza.

P. *Co ieſzcze mowią o nim?*

O. Jż można wierzyć temu, że tam znayduią ſię Stworzenia światłem rozumu oświecone, y że tam pełno ieſt zwierząt, rzeczy z Ziemi pochodzących, Morza, Jezior, Rzek, y Gor, tak iak na ziemi.

P. *Wielorako dzielić ſię mogą Gwiazdy?*

O. Na nieruchome Gwiazdy, y na ruſzaiące ſię.

P. *Co ieſt Planeta?*

O. Jeſt to Corpus niebieſkie, bieg ſwoy w pewnym lat czaſie odprawuiące.

P. *Wiele ich ieſt?*

O. Szeſnaście, ſiedm wielkich, a dziewięć mnieyſzych, ktore inaczey *Satellites* nazywaią.

P. *Ktore ſą większe?*

O. Ziemia, Mieſiąc, Wenus, Jowiſz, Merkuryuſz, Mars, y Saturnus.

P. *Co ieſt Kometa?*

O. Jeſt to Gwiazda błądząca, ktora czaſem tylko pokazuie ſię, y można wierzyć, że bieg ſwoy ma regularny.

P. *Pokazanie ſię Komety, czyli znaczy iaki wielki przypadek?*

 O. Nie.

R. Non. On l'a cru autrefois; mais c'eſt une ſuperſtition.

D. *Qu'eſt-ce que l'Iris.*

R. C'eſt un arc de diverſes couleurs, qui ſe forme dans les nuées, lorsque les rayons du Soleil levant ou couchant tombent obliquement ſur les goutes de pluie. Pour en être ſpectateur, il faut ſe trouver placé entre le Soleil & la nuée.

Qu'eſt-ce qu'un Nuage ?

R. C'eſt un amas de vapeurs, qui ſe fait dans l'air.

D. *Doù vient la Pluie ?*

R. La Pluie n'eſt autre choſe que cette même vapeur, qui étant condenſée ſe change en eau.

D. *Qu'eſt-ce qu'un Météore ?*

R. C'eſt un phénoméne inattendu, qui de tems en tems paroit dans le Ciel, comme ſont l'Aurore-Boréale, un Globe de feu, une Lùmiére ſubite, *&c.*

D, *Qu'eſt-ce que la Neige ?*

R. Ce n'eſt autre choſe que de la pluie gelée.

D. *Qu'eſt-ce que la Grêle ?*

R. C'eſt également de l'eau gélée par un froid plus vif, au point que chaque goute en devient un grêlon.

D. *Qu'eſt-ce que le Tonnere ?*

R. C'eſt un bruit qui ſe fait dans l'air, lorsque les exhalaiſons de ſoufre & de nitre, qui s'élévent de la Terre, viennent à s'enflammer.

D. *Qu'eſt-ce que la Foudre ?*

R. C'eſt

O. Nie. Wierzano przed tym temu; ale to ieſt Zabobon.

P. *Co ieſt Tęcza?*

O. Jeſt to Obłąk w rożnych Kolorach pokazuiący ſię na obłokach dżdżyſtych, gdy ſłoneczne promienie wſchodząc lub zachodząc, z ukoſa, o krople deſzczu odbiiaią ſię. Dla przypatrzenia ſię iey, trzebaby ſię znaydować między Słońcem, y Chmurą.

P. *Co ieſt Chmura?*

O. Jeſt Zbior Waporow, ktory ſię formuie na Powietrzu.

P. *Zkąd ſię deſzcz bierze?*

O. Deſzcz nie co innego ieſt, iako tenże ſam wapor, ktory gdy gęſtnieie, obraca ſię w deſzcz.

P. *Co to ieſt Meteora?*

O. Jeſt to przypadek na powietrzu niezwyczayny, ktory ſię czaſem pokazuie na niebie, iako to: Jutrzenka pułnocna, Kuła ogniſta, świałość iaka nagła: *&c.*

P. *Co ieſt Snieg?*

O. Snieg nie co innego ieſt, tylko deſzcz zmarzły.

P. *Co ieſt Grad?*

O. Jeſt to także woda zmarzła od większego zimna, tak dalece, że każda kropla obraca ſię w Grad.

P. *Co ieſt Grzmot?*

O. Jeſt to trzaſk czyli łoſkot na powietrzu, gdy exhalacye z ſiarki y ſaletry wychodzące z ziemi zapalaią ſię.

P. *Co ieſt Piorun?*

 O. Jeſt

R. C'eſt une matiére qui s'élance avec impétuoſité du milieu de la nuée.

D. *L'Eclair peut-il cauſer des dégats?*

R. Non. L'Eclair n'eſt autre choſe qu'une lumiére vive, produite par les exhalaiſons enflammées.

D. *Qu'eſt-ce que la Terre?*

R. C'eſt le Globe que nous habitons.

D. *Qu'elle-eſt ſon étendue?*

R. On peut lui donner à peu-près neuf mille lieues de circuit.

D. *Eſt-elle parfaitement ronde?*

R. Non. Elle eſt un peu applatie vers les Poles; de ſorte qu'elle ne reſſemble pas mal à une Orange.

D. *Eſt-elle toûjours fixe, ou en mouvement?*

R. Elle tourne continuellement autour du Soleil.

D. *Comment ſe fait ce Mouvement?*

R. Il ſe fait de deux maniéres. La Terre tourne d'abord ſur ſon axe toutes les vingt-quatre heures; & c'eſt ce qui nous donne alternativement le Jour & la Nuit. L'autre mouvement eſt progreſſif; c'eſt-à-dire, que la Terre avance toujours; de ſorte qu'elle peut être comparée à la roue d'un char, qui eſt en mouvement. De cette maniére la Terre achéve ſon cours autour du Soleil en 365. jours & quelques heures; c'eſt cette révolution périodique qui produit les quatre Saiſons.

D. *Qu'eſt-ce qu'une Eclipſe?*

R. C'eſt une privation totale, ou partielle, de la lumiére du Soleil, ou de la Lune.

D. *Com-*

O. Jest to materya ktora wypada z impetem z pośrzod obłokow.

P. *Błyskawica czyli może szkodzić?*

O. Nie. Błyskawica nie co innego iest, tylko iasność gwałtowna, pochodząca z zapalenia się waporow.

P. *Co iest Ziemia?*

O. Jest Okrąg na ktorym mieszkamy.

P. *Jak iest wielka?*

O. Może mieć blisko dziewięć tysięcy mil w około.

P. *Czyli iest zupełnie okrągła?*

O. Nie. Jest trochę przypłaska ku Polom, tak, że prawie podobna iest do Pomarańczy.

P. *Czyli zawsze stoi, czyli się też obraca?*

O. Obraca się ustawicznie około Słońca.

P. Jakim sposobem dzieie się ten Obrot?

O. Dzieie się to dwoiako. Naprzod ziemia obraca się na swoiey osi we dwudziestu czterech godzinach, z kąd pochodzi, że raz dzień, drugi raz noc mamy. Drugi iest obrot ziemi postępuiący; to iest, że ziemia posuwa się zawsze; tak dalece, iż może być przyrownana do koła u wozu, obracaiącego się. Tym tedy sposobem Ziemia odprawuie swoy bieg około Słońca we 365 dni y kilka godzin; ten to iest obchod ziemi wymieniony, ktory sprawuie cztery części Roku.

P. *Co iest Zacmienie?*

O. Jest utracenie zupełne, albo po części, światła słonecznego, albo Miesiąca.

D. *Combien de ſortes d'Eclipſes y a-t-il ?*

R. Deux ſortes principales ; l'une du Soleil, & l'autre de la Lune.

D. *Quand arrive celle du Soleil ?*

R. Lorsque la Lune ſe trouve entre le Soleil & la Terre ; dans cette poſition elle intercepte en tout, ou en partie, les rayons du Soleil ; de ſorte que nous avons alors plus ou moins d'obſcurité. Quand cette Eclipſe eſt totale, l'on voit les Etoiles, comme dans la Nuit.

D. *Comment ſe fait l'Eclipſe de la Lune ?*

R. C'eſt par la Poſition de la Terre entre la Lune & le Soleil. On conçoit aiſément, qu'alors les rayons du Soleil étant interceptés par la Terre, la L'une ne peut pas être éclairée.

SECTION III.

DE LA GEOGRAPHIE.

Demande. *Qu'eſt-ce que la Géographie ?*

Réponſe. C'eſt la deſcription de la Terre ?

D. *En combien de parties diviſe-t-on la Terre ?*

R. En quatre : ſavoir, l'Europe, que nous habitons, l'Aſie, l'Afrique, & l'Amérique.

D. *Pour quoi nomme-t-on l'Amérique le Nouveau Monde ?*

R. Parce qu'elle n'a été découverte que ſur la fin

P. *Wielorakie iest Zaćmienie?*

O. Dwoiakie osobliwie, iedno Słońca, a drugie Mieśiąca.

P. *Kiedy bywa Zaćmienie Słońca?*

O. Gdy się Mieśiąc znayduie między słońcem y ziemią; w takim zeyściu się, Mieśiąc przeymuie wszystkie albo po części promienie słoneczne, tak, że zaraz większe lub mnieysze mamy zaćmienie. Kiedy iest zaćmienie całego Słońca, widać Gwiazdy tak iak w nocy.

P. *Jakim sposobem staie się zaćmienie Mieśiąca?*

O. Dzieie się to przez zayście ziemi między Mieśiąc y Słońce. Łatwo to poiąć można, gdyż w ten czas promienie słoneczne będąc zasłonione od Ziemi, Mieśiąc nie może być oświecony.

ROZDZIAŁ III.

O GEOGRAFII.

Pytanie. *Co iest Geografia?*

Odpowiedź. Jest opisanie Ziemi.

P. *Na wiele części dzieli się Ziemia?*

O. Na cztery: to iest, Europa w ktorey mieszkamy, Azya, Afryka, y Ameryka.

P. *Dla czego Ameryka nazywa się nowym światem?*

O. Dlatego, że iest wynaleziona dopiero przy

la fin du XVe. Siécle; de forte qu'il n'y a pas encore trois cens ans que nous la connoiffons.

D. *Par qui l'Amérique a-t-elle été découverte ?*

R. Par Chriftophe Colomb, fous les aufpices du Roi d'Efpagne Ferdinand le Catholique.

D. *Mais pourquoi eft-elle nommée Amérique ?*

R. C'eft parce que celui qui y fut envoyé après Colomb, & qui en découvrit la plus grande partie, s'appelloit *Americus Vefpucius.*

D. *Quelle eft de ces quatre parties la plus étendue ?*

R. L'Amérique.

D. *Quelle eft celle où il y a le plus de Mines d'or & d'argent ?*

R. La même.

D. *Quelle eft la plus riche en productions naturelles ?*

R. L'Afie. C'eft elle qui fournir les Epiceries.

D. *Quelle eft celle où la chaleur du Soleil eft la plus ardente ?*

R. C'eft l'Afrique, qui produit les Négres.

D. *Enfin, quelle eft la plus peuplée, & où les Sciences font le plus cultivées ?*

R. C'eft l'Europe, la plus petite de toutes.

D. *Comment nomme-t-on les quatre côtés, ou plages du Monde ?*

R. Le Midi, le Septentrion, l'Orient, l'Occident.

D. *Comment peut-on favoir où ils fe trouvent ?*

R. Il

przy końcu Wieku XV. tak dalece, że nie maſz ieſzcze trzyſta lat, iak o niey wiemy.

P. *Przez kogo wynaleziona ieſt Ameryka?*

O. Od Krzyſztofa Kolumba za powodem Krola Hiſzpańſkiego, Ferdynanda Katolika.

P. *Ale dlaczego nazywa ſię Ameryką?*

O. Dla tego, że ten ktory tam był zapłynął po Kolumbie, y ktory iey naywięcey odkrył, nazywa ſię *Americus Veſpucius.*

P. *Ktora ieſt z tych czterech części naywiękſza?*

O. Ameryka.

P. *W ktorey części znayduie ſię naywięcey kruſzczow złotych y ſrebrnych?*

O. W teyże ſamey.

P. *Ktora ieſt nayobfitſza w wydawaniu rzeczy naturalnych, czyli rzeczy z ziemi wychodzących?*

O. Azya. Ona to nam dodaie wſzyſtkich korzeni.

P. *Ktora ieſt część, w ktorey Słońce naybardziey dogrzewa?*

O. Afryka, w ktorey ſą Murzyni.

P. *Ktora ieſt na koniec nayludnieyſza, y gdzie nauki naybardziey kwitną?*

O. Europa; naymnieyſza ze wſzyſtkich.

P. *Jak ſię nazywaią cztery ſtrony świata?*

O. Południe, Połnoc, Wſchod, Zachod.

P. *Jak można wiedzieć, gdzie ſię one znayduią?*

O. Po-

R. Il ne faut que tourner le dos au Soleil levant; & l'on a alors à la main gauche le Midi, à la droite le Septentrion, par derriére l'Orient, & devant soi l'Occident.

D. *Comment nomme-t-on les Vents qui soufflent de ces quatre côtés.*

R. On les nomme dans le même ordre; le Vent du Sud, le Vent du Nord, le Vent d'Est, le Vent d'Ouest.

D. *Qu'est-ce qu'une Mèr?*

R. C'est l'assemblage d'une grande quantité d'eau salée.

D. *D'où vient que cette eau est salée?*

R. On ne le sait pas; mais quelques-uns croient qu'en plusieurs endroits le fond des Mèrs contient des amas de sel.

D. *Est-il nécessaire que cette eau soit salée?*

R. Oui; car n'étant pas courante, comme celle d'une Riviére, elle pouroit se corrompre.

D. *Comment divise-t-on les Mèrs?*

R. On les distingue généralement par leur situation; ainsi l'on dit la Mèr du Sud, la Mèr du Nord, &c. La dénomination générale d'une grande Mèr est celle d'Océan.

D. *Qu'est-ce qu'un Détroit?*

R. C'est une Mèr qui est resserrée entre deux Continens.

D. *Qu'est-ce qu'un Continent?*

R. C'est une grande étendue de Pays borné en partie par la Mèr.

D. *Qu'est-ce qu'un Golfe?*

R. C'est une quantité d'eau de la Mèr, qui

entre

O. Potrzeba się tyłem obrocić do Słońca wschodzącego, a tak na lewey ręce będzie Południe, na prawey Połnoc, w tyle Wschod, na przeciwko Zachod.

P. *Jak się nazywaią Wiatry, ktore od tych czterech stron wieią?*

O. Nazywaią się według tegoż samego porządku; Wiatr Południowy, wiatr Połnocny, wiatr Wschodni, wiatr Zachodni.

P. *Co iest Morze?*

O. Jest obszerna rozległość słoney Wody.

P. *Zkąd to pochodzi, że ta woda iest słona?*

O. Wiedzieć nie można. Niektorzy iednak mniemaią, że w wielu mieyscach na dnie morskim, znayduią się kupy czyli mogiły solne.

P. *Czyli potrzeba tego, że ta woda iest Słona?*

O. Tak iest. Bo nie maiąc odchodu, tak iak zrzodła, mogłaby się zepsuć.

P. *Na wiele części dzieli się Morze?*

O. Dzieli się powszechnie według położenia mieysca; iako to są: Morze Południowe, Morze Połnocne, &c. W powszechności zaś wzięte całe Morze, nazywa się Oceanem.

P. *Co iest Przesmyk Morski?*

O. Jest Morze dwoma Ziemiami tęgiemi ściśnione.

P. *Co iest Ziemia tęga?*

O. Jest wielka rozległość kraiu iakiego, Morzem z strony iedney opasanego.

P. *Co iest Odnoga?*

O. Jest to część wody Morskiey wpadaiącey

mię-

entre dans un Pays & s'y arrête, ſans perdre la communication avec la Mèr même.

D. *Qu'eſt-ce qu'un Iſthme ?*

R. C'eſt une portion de terre ſerrée entre deux mèrs, qui joint une terre avec une autre.

D. *Qu'eſt-ce qu'un Promontoire ?*

R. C'eſt une langue de Terre, qui avance dans la Mèr. On le nomme auſſi un Cap.

D. *Qu'eſt-ce qu'une Ile ?*

R. C'eſt une Terre entourée d'eau.

D. *Qu'appellez-vous une Preſqu'ile ?*

R. C'eſt une Terre qui eſt environnée d'eau, à l'exception d'un ſeul endroit, par où elle tient au Continent.

D. *Qu'eſt-ce qu'un Lac ?*

R. C'eſt une grande étendue d'eau, qui ne ſe deſſeche jamais, & qui n'a pas de courant.

D. *Qu'eſt-ce qu'un Fleuve ?*

R. C'eſt une quantité d'eau douce reſſerrée qui parcourt plus ou moins rapidement une grande étendue de Pays, & ſe jette enſuite dans la Mèr.

D, *Qu'eſt-ce qu'une Riviére ?*

R. C'eſt une eau de la même nature, mais en moindre quantité, & qui ſe perd ou dans une Mèr, ou dans un Lac, ou dans un Fleuve.

D. *Qu'eſt-ce qu'un Ruiſſeau ?*

R. C'eſt une Riviére en petit.

D. *Quelle eſt l'origine des Fleuves & des Riviéres ?*

R. On croyoit autrefois, que la Mèr leur fourniſſoit les eaux par des canaux ſouterrains. Mais on ſait aujourd'hui, que la pluie & la neige

les

między dwa z obu ſtron Lądy, nie tracąc łączenia ſię z Morzem.

P. *Co ieſt między - Morze?*

O. Jeſt ſzczupła y wąſka między dwoma Morzami Ziemia, z inną łącząca ſię.

P. *Co ieſt Gora nad-Morſka?*

O. Jeſt część ziemi nakſztałt klinu w Morze wpuſzczona.

P. *Co ieſt Wyſpa?*

O. Jeſt ziemia w koło wodą opaſana.

P. *Co ieſt puł-Wyſep?*

O. Jeſt Ziemia zewſząd wodą oblana, oprocz iednego kawałka, ktory ſię z inną łączy ziemią.

P. *Co ieſt Jezioro?*

O. Jeſt wielka rozległość wody, ktora nigdy nie wyſycha, y ktora nigdy nie odchodzi.

P. *Co ieſt Rzeka?*

O. Jeſt zebranie ſię wody Słodkiey, ktora prędko y ſzeroko płynie przez kray iaki, y potym wpada w morze.

P. *Co ieſt Potok?*

O. Jeſt woda takoważ, ale w mnieyſzey wielkości, y ktora wpada albo w Morze, albo w jezioro, albo w iaką rzekę.

P. *Co ieſt Strumyk?*

O. Jeſt to rzeczka, wzbierać zaczynaiąca.

P. *Jaki ieſt początek Rzek y Potokow?*

O. Rozumiano przedtym, że pochodziły z Morza przez kanały podziemne. Ale teraz poſpolicie mniemaią, że z deſzczow y śniegow

les produisent. Cela est si vrai, que dans le tems d'une grande sécheresse, l'eau d. s Fleuves devient fort basse. Ces pluies & ces neiges tombent du haut des montagnes, d'où les Fleuves & les Riviéres tirent ordinairement leurs sources.

D. *Qu'est qu'un Etang, ou Vivier?*

R. C'est une eau qui vient d'une Riviére, ou d'une source, & qu'on retient par une chaussée, ou par un autre moyen, pour y conserver du poisson.

D. *Qu'appellez-vous Marais?*

R. C'est une eau peu profonde, mais croupissante, & qui se desséche souvent par la chaleur du Soleil.

SECTION IV.

DE LA GÉOGRAPHIE.

Demande. *Comment partage-t-on toute l'étendue de la Terre?*

Réponse. En un grand nombre de Pays ou de Souverainetés.

D. *Combien de sortes de Souveraintés y a-t-il en Europe?*

R. Il y en a sept; savoir, des Empires, des Royaumes, l'Etat Ecclésiastique, des Républiques, des Electorats, des Duchés, & des Principautés.

D. *Combien y a-t-il d'Empires?*

R. Trois; savoir, l'Empire d'Allemagne, l'Empire

zbieraią ſię. Czego to ieſt dowodem, że w czaſach ſuchych, woda w rzekach opada. Te albowiem deſzcze y śniegi ſpadaią na wierzchołki Gor, z kąd Rzeki y Potoki biorą za zwyczay ſwoy początek.

P. *Co ieſt Staw, lub Sadzawka?*

O. Jeſt woda przychodząca z Potoka albo ze zrzodła, y ktorą Grobla, lub co innego tamże zatrzymuie, dla zachowania tam Ryb.

P. *Co ieſt Bagniſko?*

O. Jeſt woda niegłęboka, ale błotniſta y zatęchła, y ktora częſto wyſycha przez upały Słońca.

ROZDZIAŁ IV.

O GEOGRAFII.

Pytanie. *Jak ſię dzieli cała rozległość Ziemi?*

Odpowiedź. Na wiele Kraiow y Państw.

P. *Wiele ieſt Rodzaiow Państw w Europie?*

O. Siedm, to ieſt: Ceſarſtwa, Kroleſtwa, Stan Duchowny, Rzeczy-Poſpolite, Elektorſtwa, Xięſtwa, y udzielne Państwo.

P. *Wiele ieſt Ceſarſtw?*

O. Trzy; to ieſt, Ceſarſtwo Niemieckie, Ce-

l'Empire Ottoman ou de Turquie, & celui de Ruſſie.

D. *Comment nomme-t-on autrement l'Empire d'Allemagne?*

R. On le nomme Empire Romain.

D. *Quelle en eſt la raiſon?*

R. C'eſt que ſon Chef tient le rang des anciens Empereurs Romains en Occident.

D. *Cet Empire eſt-il auſſi conſidérable qu'il l'a été autrefois?*

R. Non. Il a été très affoibli, parce que pluſieurs Provinces en ont été détachés & ſont devenues des Souverainetés à part.

D. *Que remarque-t-on ſur l'Empire Ottoman?*

R. C' eſt que la plupart de ſes Provinces ſont ſituées en Aſie; & que ſon Chef occupe la place des anciens Empireurs Romains en Orient.

D. *Pourquoi faites-vous cette diſtinction d'Occident & d'Orient?*

R. En voici la raiſon. Quand les Romains eurent conquis preſque toute la Terre, & formé la quatriéme Monarchie, un de leurs Empereurs, ſavoir, Théodoſe le Grand, voulut qu'après ſa mort l'Empire fût partagé entre ſes deux fils. Arcadius & Honorius. Le premier eut l'Empire d'Orient, & le ſecond, l'Empire d'Occident. Cela arriva ſur la fin du IV. Siécle.

D. *Que dites-vous de l'Empire de Ruſſie?*

R. Il n'y a pas plus de quarante ſept ans que ce Pays a été érigé en Empire, parce que ſes Chefs ont été ſucceſſivement reconnus Empereurs & Impératrices par les autres Souverains.

D. *Com-*

ſarſtwo Ottomańſkie czyli Tureckie, y Ceſarſtwo Ruſkie.

P. *Jak ſię nazywa inaczey Ceſarſtwo Niemieckie?*

O. Nazywa ſię Ceſarſtwem Rzymſkim.

P. *Jaka ieſt tego przyczyna?*

O. Ta, że ich naywyżſze głowy tytułuią ſię dawnemi Ceſarzami Rzymſkiemi na Zachodzie.

P. *To Ceſarſtwo, czyli ieſt tak znaczne iak pierwey było?*

O. Nie. Było bardzo nadwątlone, ponieważ wiele Prowincyi oddzieliło ſię, y ſtały ſię udzielnemi Państwami.

P. *Co oſobliwſzego w Ceſarſtwie Ottomańſkim uważaią?*

O. Ze wiele Prowincyi ieſt położonych w w Azyi, y że ich Ceſarz, ieſt na mieyſcu dawnych Ceſarzow Rzymſkich na Wſchodzie.

P. *Dlaczego tę rożnicę czyniſz między Ceſarſtwem Wſchodnim y Zachodnim?*

O. Ta ieſt tego przyczyna. Gdy Rzymianie podbili ſobie całą prawie Ziemię, ieden z ich Ceſarzow, to ieſt Teodozyuſz Wielki, chciał, aby po śmierci iego, Ceſarſtwo podzielone było między ſwych dwoch Synow, Arkadyuſza y Honoryuſza. Pierwſzy z nich miał Ceſarſtwo Wſchodnie, a drugi Ceſarſtwo Zachodnie. To ſię ſtało przy końcu Wieku IV.

P. *Co mowiſz o Ceſarſtwie Moſkiewſkim?*

O. Nie ma iak lat 47, iak ten Kray prawdziwie zamienił ſię w Ceſarſtwo, ponieważ od tego czaſu dopiero wſzyſcy Regnanci uznani byli Ceſarzami y Imperatorkami od innych Monarchow.

 P. *Jak*

D. *Comment nommoit on autrefois ces Chefs?*

R. On les nommoit & on les nomme encore Czar, ce qui fignifie Grand Duc.

D. *Combien y a-t-il de Royaumes en Europe?*

R. Douze; favoir, le Portugal, l'Efpagne, la France, l'Angleterre, les deux Siciles, la Sardaigne, la Suéde, le Danemark, la Pologne, la Pruffe, la Hongrie, & la Bohême.

D. *N'y en a-t-il pas encore d'autres?*

R. Oui; mais on ne les compte pas à part parce qu'il y en a deux ou trois de réunis fous un feul Chef, ainfi l'on n'en nomme que douze, parce qu'il n'y a que douze Rois.

D. *Qu'eft-ce que l' Etat Eccléfiaftique?*

R. C'eft une partie de l'Italie, dont le Pape, eft Souverain.

D. *Combien y a-t-il de Républiques?*

R. Il y en a fept; favoir, celles de Hollande, de Venife, de Génes, de Luques, de Ragufe, de Suiffe, & de Genéve.

D. *Sont-elles auffi fouveraines que les Etats Monarchiques?*

R. Oui: mais il faut en excepter Ragufe, qui eft fous la protection de l'Empereur Turc, & lui paie un tribut.

D. *Combien y a-t-il d'Electorats?*

R. Il y en a neuf; favoir, trois Eccléfiaftiques, qui font ceux de Maïence, de Tréves, & de Cologne, & fix Séculiers, qui font ceux de Bohême, de Baviére, de Saxe, du Palatinat, de Brandebourg, & de Brunfwic-Hanovre.

D. *Où*

P. *Jak się inaczey ci Regnanci nazywaią?*

O. Nazywali się y nazywaią się ieszcze Carami, co znaczy Wielki Xiąże.

P. *Wiele iest Krolestw w Europie?*

O. Dwanaście, to iest: Portugalskie, Hiszpańskie, Francuzkie, Angielskie, Dwie Sycylie. Sardyńskie, Szwedzkie, Duńskie, Polskie, Pruskie, Węgierskie, y Czeskie.

P. *Czyli nie ma innych ieszcze Krolestw?*

O. Są; ale się nie liczą osobno; ponieważ dwa lub trzy złączone, są pod iednym Krolem, y dla tego tylko ich dwanaście rachuią, gdyż nie masz tylko dwunastu Krolow.

P. *Co iest Stan Duchowny?*

O. Jest to część Włoch, ktorey Panem iest Papież.

P. *Wiele iest Rzecz-Pospolitych?*

O. Siedm, to iest: Hollenderska, Wenecka, Genueńska, Luceńska, Raguzańska, Szwaycarska y Genewenska.

P. *Czyli maią iednowładność tak iak Stany Monarchiczne?*

O. Tak iest, oprocz Raguzańskiey, ktora iest pod Protekcyą Cesarza Tureckiego, y hołd mu płaci.

P. *Wiele iest Elektorstw?*

O. Dziewięć, to iest, trzy Duchownych, ktore są, Mogunckie, Trewireńskie y Kolońskie; a sześć Swieckich, to iest: Czeskie, Bawarskie, Saskie, Palatynu, Brandeburgskie, y Brunświckie-Hannowerskie.

D. *Où ſont-ils ſitués?*

R. Ils ſont tous en Allemagne; mais celui de Bohême fait en même tems un Royaume à part.

D. *Sont-ils tous Etats ſouverains?*

R. Oui; mais ce ſont des Fiefs qui relévent de l'Empereur & de l'Empire.

D. *Combien y a-t-il de Duchés?*

R. Il y en a pluſieurs.

D. *Comment les diviſe-t-on?*

R. En Archi-Duchés, Grand Duchés, & Duchés proprement nommés. Le ſeul Archi-Duché eſt l'Autriche. Les Grands-Duchés ſont la Lithuanie, unie à la Pologne; & celui de Toſcane, ou de Florence, en Italie. Les Duchés ſont ceux de Lorraine, de Courlande, de Siléſie, de Milan, de Savoie, de Parme, de Modéne, & autres; & en Allemagne ceux de Saxe, de Mecklenbourg, de Holſtein, de Wurtemberg, &c.

D. *Qu'eſt ce qu'une Principauté?*

R. C'eſt, ainſi que le Duché, un petit Etat ſouverain. Il y en a un grand nombre; & elles ſont preſque toutes des Fiefs, relevant d'un Etat conſidérable. En Allemagne il y en a de deux ſortes; les unes ſont Eccleſiaſtiques, les autres Séculiéres. Celles-là ſont des Archevêchés, des Evêchés, ou des Abbayés; celles-ci des Landgraviats, des Margraviats, ou des Principautés proprement dites.

D. *Qu'y a-t-il encore à remarquer par raport à l'Allemagne?*

R. Deux choſes; l'une, qu'elles eſt partagée en dix Cercles; l'autre, qu'il s'y trouve un grand nombre de Villes Libres & Impériales.

D.. *Qu'eſt-ce*

P. *Gdzie ſą położone ?*

O. Wſzyſtkie ſą w Niemczech, oprocz Elektorſtwa Czeſkiego, ktore ieſt Kroleſtwem oſobnym.

P. *Czyli ſą wſzyſtkie Stany wielowładne?*

O. Tak ieſt; ale ſą lennym prawem nadane, ktore dependuią od Ceſarza y Ceſarſtwa.

P. *Wiele ieſt Xięſtw?*

O. Jeſt ich Wiele.

P. *Jakże ie dzielą?*

O. Na Arcy-Xięſtwa, Wielkie Xięſtwa, y Xięſtwa właściwie rzeczone. Arcy-Xięſtwo ieſt tylko iedno Auſtryackie. Wielkie Xięſtwa ſą Litewſkie, przyłączone do Polſki, y Toſkańſkie albo Florenckie we Włoſzech. Xięſtwa ſą te: Lotaryńſkie, Kurlandzkie, Szlońſkie, Medyolańſkie, Sabaudzkie, Parmeńſkie, Modeńſkie, y inne; a w Niemczech te: Saſkie, Meklemburgſkie, Holſzteinſkie, Wirtemburgſkie.

P. *Co to ieſt udzielne Państwo?*

O. Jeſt to iedno, co Xięſtwo, czyli Stan iaki Jednowładny. Jeſt ich wiele; y prawie wſzyſtkie hołdownicze iakiemu Stanowi znacznemu. W Niemczech znayduią ſię dwoiakie: ſą: iedne Duchowne, drugie Swieckie. Tamte, ſą iako to Arcy-Biſkupſtwa, Biſkupſtwa, albo Opactwa, Landgrawiaty, Margrabſtwa, czyli Samowładztwa, właściwie nazwane.

P. *Co ieſt uwagi godnego, co ſię tycze Niemiec?*

O. Dwie rzeczy, iedna że Niemcy dzielą ſię na dzieſięć Cyrkułow; druga, że ſię tam znayduie wiele miaſt wolnych, y Ceſarſkich.

D. *Qu'eſt-ce qu'un Cercle?*

R. C'eſt une certaine étendue de Pays.

D. *Comment nomme-t-on les dix Cercles d'Allemagne?*

R. Ce ſont ceux d'Autriche, de Suabe, de Baviére, de Franconie, du Haut & Bas Palatinat, de Weſtphalie, du Haut & Bas Rhin, de la Haute Saxe, de la Baſſe Saxe, & de la Bourgogne, réunie aujourd'hui à la Couronne de France.

D. *Qu'eſt-ce qu'une Ville Libre & Impériale?*

R. C'eſt une Ville qui ayant plus ou moins de territoire, ſe gouverne elle-même; quoiqu'à bien des égards elle dépende de l'Empereur & de l'Empire. Les principales ſont Nuremberg, Ausbourg, Ratisbone, Hambourg, Francfort, Cologne, *&c.*

D. *Quelles ſont les Villes Capitales des trois Empires?*

R. Ce ſont *Vienne* en Allemagne, *Conſtantinople* en Turquie, & *Pétersbourg* en Ruſſie.

D. *Quelles ſont les Villes Capitales des douze Royaumes?*

R. Ce ſont *Lisbone* en Portugal, *Madrid* en Eſpagne, *Paris* en France, *Londres* en Angleterre, *Naples* pour les deux Siciles, *Cagliari* en Sardaigne, *Stockholm* en Suéde, *Copenhague* en Danemark, *Varſovie* en Pologne, *Kœnigsberg* en Pruſſe, *Bude* en Hongrie, & *Prague* en Bohême.

D. *Quelle eſt la Ville Capitale de l'Etat Eccléſiaſtique?*

R. C'eſt *Rome,* qui l'étoit autrefois de l'Empire Romain.

D. *Quel-*

P. *Co to ieſt Cyrkuł?*

O. Jeſt to pewna rozciągłość Kraiu.

P. *Jak ſię nazywaią te dzieſięć Cyrkuły Niemieckie?*

O. Nazywaią ſię tak: Auſtryacki, Szwabſki, Bawarſki, Frankońſki, wyżſzego y niżſzego Palatynu, Weſtwalſki, wyżſzego y niżſzego Renu, wyżſzey y niżſzey Saxonii, y Burgundzki, ktory teraz do Francyi ieſt przyłączony.

P. *Co to ieſt Miaſto wolne, y Ceſarſkie?*

O. Jeſt to Miaſto takie, ktore maiąc wiele lub kilka Jurydyk ſamo ſię rządzi; chociaż ze wſzyſtkim dependuie od Ceſarza y Ceſarſtwa. Szczegulnieyſze takie Miaſta ſą: Norymberga, Auſzpurg, Ratysbona, Hamburg, Frankfort, Kolona &c.

P. *Ktore ſą Miaſta Stołeczne trzech Ceſarſtw?*

O. Są te: *Wiedeń* w Niemieckim, *Konſtantynopol* w Tureckim, y *Petersburg* w Ruſkim Ceſarſtwie.

P. *Ktore ſą Miaſta Stołeczne dwunaſtu Kroleſtw?*

O. Te ſą: *Lizbona* w Portugalii, *Madryt* w Hiſzpanii, *Paryż* we Francyi, *Londyn* w Anglii, *Neapol* dla Oboyga Sycylii, *Kagliary* w Sardynii, *Sztokolm* w Szwecyi, *Kopenhaga* w Danii, *Warſzawa* w Polſzcze, *Krolewiec* w Pruſiech, *Buda* w Węgrzech, *Praga* w Czechach.

P. *Ktore ieſt Miaſto Stołeczne w Stanie Duchownym?*

O. *Rzym*, ktory był niegdyś Stolicą Ceſarſtwa Rzymſkiego.

P. *Kto-*

D. *Quelles sont les Villes Capitales des sept Républiques?*

R. En Hollande c'est *Amsterdam*, & en Suisse *Zurich*; les autres portent le nom des Républiques mêmes.

D. *Et les Villes Capitales des Electorats?*

R. Ce sont *Maience* de l'Ectorat du même nom, *Tréves* de l'Electorat du même nom, *Cologne* de l'Ectorat du même nom; mais *Bonn* est la résidence ordinaire de l'Electeur, *Prague* de Bohême, *Munich* de Baviére, *Dresde* de Saxe, *Manheim* du Palatinat, *Berlin* de Brandebourg, & *Hanovre* de Brunswic.

D. *Quelles sont les principales Riviéres ou Fleuves en Europe?*

R. Ce sont la *Duine* & le *Tanais* en Russie; le *Danube*, le *Rhin*, & l'*Elbe* en Allemagne; la *Loire*, la *Seine*, le *Rhône*, & la *Garonne* en France; la *Meuse* dans les Pays-Bas, la *Vistule* en Pologne; la *Tamise* en Angleterre; le *Tage*, l'*Ebre*, & le *Duro* en Espagne & en Portugal; & le *Po* en Italie.

SECTION V.

DE L'HISTOIRE.

Demande. *Qu'est-ce que l'Histoire?*

Réponse. C'est une Science, par la quelle nous apprenons les faits & les événemens passés.

D. *Com-*

P. *Ktore ſą Miaſta Stołeczne siedmiu Rzecz-Poſpolitych?*

O. W Hollandyi *Amſzterdam*, w Szwaycarſkiey *Zurych*, inne zaś tak iak ich Rzecz-Poſpolite nazywaią ſię

P. *A Miaſta Stołeczne Elektorſtw?*

O. Są te: *Moguncya* Elektoratu tegoż nazwiſka, *Trewir*, Elektoratu tegoż nazwiſka, *Kolona* Elektoratu tegoż nazwiſka; Ale *Bonna* ieſt Stolicą zwyczayną Elektorow. *Praga* Czeſkiego, *Munich* Bawarſkiego, *Drezno* Saſkiego, *Man* Palatynu, *Berlin* Pruſkiego y *Hannower* Brunświckiego.

P. *Ktore ſą znacznieyſze Potoki czyli Rzeki w Europie?*

O. Te; *Dzwina* y *Dunaiec* w Moſkwie, *Dunay*, *Ren* y *Elba* w Niemczech, *Ligeris*, *Sekwana*, *Rodan* y *Garumna* we Francyi, *Moza* w niżſzych Niemczech. *Wiſla* w Polſzcze, *Tamiza* w Anglii, *Tagus* *Jber*, y *Duryuſz*, w Hiſzpanii y Portugalii; *y Padus* we Włoſzech.

ROZDZIAŁ V.

O HISTORYI.

Pytanie. *Co ieſt Hiſtorya?*

Odpowiedź. Jeſt Nauka z ktorey uczemy ſię rzeczy y przypadkow przeſzłych.

P. *Jak*

D. *Comment la partage-t-on ?*

R. En Hiſtoire Eccleſiaſtique, & Hiſtoire Profane.

D. *Qu'eſt-ce que l'Hiſtoire Eccléſiaſtique ?*

R. C'eſt celle qui traite de ce qui s'eſt paſſé dans les affaires de la Religion.

D. *Et l'Hiſtoire Profane ?*

R. C'eſt celle qui traite des affaires du Monde, comme des Gouvernemens, des Souverains, des Mœurs, des Uſages des différentes Nations.

D. *Comment peut-on bien concevoir l'Hiſtoire Générale ?*

R. En poſant pour baſe une partie de celle des Juifs, & les quatre grandes Monarchies.

D. *Qu'eſt-ce qu'une Monarchie dans ce ſens ?*

R. C'eſt la domination qu'un ſeul homme ou un ſeul Peuple exerce ſur toute la Terre.

D. *Combien y a-t-il eu de Monarchies Univerſelles ?*

R. Quatre; ſavoir, celle des Aſſiriens, fondée par leur Roi Cyrus; celle des Grecs, établie par Alexandre le Grand, Roi de Macédoine; & enfin celle des Romains, fondée par eux mêmes.

D. *Subſiſtent-elles encore ?*

R. Non. Elles ont été détruites l'une par l'autre; & de la derniére, il n'en reſte qu une ombre.

D. *Combien y a-t-il de formes de Gouvernement ?*

R. Trois;

P. *Jak ią dzielą?*

O. Na Hiſtoryą Duchowną y Swiecką.

P. *Co ieſt Hiſtorya Duchowna?*

O. Hiſtorya Duchowna ieſt, ktora traktuie o rzeczach przeſzłych tyczących ſię Religii.

P. *A Hiſtorya Swiecka?*

O. Jeſt to ta, ktora opiſuie dzieie, ktore ſię przytrafiły na świecie, iako to: o Rządach, o Monarchach, o obyczaiach, y zwyczaiach rożnych Narodow.

P. *Jakim ſpoſobem można ſię dobrze nauczyć Hiſtoryi Generalney?*

O. Zaczynaiąc naypierwey od Hiſtoryi żydowſkiey, y czterech Wielkich Monarchii.

P. *Co ſię ma rozumieć przez Monarchią w tym ſensie.*

O. Rozumie ſię władza, ktorey ieden tylko człowiek, albo ſame ſzczegulnie Poſpolſtwo zażywa nad całą ziemią.

P. *Wiele ſię rachuie Monarchii Uniwerſalnych?*

O. Cztery; to ieſt Aſſyryiſka, założona od Krola Nemroda; Perſka, uſtanowiona przez Krola Cyruſa; Grecka zaczęta od Alexandra Wielkiego Krola Macedońſkiego, naoſtatek Rzymſka przez nich ſamych fundowana.

P. *Czyli te Monarchie trwaią ieſzcze?*

O. Nie. Są zniſzczone iedne przez drugich, a oſtatniey Monarchii cień tylko mamy.

P. *Wiele ieſt Form Rządu?*

O. Trzy

R. Trois; ſavoir, le Gouvernement Monarchique, le Gouvernement Ariſtocratique, & le Gouvernement Démocratique.

D. *Qu'eſt-ce que le Gouvernement Monarchique?*

R. C'eſt lorsqu'un ſeul homme eſt le Maitre d'un Pays.

D. *Ceux qui gouvernent ſeuls ont-ils tous le même degré de pouvoir?*

R. Non. Les uns ſont deſpotiques, c'eſt-à dire, font ce qu'ils veulent. ſont les maîtres abſolus de la vie & des biens de leurs Sujets; en un mot, ils n'ont d'autre régle de leur conduite, que leur volonté. Mais les autres ont une autorité bornée par les Loix.

D. *Qui ſont ces Souverains deſpotiques?*

R. C'eſt l'Empereur des Turcs, & en général tous les Potentats de l'Aſie & de l'Afrique. Et en Europe, c'eſt l'Empereur de Ruſſie & le Roi de Danemark.

D. *Qu'eſt-ce que le Gouvernement Ariſtocratique?*

R. C'eſt lorsque l'autorité ſouveraine ſe trouve entre les mains d'un petit nombre de perſonnes.

D. *Où trouve-t-on cette forme de Gouvernement?*

R. Dans les Républiques de Hollande, de Veniſe, & de Génes.

D. *Queſt-ce qu'un Gouvernement Démocratique?*

R. C'eſt lorſqu'un grand nombre de perſonnes, députées par une Nation, exercent l'autorité ſouveraine.

D. *Où*

O. Trzy, to iest: Rząd Monarchiczny, Rząd Arystokratyczny, y Rząd Demokratyczny.

P. *Co iest Rząd Monarchiczny?*

O. Kiedy iedna tylko Osoba iest Panem Kraiu iakiego.

P. *Ci ktorzy rządzą sami, czyli wszyscy maią iednakową władzę?*

O. Nie. Jedni maią władzę despotyczną, to iest, czynią to, co im się podoba, są Panami absolutnemi życiá y Dobr poddanych swoich; słowem: nie maią inney reguły swego sprawowania się, tylko właśną wolą. Ale inśi maią powagę okryśloną Prawami.

P. *Ktorzy to są Monarchowie Despotyczni?*

O. Cesarz Turecki, a ogolnie mowiąc, wszyscy Wielowładni Panowie w Azyi y Afryce. A w Europie Car Moskiewski, y Krol Duński.

P. *Co to iest Rząd Arystokratyczny?*

O. Kiedy powaga naywyższa znayduie się w ręku nie wielu osob.

P. *Gdzie się znayduie taka forma Rządu?*

O. W Rzeczach-Pospolitych Hollenderskiey, Weneckiey, y Genueńskiey.

P. *Co iest Rząd Demokratyczny?*

O. Kiedy wielka liczba Osob wyznaczonych w kraiu, maią powagę naywyższą.

 P. *Gdzie*

D. *Où trouve-t-on cette forme?*

R. Dans la plûpart des Cantons Suiſſes, & en quelques Villes Impériales.

D. *Quelle eſt la meilleure forme de Gouvernement?*

R. Cette queſtion n'eſt pas encore décidée ; mais on peut dire avec fondement que le Gouvernement monarchique ſeroit le meilleur, ſi les Monarques étoient toujours tels qu'ils devroient être.

D. *A quelle ſorte de Gouvernement les hommes en général donnent-ils la préférence?*

R. Au Gouvernement Républicain.

D. *Pourquoi?*

R. C'eſt parce qu'il s'accorde mieux avec la Liberté.

SECTION VI.

DES MAISONS IMPÉRIALES EN EUROPE.

Demande. *Qu'eſt-ce qu'un Empereur?*

Réponſe. C'eſt un Potentat du premier ordre.

D. *Un Empereur eſt-il plus qu'un Roi?*

R. Oui; mais ſeulement par raport au rang, & non pas par raport au Pouvoir Souverain.

EM-

P. *Gdzie ſię taki Rząd znayduie?*

O. Naywięcey w Kantonach Szwaycarſkich, y w kilku Miaſtach Ceſarſkich.

P. *Ktora ieſt lepſza forma Rządu?*

O. Ta kweſtya ieſzcze nie ieſt zakończona; ale można mowić nie bez fundamentu, że Rząd Monarchiczny byłby lepſzy gdyby Monarchowie zawſze byli takiemi, iakiemi być powinni.

P. *Jaką formę Rządu poſpolicie ludzie ſobie bardziey poważaią?*

O. Rząd Republikantcki.

P. *Dla czego?*

O. Ze ſię zgadza lepiey z wolnością.

ROZDZIAŁ VI.

O FAMILIACH CESARSKICH. w EUROPIE.

Pytanie. *Co ieſt Ceſarz?*

Odpowiedź. Jeſt to Monarcha pierwſzy między innemi.

P. *Ceſarz, czyli ieſt coś więcey nad Krola?*

O. Tak ieſt, ale tylko co do godności, nie co do władzy naywyżſzey.

EMPIRE D'ALLEMAGNE.

D. *L'Empereur eſt-il Souverain de l'Allemagne?*

R. Non. Il n'en eſt que le Chef. Cependant les Electeurs & autres Princes d'Allemagne lui marquent de grands égards, & lui écrivent en des termes auſſi reſpectueux, que s'il étoit tout-à-fait leur Maître.

D. *Quelles ſont les Loix auxquelles l'Empereur doit ſe conformer?*

R. Ce ſont les Conſtitutions de l'Empire en général, & la Capitulation Impériale.

D. *Qu'eſt-ce qu'une Capitulation Impériale?*

R. C'eſt un Ecrit, que les Electeurs, Princes & Etats de l'Empire font dreſſer, qui eſt préſenté à l'Empereur lors de ſon Couronnement, & dont il promet par ſerment d'obſerver le contenu pendant ſon Régne.

D. *Où réſide le pouvoir Légiſlatif par rapport aux affaires générales de l'Allemagne?*

R. C'eſt l'Empereur, conjointement avec les Electeurs, Princes & Etats de l'Empire, qui poſſéde ce pouvoir & l'exerce.

D. *Où & comment traite-t-on des affaires générales d'Allemagne?*

R. L'Empereur envoie des Commiſſaires à Ratisbone; & les Princes & les Etats y envoient leurs Miniſtres. Cette Aſſemblée ſe nomme la Diéte, & l'on y décide les affaires par la pluralité des ſuffrages. Cette Diéte eſt compoſée de trois

CESARSTWO NIEMIECKIE.

P. *Ceſarz ieſt że Panem Niemiec?*

O. Nie. Jeſt tylko Głową. Jednakowo Elektorowie, y inne Xiążęta Niemieckie, z wielkim uſzanowaniem y z takim do niego piſzą reſpektem, iak by ich był Panem.

P. *Jakie ſą Prawa, do ktorych Ceſarz ſtoſować ſię powinien?*

O. Są Konſtytucye Ceſarſtwa, ogołem mowiąc, y Kapitulacya Ceſarſka.

P. *Co ieſt Kapitulacya Ceſarſka?*

O. Jeſt to Piſmo, ktorę Elektorowie, Xiążęta y Stany Ceſarſtwa układaią, ktore podaią Ceſarzowi podczas iego Koronacyi, y w ktorym to wſzyſtko, co ieſt wyrażone obiecuie zachować pod przyſięgą, za Panowania ſwego.

P. *Przy kim znayduie ſię moc ſtanowienia Praw, co ſię tycze intereſſow wſzyſtkich w Niemczech?*

O. Przy Ceſarzu razem z Elektorami, Xiążętami y z Stanami Ceſarſtwa, ktorzy maią tę władzą, y iey zażywaią.

P. *Gdzie y iak odprawuią ſię intereſſa wſzyſtkie Niemieckie?*

O. Ceſarz poſyła Kommiſſarzow do Ratysbony, a Xiążęta y Stany także tam wyſyłaią ſwych Miniſtrow. To Zgromadzenie nazywa ſię Seymem, y tam decydowane intereſſa bywaią więkſzością głoſow. Ten Seym ſkłada ſię z troiakie-

trois Colléges; ſavoir, celui des Electeurs, celui des Princes, & celui des Villes Impériales.

D. *L'Empereur poſſéde-t-il en cette qualité quelque Pays.*

R. Non. Elle ne lui en donne aucun.

D. *La Dignité Impériale eſt-elle Héréditaire?*

R. Non. Elle eſt purement élective. Cependant il eſt à remarquer que, depuis environ trois Siécles, elle a été ſans interruption dans la Maiſon d'Autriche. Le dernier Empereur de cette Maiſon étoit Charles VI, mort en 1740.

D. *Pour élire un Empereur qu'obſerve-t-on auparavant?*

R. Tout Prince, pour devenir Empereur, doit auparavant avoir été élu Roi des Romains.

D. *Qui a le droit de faire ces deux Elections?*

R. Ce ſont les neuf Princes Electeurs; & ils les font à la pluralité des voix.

D. *Quand le Trône Impérial eſt vacant, qui gouverne alors?*

R. Les Vicaires. C'eſt d'un côté l'Electeur de Saxe, & ce ſont de l'autre ceux de Baviére & du Palatinat. Ces deux derniers exercent la Dignité Impériale alternativement.

D. *Où fait-on l'Election & le Couronnement d'un Empereur?*

R. A Francfort ſur le Mein. Autrefois on feſoit ordinairement l'un & l'autre à Aix-la-Chapelle.

D. *Qui eſt l'Empereur Régnant?*

R. JOSEPH II. elu & Couronné Roi des Romains en 1764. a ſuccédé au Trône Impérial en

1765

go Zgromadzenia; to iest z Elektorskiego, Xiążęcego, y Miast Cesarskich.

P. *Cesarz czyli ma do tey Godności należący iaki Kray?*

O. Nie. Nie ma żadnego.

P. *Godność Cesarska iestże Dziedziczna?*

O. Nie. Jest tylko właściwie Elekcyonalna. Jednak uważyć trzeba, że prawie od trzech wiekow iest w Domu Austryackim bez przestanku. Ostatni Cesarz z tego Domu był Karol VI. umarł Roku 1740.

P. *Przed obraniem Cesarza co się zachowuie?*

O. Każdy Xiążę ażeby został Cesarzem, powinien wprzod być obrany Krolem Rzymskim.

P. *Kto ma Prawa czynić te dwie Elekcye?*

O. Dziewięciu Xiążąt Elektorow; y odprawuią się większością głosow.

P. *Kiedy Tron Cesarski wakuie, kto rządzi na ten czas?*

O. Namiestnicy. Z iedney strony Elektor Saski, à z drugiey, ći, Bawarski y Palatynu. Ci dway ostatni zażywaią powagi Cesarskiey na przemiany.

P. *Gdzie się odprawuie Elekcya y Koronacya Cesarza?*

O. W Frankforcie nad Menem. Przedtym odprawiały się obiedwie w Akwisgranie.

P. *Kto iest teraz Cesarzem?*

O. JOZEF II. Obrany y Koronowany Krolem Rzymskim R. 1764, wstąpił na Tron Cesarski

 w Roku

1765. après la mort de l'Empereur François I. ſon Pére, de la Maiſon de Lorraine.

D. *Comment nomme-t-on l'Impe-ratrice Douairière?*

R. Marie Thérefe d'Autriche, Reine de Hongrie & de Boheme, Fille & Héritiere de l'Empereur Charles VI.

D. *L'Empereur Régnant eſt-il Marié?*

R. Il l'a été avec Elizabeth Fille ainée de Don Philippe Duc de Parme, qui eſt morte en 1763. & en 1765. il épouſa Marie Joſephe de Baviére Fille de l'Empereur Charles VII. elle mourut en 1767.

D. *A-t-il des Enfans?*

R. Il a une Princeſſe du premier lit, qui ſe nomme Théréſe Elizabeth Archi-Ducheſſe d'Autriche.

D. *Combien l'Empereur a-t-il de freres & de ſœurs?*

R. Il en a 9. Savoir 3. Princes & 6. Princeſſes, que l'on nomme Archi-Ducs, & Archi-Ducheſſes.

D. *Pour quoi en parlant de l'Impe-ratrice Douairiere, dit-on Reine de Hongrie & de Boheme?*

R. Parce qu'elle poſſéde en propre ces Deux Royaumes & pluſieurs autres Etats; Comme la Haute & la Baſſe Autriche, l'Eſclavonie, la Croatie, la Tranſilvanie, le Duché de Milan & d'autres Provinces.

D. *Quelles Religions ſont permiſes en Allemagne?*

R. La Catholique-Romaine, la Luthérienne, & la Réformée.

D. *Et*

w Roku 1765. po śmierci Ceſarza Franciſzka I. Oyca ſwego z Domu Lotaryńſkiego.

P. *Jak ſię nazywa Ceſarzowa Wdowa?*

O. Marya Tereſſa Auſtryaczka, Krolowa Węgierſka y Czeſka, Corka y Dziedziczka po Ceſarzu Karolu VI.

P. *Ceſarz panuiący, czyli ma żonę?*

O. Miał Elżbietę Corkę ſtarſzą Don Filippa Xiążęcia Parmy, ktora umarła R. 1763, a ożenił ſię z Maryą Jozefą z Domu Bawarſkiego, Corką Ceſarza Karola VII. ktora umarła także 1767.

P. *Czyli ma dzieci?*

O. Ma iednę Xiężniczkę z pierwſzey żony, ktora ſię nazywa Tereſſa Elżbieta Arcy-Xiężniczka Auſtryi.

P. *Wiele ma Braci Ceſarz, y Sioſtr?*

O. Ma trzech Braci y ſześć Sioſtr, nazywaią ie Arcy-Xiążętami y Arcy-Xiężniczkami.

P. *Dla czego w dyſkurſie o Ceſarzowy Wdowie, nazywa ſię Krolową Węgierſką y Czeſką?*

O. Ponieważ do niey należą właściwie te dwa Kroleſtwa, y wiele innych Stanow, iako to: wyżſza y niżſza Auſtrya, Sklawonia, Kroacya, Tranſilwania, Xięſtwo Medyolańſkie, &c.

P. *Jakie Religie maią wolność w Niemczech?*

O. Katolicka Rzymſka, Luterſka, y Kalwińſka.

 P. *A w*

D. *Et dans les Etats-Héréditaires de la Maison d'Autriche?*

R. La Catholique-Romaine y eſt la dominante. Cependant dans quelques-uns on tolére auſſi la Proteſtante.

D. *L'Empereur peut-il faire de ſon chef quelque changement dans les affaires qui concernent la Religion, ou la forme du Gouvernement?*

R. Non. Il eſt obligé de ſe conformer aux diverſes Conſtitutions, particuliérement à la Paix de Weſtphalie, conclue en 1648.

D. *N'y a-t-il pas un Collége particulier, qui veille à la conſervation des Droits & Poſſeſſions des proteſtans?*

R. Oui; il y en a un à Ratisbonne; & il eſt composé des Miniſtres des Princes Proteſtans. On l'appéle le Corps Evangélique.

D. *Comment nomme-t-on les Etats de l'Empire, conſidérés enſemble comme une eſpéce de République?*

R. On les nomme le Corps Germanique.

EMPIRE DES OTTOMANS.

D. *Qui eſt l'Empereur des Turcs, aujourd'hui régnant?*

R. C'eſt MUSTAPHA III. né en 1716.

D. *Cette Dignité eſt-elle héréditaire?*

R. Oui; mais la ſucceſſion n'en eſt pas auſſi bien réglée, qu'elle l'eſt parmi les Princes Chrétiens.

D. *Com-*

P. *A w Stanach Dziedzicznych Domu Auſtryackiego?*

O. Katolicka-Rzymſka ieſt panuiąca, Jednak w niektorych mieyſcach znayduie ſię także Dyſſydentcka.

P. *Ceſarz czyli może uczynić podług woli ſwoiey iaką odmianę w intereſſach tyczących ſię Religii, albo ſpoſobu rządzenia?*

O. Nie. Powinien ſię ſtoſować do rożnych Konſtytucyi, oſobliwie do Pokoiu Weſtfalſkiego, uczynionego Roku 1648.

P. *Czyli nie ma iakiego Zgromadzenia oſobliwego, ktoreby miało ſtaranie o zachowaniu Praw y Dobr Dyſſydentckich?*

O. Tak ieſt; Jeſt w Ratysbonie; y ſkłada ſię z Miniſtrow Xiążąt Dyſſydentckich.

P. *Jak ſię nazywaią Stany Ceſarſtwa, uważaiąc ie razem tak iak Rzecz-Poſpolitą iaką?*

O. Nazywaią ſię Corpus Niemieckie.

CESARSTWO TURECKIE.

P. *Kto ieſt Ceſarzem Tureckim teraz?*

O. Jeſt MUSTAFA III. narodził ſię 1716.

P. *Ta godność czyli ieſt dziedziczna?*

O. Tak ieſt; ale ſukceſſya nie ieſt tak dobrze uſtanowiona, iako u Xiążąt Chrześciańſkich.

P. *Jak*

D. *Comment nomme-t-on autrement cet Empereur ?*

R. On le nomme le Sultan, ou le Grand-Seigneur.

D. *Quel Titre lui donne-t-on ?*

R. En parlant de lui, on dit *ſa Hauteſſe.*

D. *Ce Monarque eſt-il obligé de ſe conformer à quelques Loix, ou Conſtitutions d'Etat ?*

R. Non ; il fait tout ſelon ſon bon plaiſir.

D. *Eſt-ce un Prince puiſſant ?*

R. Sa puiſſance eſt formidable ; & il poſſéde des Etats conſidérables, particuliérement en Aſie.

D. *Quelle eſt la Religion dominante en Turquie ?*

R. C'eſt la Mahométane, fondée par le faux Prophéte Mahomet, qui a vécu dans le VII. Siécle.

D. *Comment nomme-t-on le Livre qui contient les Dogmes de cette Religion ?*

R. On le nomme *l'Alcoran.*

D. *Ne permet-on pas en Turquie l'exercice de quelques autres Religions.*

R. Oui. L'on y tolére les Juifs & les Chrétiens, de quelque Secte qu'ils ſoient. Les Chrétiens Grecs y ſont en grand nombre.

EMPIRE DE RUSSIE.

D. *Qui gouverne aujourd'hui l'Empire de Ruſſie ?*

R. C'eſt l'Impératrice CATHERINE II. veuve

de Pierre

P. *Jak ſię nazywa inaczey ten Ceſarz?*

O. Nazywa ſię Sułtanem albo Wielkim Panem.

P. *Jaki mu ſię Tytuł daie?*

O. Gadaiąc o nim, mowi ſię; *Jego Ceſarſka Mość?*

P. *Ten Monarcha czyli ſię powinien ſtoſować do iakich Praw, lub Konſtytucyi Państwa?*

O. Nie; czyni wſzyſtko, co mu ſię podoba.

P. *Czyli ieſt mocny ten Monarcha?*

O. Jego moc ieſt ſtraſzna, y ma kraie znaczne, oſobliwie w Azyi.

P. *Jaka ieſt Religia panuiąca w Turczech?*

O. Mahometańſka, uſtanowiona od fałſzywego Proroka Mahomety, ktory żył wieku VII.

P. *Jak ſię nazywa ta Księga, ktora zamyka w ſobie Nauki tey Religii?*

O. Nazywa ſię Alkoran.

P. *Czyli wolne ieſt w Turczech odprawowanie iakich innych Religii?*

O. Tak ieſt. Są tam Zydzi, y Chrześcianie, iakieykolwiek ieſt kto Sekty. Chrześcianie Grecy znayduią ſię tam w wielkiey liczbie.

CESARSTWO MOSKIEWSKIE.

P. *Kto teraz rządzi Ceſarſtwem Roſſyiſkim?*

O. KATARZYNA II. Ceſarzowa, Wdowa Piotra

de Pierre III. Elle eſt montée ſur le Trône le 9. Juillet 1762.

D. *Quelle eſt la forme de ce Gouvernement?*

R. Il eſt abſolu & deſpotique. Cependant il y a des Loix & des Conſtitutions auxquelles le Souverain ſe conforme.

D. *Ses Etats ſont-ils conſidérables ?*

R. Oui, par raport à l'étende ; mais ils ſont peu favoriſés de la nature & peu peuplés.

D. *Quelle Religion eſt la dominante?*

R. C'eſt la Gréque.

D. *La ſucceſſion au Trône eſt-elle Héréditaire?*

R. Oui; mais elle a ſouvent été ſujette à des révolutions.

D. *Qui eſt l'Héritier préſomtif de l' Impératrice?*

R. C'eſt PAUL PETROWITZ Duc de Holſtein fils du feu Empereur *Pierre* III. & de l' Impératrice régnante; né Le 1. Octobre 1754.

D. *Quel titre a-t-il ?*

R. On l'appélle Grand-Duc de Ruſſie; & en parlant de lui, on dit, ſon Alteſſe Impériale.

SE-

Piotra III. Wynieſiona ieſt na Tron 9. Lipca, R. 1762.

P. *Jaki tam ieſt ſpoſob rządzenia?*

O. Jeſt Abſolutny y Deſpotyczny, ſą iednak Prawa y Konſtytucye podług ktorych Monarcha powinien ſię ſprawować.

P. *Pańſtwo te czyli ieſt znaczne?*

O. Jeſt zaiſte co ſię tycze obſzerności ; ale nie ieſt dość uprawne z natury, y nie bardzo ieſt ludne.

P. *Jaka ieſt tam Religia panuiąca?*

O. Jeſt Grecka.

P. *Czyli Dziedziczne ieſt naſtępowanie na Tron?*

O. Tak w ſamey rzeczy; lecz często było podległe woynom domowym.

P. *Kto ma obiąć Panſtwo po Ceſarzowey?*

O. PAWEŁ PIOTROWICZ, Xiąże Holſztyńſki, Syn zmarłego Piotra III. Ceſarza y Ceſarzowey panuiącey. Urodził ſię 1. Pazdziernika 1754.

P. *Jaki mu daie ſię Tytuł?*

O. Zowią go Wielkim Xięciem Roſſyi, a gadaiąc z nim, mowi ſię: Waſza Xiążęca Ceſarſka Mość.

SECTION VII.

DES MAISONS ROYALES EN EUROPE.

Demande. *Combien y a-t-il de Rois en Europe?*

Réponse. Il y en a douze, ainſi qu'on l'a dit plus haut.

PORTUGAL.

D. *Comment ſe nomme le Roi de Portugal, aujourd'hui régnant?*

R. Il ſe nomme JOSEPH I, né en 1714. Il eſt de la Maiſon de Bragance, & régne depuis 1750.

D. *Et la Reine?*

R. Marie-Anne Victoire, Infante d'Eſpagne, née en 1718.

D. *Qui ſont leurs Enfans?*

R. Ce ſont trois Princeſſes, dont l'aînée *Marie-Françoiſe*, née en 1734, a épouſé *Don Pedre* Frére du Roi.

D. *Comment nomme-t-on l'Héritier préſomptif d'un Roi de Portugal?*

R. On le nomme Prince du Brézil.

D. *Que peut-on remarquer ſur ce Royaume?*

R. Que c'eſt un Pays aſſez fertil, mais de peu d'étendue, n'ayant que 270 milles de circuit; qu'il

ROZDZIAŁ VII.

O FAMILIACH KROLEWSKICH w EUROPIE.

Pytanie. *Wiele ieſt Krolow w Europie?*

Odpowiedź. Jeſt ich dwunaſtu, iak ſię wyżey namieniło.

PORTUGALIA.

P. *Jak ſię zowie panuiący teraz Krol Portugalſki?*

O. Zowie ſię JOZEF I. urodził ſię 1714. Jeſt z Domu Braganckiego, y panuie od Roku 1750.

P. *A Krolowa?*

O. Marya Anna Wiktorya, Infantka Hiſzpańſka, narodziła ſię Roku 1718.

P. *Ktore ſą ich Dzieci?*

O. Są trzy Xiężniczki, z ktorych ſtarſza *Marya-Franciſzka* urodziła ſię R. 1734. Poſzła za mąż za *Don Piotra* Brata Krolewſkiego.

P. *Jak ſię nazywa Dziedzic maiący naſtąpić po Krolu Portugalſkim?*

O. Nazywa ſię Xiążę Brazylii.

P. *Co ieſt godnego uwagi o tym Kroleſtwie?*

O. Ze ten Kray ieſt doſyć żyzny, nie bardzo obſzerny, nie maiący iak 270 mil w około,

qu'il eſt cependant aſſez conſidérable par ſon grand Commerce & par ſes poſſeſſions en Aſie & en Amérique, ſur-tout par celle de la belle Province du Brézil, qui fournit de l'or de l'argent, & des diamans; qu'on y profeſſe la ſeule Religion Catholique-Romaine, & qu'il contient environ deux millions d'habitans.

ESPAGNE.

D. *Qui eſt le Roi d'Eſpagne d'aujourd'hui?*

R. C'eſt CHARLES III. de ce nom. Il eſt de la Maiſon de Bourbon, né en 1716. Il a ſuccédé à ſon frére *Ferdinand* VI, en 1759.

D. *Et la Reine?*

R. C'étoit *Marie-Amélie Chriſtine,* Fille du Roi de Pologne, Electeur de Saxe, née en 1724. morte en 1760.

D. *Combien ont-ils eu d'Enfans?*

R. Huit; ſavoir, ſix Princes & deux Princeſſes.

D. *Comment ſe nomme l'ainé de ces Princes*

R. *Don Philippe,* né en 1747. Comme il eſt imbécil, il a été déclaré inhabile à ſuccéder; ainſi ſon Frére puiné, l'Infant *Don Carlos*, lui a été ſubſtitué.

D. *Comment appelle-t-on les Enfans d'un Roi d'Eſpagne?*

R. On les appelle Infans, & Infantes.

D. *Quel eſt le titre de l'Héritier préſomptif de cette Couronne*

R. Celui de Prince des Aſturies.

D. *Le*

dość iednak znaczny dla swego handlu, y dla Państw, ktore maią w Azyi y w Ameryce, a osobliwie, dla bardzo piękney Prowincyi Brazylii, ktora złota, srebra y Dyamentow dostatkiem dodaie; Religia tam panuiąca, ieſt Rzymska Katolicka tylko, y około dwoch Milionow znayduie się obywatelow w tym Kroleſtwie.

HISZPANIA.

P. *Kto ieſt Krolem Hiszpańskim?*

O. KAROL III. tegoż Jmienia, z Domu ieſt Burbońskiego. Narodził się R. 1716. Naſtąpił po Bracie swoim *Ferdynandzie* VI. R. 1759.

P. *A Krolowa?*

O. Była *Marya-Amelia Krystyna*, Corka Augusta III. Krola Polskiego Elektora Saskiego narodziła się w Roku 1724, umarła zaś Roku 1760.

P. *Wiele mieli Dzieci?*

O. Ośm, to ieſt; sześciu Xiążąt, y dwie Xiężniczki.

P. *Jak się zowie nayſtarszy z tych Xiążąt?*

O. *Don-Filip*, narodził się Roku 1742. Lecz dla ułomności, był ogłoszony nie sposobnym do naſtąpienia na Państwo, a na iego mieysce ieſt naznaczony *Don Karol* Brat iego.

P. *Jak nazywaią Dzieci Krolow Hiszpańskich?*

O. Nazywaią Jnfantami y Jnfantkami.

P. *Jaki ieſt Tytuł Dziedzica maiącego naſtąpić?*

O. Zowią go Xiążęciem Aſturyi.

D. *Le Roi d'Espagne posséde-t-il aussi des Etats hors de l'Europe ?*

R. Il posséde presque toute la partie Méridionale de l'Amérique, où est le Pérou, d'ou l'on tire tant de trésors.

D. *Que dites-vous de l'Espagne en général?*

R. C'est un des plus beaux & des plus grands Royaumes de l'Europe. Son circuit est de 800. milles; mais il n'est pas peuplé à proportion, n'ayant qu'environ huit millions d'habitans. La Religion Catholique-Romaine y est seule professée. Le Clergé y a beaucoup d'autorité & de grands revenus. La Nation est peu industrieuse.

FRANCE.

D. *Qui est aujourd'hui Roi de France ?*

R. LOUIS XV. de la Maison de Bourbon, né en 1710. arriére-petit-Fils de *Louis* XIV. Il régne depuis 1715.

D. *Et la Reine ?*

R. C'est *Marie Leszczynski,* Fille de *Stanislas* Roi de Pologne, Duc de Lorraine & de Bar, née en 1703. & mariée en 1725.

D. *Comment nomme-t-on l'Héritier présomtif d'un Roi de France?*

R. On le nomme Dauphin.

D. *Qui est apresent Dauphin ?*

R. *Louis-Auguste* petit Fils du Roi né en 1754.

D. *Com-*

P. *Czyli Krol Hiſzpańſki ma ieſzcze iakie Państwa, oprocz tych co ma w Europie?*

O. Cała prawie Ameryka Południowa do niego należy, gdzie ſię znayduie Peru, z kąd maią tak wielkie ſkarby.

P. *Co rozumieſz o Hiſzpanii w powſzechnosci?*

O. Jeſt to iedno z naypięknieyſzych y naywiękſzych Kroleſtw w Europie. Ma w około 800 mil; ale nie ieſt ludne względem wielkości ſwoiey, nie maiąc więcey, nad ośm milionow Obywatelow. Wiara Katolicka Rzymſka ieſt tam panuiąca, Duchowni maią tam powagę wielką, y intraty bardzo znaczne. Narod ten nie bardzo ieſt dowcipny.

FRANCYA.

P. *Kto ieſt teraz Krolem Francuzkim?*

O. LUDWIK XV. z Domu Burbońſkiego, urodzony Roku 1710. wnuczek *Ludwika* XIV. Panuie od Roku 1715.

P. *A Krolowa?*

O. Jeſt *Marya Leſzczyńſka*, Corka *Stanisława* Krola Polſkiego, Xięcia Lotaryńſkiego y Barſkiego urodziła ſię R. 1703 poſzła za mąż 1725.

P. *Jak ſię zowie, naſtępca na Tron Krola Francuzkiego?*

O. Zowią go Delfinem.

P. *Kto teraz nim ieſt?*

O. *Ludwik Auguſt* Krolewſki Wnuk, narodził ſię Roku 175¼.

D. *Comment nomme-t-on les Enfans d'un Dauphin?*

R. On les nomme Petits-Fils & Petites-Filles de France.

D. *Quel Titre donne-t-on au Dauphin?*

R. Celui de *Monſeigneur.*

D. *Et au Frére du Roi?*

R. Celui de *Monſieur?*

D. *Qui eſt le prémier Prince du Sang?*

R. C'eſt le Duc d'Orléans.

D. *Les femmes peuvent-elles ſuccêder à la Couronne?*

R. Non. Elles en ſont exclues par la Loi Salique.

D. *Quelle Religion eſt la dominante en France?*

R. C'eſt la Catholique-Romaine. Il s'y trouve cependant un grand nombre de Réformés, particuliérement dans le Languedoc; mais il leur eſt défendu de faire l'exercice de leur culte.

D. *Depuis quand cette défenſe leur eſt-elle faite?*

R. Depuis la Révocation de l'Edit de Nantes, faite en 1685. le 22. Octobre, par *Louis* XIV.

D. *Quel etoit cet Edit?*

R. C'étoit une Ordonance, ou des Lettres-Patentes, par lesquelles *Henri* IV. leur accordoit, moyennant quelques reſtrictions, le libre exercice de leur Religion.

D. *Quelles remarques générales peut-on faire ſur la France?*

R. C'eſt le plus beau & le plus grand Royaume de toute l'Europe. Il eſt parfaitement bien

ſitué

P. *Jak się zowią Dzieci Delfina?*

O. Zowią Synow Wnukami, a Corki Wnuczkami Francuzkiemi.

P. *Jaki tytuł daie się Delfinowi?*

O. Jaśnie Oświecony.

P. *A Bratu Krolewskiemu?*

O. Jego-Mość Pan.

P. *Kto iest pierwszym Xiążęciem z krwi Krolewskiey?*

O. Xiążę Orleański.

P. *Kobiety czy mogą wstępować na Tron?*

O. Nie. Są wyzute przez Prawo Salickie.

P. *Jaka Religia iest panuiąca w Francyi?*

O. Rzymska Katolicka, iest iednak wielka liczba Kalwinow, osobliwie w Langwedoku, lecz im iest zabronione nabożeństwo publiczne?

P. *Ktorego czasu ten zakaz wyszedł?*

O. Od odwołania Edyktu Nantskiego, uczynionego w R. 1685. d. 22 Pazdz: przez Ludwika XIV.

P. *Co to był za Edykt?*

O. Był to rozkaz albo raczey Przywiley, w ktorym Henryk IV. pozwalał z niektoremi iednak przestrogami wolne odprawowanie ich Religii.

P. *Co uwagi godnego w powszechności o Francyi?*

O. Jest to Krolestwo naypięknieysze y naywiększe w całey Europie, iest bardzo dobrze

ſitué pour le Commerce, ayant d'un côté l'Océan & de l'autre la Méditerranée, & étant arroſé par un grand nombre de Riviéres, & par le fameux Canal qui joint les deux Mers. Il contient environ dix-huit millions d'habitans. La Couronne a des poſſeſſions en Aſie & en Amérique; & la Nation eſt induſtrieuſe. Le Clergé y eſt très nombreux. Les revenus ordinaires de l'Etat paſſent 200 millions de Livres de France.

ANGLETERRE.

D. *Qui eſt le Roi d'Angleterre d'apréſent?*

R. C'eſt GEORGE III, Electeur d'Empire, de la Maiſon de Brunſwic-Hanovre, né en 1738. Il eſt monté ſur le Trône en 1761.

D. *Et la Reine?*

R. C'eſt la Princeſſe *Sophie-Charlotte* de Mecklenbourg-Strelitz, née en 1744.

D. *Comment nomme-t-on l'Héritier préſomptif?*

R. Prince de Galles.

D. *Qui l'eſt aujourd'hui?*

R. C'eſt *George-Frideric-Auguſte*, fils du Roi, né en 1762.

D. *Qui eſt ſon frére.*

R. C'eſt *Fréderic* Prince Eveque d'Oſnabrug né en 1763.

D. *La Mére du Roi eſt-elle encore en vie?*

R. Oui;

położone. dla handlow, maiąc z iedney strony Morze zachodnie, a z drugiey Srzodziemne; oprocz tego ma wielką liczbę rzek, y ow sławny Kanał, ktory łączy dwa Morza. Zamyka w sobie to Krolestwo około ośmnaście millionow ludzi. Ma ieszcze znaczne Francya Państwa w Azyi y Ameryce, y iest ten Narod dowcipny. Duchowieństwa iest bardzo wiele. Intrata Krolewska przechodzi 200 millionow Zł: Francuzkich.

A N G L I A.

P. *Kto teraz iest Krolem Angielskim?*

O. JERZY III. z Domu Brunswickiego, Elektor Hannowerski, narodził się R. 1738, Wstąpił zaś na Tron w Roku 1761.

P. *A Krolowa?*

O. Jest to Xiężniczka *Zofia-Karolina* z Domu Meklemburgskiego-Strelitz, narodziła się Roku 1744.

P. *Jak zowią następcę na Tron?*

O. Xięciem Gallii

P. *Kto iest nim teraz?*

O. *Jerzy Fryderyk August* Syn Krolewski, narodził się R. 1762.

P. *Ktory iest Brat Jego?*

O. *Fryderyk* Xiążę d'Osnabrug, narodził się Roku 1763.

P. *Krolewska Matka czyli żyie ieszcze?*

R. Oui; c'eſt *Auguſtine*, Princeſſe de Saxe-Gotha, née en 1719.

D. *A-t-elle d'autres Enfans?*

R. Oui; quatre fils & trois filles.

D. *Comment nomme-t-on autrement le Roi?*

R. On le nomme Roi de la Grande Bretagne.

D. *Pourquoi?*

R. Parce qu'il eſt auſſi Roi d'Ecoſſe; & ce Royaume & celui d'Angleterre réunis, s'appellent la Grande-Bretagne.

D. *Quel Titre prend-il dans ſes Lettres-Patentes & dans les Monnoies?*

R. Celui de Roi d'Angleterre, de France d'Ecoſſe & d'Irlande.

D. *Pourquoi de France?*

R. Parce qu'un de ſes prédéceſſeurs dans le XIV. Siécle a été couronné à Paris Roi de France.

D. *Quelle Religion profeſſe-t-on dans cet Etat?*

R. La Réformée, partagée en deux Communions. L'une nommée l'Egliſe Anglicane, & qui a des Archêveques & Evêques, eſt la dominante en Angleterre; l'autre, qui eſt la Presbitérienne, l'eſt en Ecoſſe. Les Catholiques-Romains y ſont tolérés, pourvu qu'ils faſſent leur Culte à huis-clos; il y en a un grand nombre en Irlande.

D. *Roi*

O. Zyie; ieſt ona *Auguſta* Xiężna de Saxe-Gotha, narodziła ſię R. 1719.

P. *Czyli ma więcey ieſzcze Dzieci?*

O. Tak ieſt; ma czterech Synow, y 3. Corki.

P. *Jaki inſzy tytuł ma Krol?*

O. Zowią go Krolem Wielkiey Brytanii,

P. *Z iakiey przyczyny?*

O. Bo ieſt także Krolem Szkockim, a te Kroleſtwo złączone z Anglią, nazywa ſię Wielką Brytanią.

P. *Jakiego tytułu zażywa na Przywileiach y na Pieniądzach?*

O. Tytułuie ſię Krolem Angielſkim, Francuzkim, Szkockim, y Jrlandzkim.

P. *Dla czego nazywa ſię Francuzkim?*

O. Bo ieden z iego Przodkow, czternaſtego Wieku był koronowany w Paryżu Krolem Francuzkim

P. *Jakaż Religia ieſt przyięta w tym Państwie?*

O. Kalwińſka, podzielona na dwoie wyznania, Jedne pod imieniem Kościoła Anglikańſkiego, maiąc Arcy-Biſkupow y Biſkupow, y ta ieſt Religia panuiąca w Anglii; drugie zaś wyznanie ieſt pod imieniem Prezbiterow w Szkocyi. Katolicy tam ſię wprawdzie znayduią, lecż potaiemnie Nabożeńſtwa odprawuią; ieſt ich także wielka liczba w Irlandyi.

P. *Czy-*

D. *Le Roi d'Angleterre peut-il faire la Guerre & la Paix, comme il lui plait?*

R. Oui; il en a le pouvoir ſans reſtriction.

D. *Mais peut-il faire des Loix & impoſer des Taxes ſur les Sujets?*

R. Non; il faut que le Parlement y conſente.

D. *N'y avoit-il pas un autre Prince qui prétendoit à la Couronne d'Angleterre?*

R. Oui; c'étoit *Jaques Stuard* qui, ayant été reconnu à Rome, Roi d'Angleterre ſous le nom de *Jaques II.* a tranſporté ſes prétentions à l'ainé de ſes fils; qui, après la mort de *Jaques II.* n'a été reconnu d'aucunne puiſſance; le ſecond eſt Cardinal portant le nom *d'York.*

D. *Que peut-on remarquer en général ſur la Grande-Bretagne?*

R. C'eſt une Iſle conſidérable, & qui par ſa ſituation n'a preſque rien à craindre d'une invaſion. Le nombre de ſes habitans monte au-delà de ſept millions. La Couronne a de grands Etabliſſemens en Aſie & en Amérique. La Nation eſt fort-marchande & la plus puiſſante ſur mèr. En fait de Négociations d'argent, le crédit de l'Etat eſt parfaitement bien établi ; mais ſes dettes ſont immenſes, & vont actuellement au-delà de cent millions de Livres Sterling.

LES DEUX - SICILES.

D. *Qui eſt Roi des Deux-Siciles?*

R. C'eſt FERDINAND IV, né en 1751. troiſiéme Fils du Roi d'Eſpagne.

D. *A-*

P. *Czyli Krol Angielski może podług swego upodobania pokoy czynić, y woynę prowadzić?*

O. Tak iest; ma moc wielowładną.

P. *A czyli może Prawa stanowić, oraz podatki y taxy na Poddanych wkładać?*

O. Nie. Potrzeba na to pozwolenia Parlamentu.

P. *Czyli nie było innego Xięcia, ktory miał pretensyą do Korony Angielskiey.*

O. Był *Jakub Sztuard,* ktory będąc uznany w Rzymie Krolem Angielskim, pod Imieniem *Jakuba II.* ustąpił swoiey pretensyi starszemu swemu Synowi, ktory po śmierci *Jakuba II,* nie był uznany od żadnego Narodu. Drugi iest Kardynałem, nazywaiąc się *d'Tork.*

P. *Co iest godnego uwagi o Anglii?*

O. Jest to wyspa znaczna, y ktora przez swoie położenie nie powinna się obawiać żadnego do Niey przez inne Potencye wtargnienia. Liczą ludzi więcey nad siedm Millionow. To Krolestwo ma wiele znacznych Kraiow w Ameryce y w Azyi. Obywatele naybardziey kupiectwem się bawią, są bardzo także mocni na mòrzu Anglicy. Ale długi dosyć znaczne ma Anglia, tak dalece, że przechodzą teraz 100 Millionow Szterlingow.

KROLESTWO OBOYGA SYCYLII.

P. *Kto iest Krolem oboyga Sycylii?*

O. Jest FERDYNAND IV. Narodził się Roku 1751. trzeci Syn Krola Hiszpańskiego.

P. *Czy-*

D. *A-t-il eu ce Royaume comme héritage?*

R. Non ; ſon Pére le lui a cédé, en allant prendre poſſeſſion de la Couronne d'Eſpagne.

D. *Quelle eſt la principale clauſe de l'Acte de ceſſion?*

R. Que l'Eſpagne & les Deux-Siciles ne pouront jamais être réunies ſous le même Chef.

D. *Comment nomme-t-on l'Héritier préſomptif d'un Roi des Deux-Siciles?*

R. On le nomme Duc de Calabre.

D. *Quels ſont les Pays qui composent les Deux-Siciles?*

R. C'eſt le Royaume de Naples & celui de l'iſle de Sicile.

D. *Qu'y a-t-il de particulier par rapport à cet Etat?*

R. C'eſt qu'il reléve en fief du Siége de Rome, & que le Roi eſt obligé d'en payer tous les ans au Pape la redevance, conſiſtant en une haquenée blanche, & une bourſe de cinq milles Ducats.

D. *Quelles remarques générales fait-on ſur ces Royaumes?*

R. Celui des Naples eſt un très beau Pays, & d'un climat extrêmement doux. Il s'y fait un aſſez grand Commerce. Depuis pluſieurs Siécles il a ſubi diverſes révolutions, ayant tantôt obei aux François, tantôt aux Eſpagnols, & tantôt aux Allemands. Il contient environ deux millions d'habitans. Le fameux Mont Véſuve n'eſt pas éloigné de la Capitale. L'iſle de Sicile eſt fertile en grains; mais peu peuplée. La Reli-

gion

Czyli Dziedzicznym Prawem to Kroleſtwo do niego należy.

O. Nie. Oyciec iego uſtąpił mu go, gdy był wezwany na Tron Hiſzpańſki.

P. *Jaka ieſt nayoſobliwſza przeſtroga w Akcie uſtąpienia?*

O. Ze Hiſzpania, y obie Sycylie nie będą mogły zoſtawać złączone pod iednym Panem.

P. *Jak ſię zowie naſtępca na Tron Krola oboyga Sycylii?*

O. Nazywa ſię Xięciem Kalabryi.

P. *Z iakich Pańſtw ſkłada ſię Kroleſtwo oboyga Sycylii?*

O. Z Kroleſtwa Neapolitańſkiego y z wyſpy Sycyliyſkiey.

P. *Co oſobliwſzego ieſt względem tego Pańſtwa?*

O. Jż Krol dependuie od Stolicy Rzymſkiey, y powinien dawać co Rok Papieżowi Konia białego na zawdzięczenie, y pięć tyśięcy Czer: Złot: w kiesie.

P. *Co ieſt pamięci godnego w ſzczegulności o tym Pańſtwie?*

O. Kroleſtwo Neapolitańſkie ieſt to kray bardzo piękny, y powietrze ieſt doſyć zdrowe. Pańſtwo te znaczne handle prowadzi. Przez kilka Wiekow podległe było rożnym zamieſzaniom, zoſtaiąc pod poſłuſzeńſtwem iuż to Francuzkim, iuż to Hiſzpańſkim, y Ceſarza Niemieckiego. Zawiera w ſobie około dwoch millionow mieſzkańcow, Sławna gora Wezuwiuſz nie bardzo odległa ieſt od Stolicy tegoż Kroleſtwa. Wyſpa Sycyliyſka ieſt doſyć obfituiąca w zboże, ale

nie

gion établie dans l'un & l'autre de ces Royaumes est la Catholique-Romaine. Les Juifs y sont tolérés.

LA SARDAIGNE.

D. *Qui est aujourd'hui Roi de Sardaigne ?*

R. C'est CHARLES EMMANUEL III, de la Maison de Savoie, né en 1701.

D. *Posséde-t-il d'autres Etats ?*

R. Il posséde la Savoie & le Piémont.

D. *Où fait-il sa résidence ?*

R. A Turin Capitale du piémont.

D. *Comment nomme-t-on l'Héritier présomptif ?*

R. On le nomme Duc de Savoie, & c'est présentement *Victor Amédé*, né en 1726. & marié avec *Marie-Antoinette*, Infante d'Espagne.

D. *Quelles remarques peut-on faire sur les Etats du Roi de Sardaigne ?*

R. La Sardaigne est, ainsi que la Sicile, une isle de la Mer Méditerranée. Elle peut avoir quarante milles de longueur sur trente de largeur. Elle est très peu peuplée & rapporte peu à son Souverain. La Savoie est un Duché, dont les revenus ne sont pas non plus considérables. Mais le Piémont est un Pays délicieux, & rapporte infiniment plus que les deux autres. Dans ces trois Etats on professe la Religion-Catholique-Romaine. L'on y souffre aussi les Juifs.

SECTI-

nie ludna. Religia w obudwoch Kroleſtwach panuie Katolicka Rzymſka, Zydzi tamże znayduią ſię.

SARDYNIA.

P. *Kto ieſt teraz Krolem Sardyńſkim?*

O. KAROL EMMANUEL III. z Domu Sabaudzkiego, narodził ſię R. 1701.

P. *Maſz on ieſzcze inne iakie Państwa?*

O. Ma Xięſtwo Sabaudzkie, y Piemontu.

P. *Gdzie ieſt iego Stolica?*

O. W Turynie Stołecznym Mieście Piemontu.

P. *Jak ſię nazywa Sukceſſor na Tron?*

O. Zowie ſię Xięciem Sabaudzkim, Teraźnieyſzy ieſt *Wiktor Amadeuſz*, narodził ſię Roku 1726, Zaślubiony *Maryi-Antoninie* Infantce Hiſzpańſkiey.

P. *Co godnego bydź może uwagi o Stanach Krola Sardyńſkiego?*

O. Sardynia ieſt także Wyſpa, iako y Sycylia, położona na morzu Srzodziemnym. Może bydź długa na mil czterdzieści, ſzeroka na mil trzydzieści. Nie bardzo ieſt ludna, y mało czyni Krolowi. Sabaudya ieſt Xięſtwo, z ktorego intrata nie ieſt bardzo znaczna, Ale Piemont, ieſt to Kray obfituiący we wſzyſtko y daleko więcey czyni, niżeli tamte dwa Państwa. Religia Katolicka Rzymſka, we wſzyſtkich iego ſtanach ieſt panuiąca. Zydow także tam cierpią.

SECTION VIII.

SUITE DES MAISONS ROYALES.

LA SUEDE.

D. *Qui est Roi de Suéde?*

R. C'est ADOLPHE FREDERIC, Duc de Holstein-Eutin, né en 1710.

D. *Qui est la Reine?*

R. C'est *Louise-Ulrique*, de la Maison de Brandebourg, Sœur du Roi de Prusse d'aujourd'hui; & née en 1720.

D. *Qui sont leurs Enfans?*

R. Ce sont trois Princes & une Princesse.

D. *Comment nomme-t-on l'Héritier présomptif?*

R. On le nomme simplement Prince Royal, & c'est aujourd'hui *Gustave*, né en 1746. Marié en 1766. avec la Princesse *Sophie-Magdelene* de Danemarck.

D. *Ce Royaume est-il héréditaire?*

R. Oui il l'est depuis *Gustave* I. qui fut le dernier Roi élu en 1523.

D. *Un Roi de Suéde a-t-il beaucoup d'autorité par rapport au Gouvernement?*

R. Non. De tous les Rois c'est celui qui en a le moins.

D. *Qui la partage avec Lui?*

R. C'est

ROZDZIAŁ VIII.

O DOMACH KROLEWSKICH.

SZWECYA.

P. *Kto ieſt Krolem Szwedzkim?*

O. Jeſt ADOLF FRYDERYK Xiąże de Holſztein-Eutin, narodził ſię R. 1710.

P. *Kto ieſt Krolową?*

O. *Ludwika-Ulryka*, z Domu Brandeburgſkiego, Sioſtra Krola Pruſkiego teraźnieyſzego narodziła ſię R. 1720.

P. *Ktore ſą ich Dzieci?*

O. Są trzy Xiążęta, y iedna Xiężniczka.

P. *Jak ſię zowie Sukceſſor na Tron?*

O. Nazywa ſię poſpolicie Xiążę Krolewſkie, ktorym ieſt teraz *Guſtaw*, narodził ſię 1746. Ożenił ſię Roku 1766. z *Zofią Magdaleną* Xiężniczką Duńſką.

P. *To Kroleſtwo czyli ieſt dziedziczne?*

O. Tak ieſt, aż do Guſtawa I. ktory był oſtatni Krolem obrany Roku 1523.

P. *Krol Szwedzki czyli ma wiele władzy co ſię tycze rządu?*

O. Nie ma. Ze wſzyſtkich Krolow ten ma naymniey.

P. *Ktoż z nim dzieli ſię tą władzą?*

R. C'eſt le Sénat d'un côté, & de l'autre les Etats, qui s'aſſeblent tous les trois ans.

D. *Mais le Roi ne nomme-t-il pas chaque Sénateur?*

R. Oui; mais lorſqu'il les a nommés, il ne peut plus les congédier. Il ne peut non plus rien faire ſans leur conſentement.

D. *De combien d'Ordres les Etats ſont-ils composés?*

R. De quatre, qui ſont la Nobleſſe, le Clergé, les Bourgeois, & les Payſans; & chaque Ordre envoie ſes Députés à l'Aſſemblée.

D. *Qu'y a-t-il à remarquer ſur ce Royaume?*

R. Le Pays eſt fort-étendu, mais d'un Climat froid & rude. Il produit du blé du cuivre, & du fer. Il eſt cependant aſſez commerçant. La Religion Luthérienne eſt la ſeule qu'on y Profeſſe; & elle à ſes Archevêques & Evêques.

LE DANEMARCK.

D. *Qui régne aujourd'hui en Danemarck?*

R. CHRISTIAN VII. de la Maiſon d'Holſtein-d'Oldembourg, né en 1749.

D. *Avec qui eſt il marié?*

R. Avec la Princeſſe *Caroline Mathilde* d'Angléterre née en 1751.

D. *A-t-il des Enfans?*

R. Il a un Fils né le 27 Janvier 1768.

D. *N'a-*

O. Częścią Senat, częścią Stany, ktore co trzeci Rok zgromadzone bywaią.

P. *Lecz Krol czyli Senatorow mianuie?*

O. Tak ieſt; lecź gdy ſą raz nominowani, nie ma Krol władzy ich odmieniać. Nie może nic czynić bez ich pozwolenia.

P. *Z wielu Stanow ſkłada ſię to Kroleſtwo?*

O. Z czterech, to ieſt; z Szlacheckiego. Duchownego, Mieyſkiego, y Chłopſkiego, y każden z tych Stanow wyſyła Deputatow na Seym.

P. *Co ieſt znacznego o tym Kroleſtwie?*

O. Kray ten ieſt bardzo rozległy, lecz mieyſce na ktorym ieſt, ma powietrze zimne, y grube, Obfity ieſt doſyć w zboże, moſiądz y żelazo. Handlem bawi ſię także. Religia tylko Luterſka w nim panuie, y ma Arcybiſkupow ſwoich y Biſkupow.

D A N I A.

P. *Kto panuie teraz w Danii?*

O, CHRYSTYAN VII. z Domu Holſtein-Oldenburg. Narodził ſię R. 1749.

P. *Z kim ſię ożenił?*

O. Z Xiężną *Karoliną-Matyldą*, z Anglii, narodziła ſię R. 1751.

P. *Czy ma Dzieci?*

O. Ma iednego Syna, ktory ſię urodził dnia 27 Stycznia R. 1768.

 P. *Czy-*

D. *N'a-t-il pas d'autres Pays?*

R. Oui. Il possède le Royaume de Norvége, & une partie du Duché de Holstein.

D. *Comment nomme-t-on l'Héritier présomptif de la Couronne?*

R. On le nomme simplement Prince Royal.

D. *L'Autorité Royale est-elle bornée en Danemarck?*

R. Autrefois elle l'étoit par les Etats, composés de trois Ordres, la Noblesse, le Clergé, & les Bourgeois; mais en 1660, elle fut rendue absolue; de sorte que le Roi peut faire telles Loix qu'il juge à propos.

D. *Quelle Religion est établie dans ce Royaume?*

R. On y professe celle des Luthériens; & elle a ses Archevêques & Evêques.

D. *Que remarque-t-on sur ce Pays?*

R. Il est assez fertile, bien situé pour le Commerce, & abondant en excellens pâturages; aussi produit-il un grand nombre de Chevaux & de Bêtes à cornes.

LA POLOGNE.

D. *Qui Régne aujourd'hui en Pologne?*

R. STANISLAS AUGUSTE PONIATOWSKI, Né le 17. Janvier 1732. fut élu Roi de Pologne le 7. Septembre 1764. & Couronné le 25. Novembre de la même année.

D. *Qui fait cette Election?*

R.

P. *Czyli ma inne iakie Kraie?*

O. Tak iest; Ma Krolestwo Norwegii, y część Xięstwa Holsztenskiego.

P. *Jak się nazywa dziedziczny Sukcessor Tronu?*

O. Zowie się pospolicie Xiąże Krolewskie.

P. *Krolewska władza czyli iest okryslona w Danii?*

O. Dawnieyszych czasow ze trzech Stanow składała się; z Szlacheckiego, Duchownego y Mieyskiego; ale Roku 1660 zamieniła się w absolutną; tak dalece, że Krol może stanowić Prawa, iakie mu się podobaią.

P. *Jaka iest Religia w tym Krolestwie?*

O. Panuiąca iest Religia Luterska, y ma swoich Arcy-Biskupow y Biskupow.

P. *Co iest uwagi godnego o tym Krolestwie?*

O. Jest dosyć obfite, w dobrym położeniu co do handlow, ma bardzo dobre Pastwiska, y dla tego tam wiele iest koni y bydła rogatego.

POLSKA.

P. *Kto teraz Panuie w Polszcze?*

O. STANISŁAW AUGUST PONIATOWSKI, Narodził się 17. Stycznia, obrany iest Krolem Polskim 7. Września Roku 1764. a Koronowany 25. Listopada tegoż Roku.

P. *Kto obiera Krola?*

R. La Nobleſſe compoſée des principaux Seigneurs & des Gentils-hommes du Pays.

D. *En parlant du Roi de Pologne, quel Titre principal lui donne-t-on?*

R. Roi de Pologne, Grand Duc de Litu...*&c.*

D. *Comment appelle-t-on les principaux Seigneurs de Pologne?*

R. On leur donne le nom général de Senateurs: les uns ſont Eccléſiaſtiques, & les autres Séculiers.

D. *La Pologne eſt-elle purement un Royaume?*

R. Non. Elle eſt en même-tems une République, parce que les Grands & les Gentils-hommes ont part au Gouvernement.

D. *Quel eſt la forme du Gouvernement?*

R. Il ne peut être que mixte, parceque le Roi gouverne avec le ſenat & l'ordre Equeſtre.

D. *Qui ſont les Senateurs Eccléſiaſtiques?*

R. Les Archêvéques, de Gneſne, de Leopol & XV. Evêques. L'Archevéque de Gneſne pendant l'Interrégne eſt le Chef de la République.

D. *Qui ſont les Senateurs Séculiers?*

R. Il y a XXXVIII Palatins, y compris les trois Caſtellans, de Cracovie, de Vilna & de Trocke, ainſi que le Staroſte de Samogitie; en outre XXXIV. Caſtellans du prémier Ordre & XLIX. du Second; les XIV. Miniſtres D'Etat ſont auſſi Senateurs, Sçavoir, VII. de la Couronne & VII. du Grand Duché de Lituanie, qui ſont les deux Grands Maréchaux, les deux Grands Généraux,

les

O. Stan Szlachecki, ktory ſię ſkłada z Senatorow y Szlachty.

P. *Mowiąc o Krolu Polſkim, iaki mu ſię oſobliwſzy Tytuł daie?*

O. Krol Polſki, Wielki Xiążę Litewſki &c.

P. *Jak ſię nazywaią naywiększi Panowie w Polſzcze?*

O. Nazywaią ſię poſpolicie Senatorami; Iedni ſą Duchowni, a drudzy Swieccy.

P. *Polſka czyli właściwie Kroleſtwem nazywa ſię.*

O. Nie. Jeſt także Rzeczą-Poſpolitą, ponieważ Senatorowie y Szlachta maią władzą rządzenia nią.

P. *Jaka ieſt Forma Rządu?*

O. Rząd ieſt pomieſzany, gdyż Krol razem z Stanami Senatorſkim y Szlacheckim rządzi.

P. *Ktorzy ſą Senatorowie Duchowni?*

O. Arcy-Biſkup Gnieznieńſki, Lwowſki, y 15 Biſkupow. Arcy-Biſkup Gnieźnieńſki pod czas bez-Krolewia ieſt naywyżſzą Głową Rzeczy-Poſpolitey.

P. *Ktorzy ſą Senatorowie Swieccy?*

O. Jeſt XXXVIII. Woiewodow, między ktoremi znayduie ſię trzech Kaſztelanow: Krakowſki, Wileńſki, Trocki, także Staroſta Zmudzki. Tudzież XXXIV. WielkichKaſztelanow, y XLIX. mnieyſzych. Wchodzi ieſzcze XIV do Senatu Miniſtrow Stanu, to ieſt: VII. Koronnych, y VII. Litewſkich, iako to; Marſzałkow Wielkich II, Hetmanow Wielkich II. Kanclerzow Wielkich II.

les deux Grands Chancelliers, les deux Vices-Chanceliers, les deux Généraux de Camp, Deux Grans Trêforiers, & les deux Maréchaux de la Cour.

D. *Comment est composé l'Ordre Equestre ?*

R. Il est composé des Officiers de la Couronne, & du Duché de Lituanie, de ceux de chaque Palatinat, Terre, & district, & de toute la Nobleſſe.

D. *Combien y a-t-il de ſortes de Diétes ?*

R. De deux Sortes, les petites, & les Grandes. Les petites que l'on appelle Diétinnes, ſe tiennent dans les Palatinats ou Terres, tant pour Elire les Officiers, que pour choiſir les D'eputés, qui Jugent en dernier reſſort, dans les Tribunaux : comme auſſi pour choiſir des Nonces qui, ſous leur propre chef que l'on nomme Maréchal de l'Ordre Equeſtre, compoſent le tiers des Etats de la Republique dans les grandes Diétes qui ſe tiennent de deux, en deux ans, ſavoir, deux fois à Varſovie, & la troiſiéme à Grodno dans le Grand Duché de Lituanie. Il y a auſſi des Diétes extraordinaires comme la Diéte de la Convocation, de l'Election, celle du Courronnement & celles pour les choſes extraordinaires qui ſurviennent à la République.

D. *Quel eſt la Nature des Polonais ?*

R. Qu'ils ſont fort Polits propres aux Sciences.

D. *Quel Réligion profeſſe-t-on en Pologne ?*

R. La Religion dominante eſt la Catholique-Romaine; quoique les Grecs & les Diſſidens ayent un libre exercice. Il s'y trouve auſſi des Juifs en grand nombre.

D. *Où le Roi fait-il ſa Reſidence ?*

R. A Varſovie qui eſt aujourd'hui regardée comme la Capitale de toute la Pologne.

D. *Qui a-t-il de remarquable en Pologne ?*

R. Qu'il

Pod-Kanclerzow II. Hetmanow Polnych II. Podſkarbiow Wielkich II. y Marſzałkow Nadwornych II.

P. *Z czego ſię ſkłada Stan Rycerſki ?*

O. Składa ſię z Urzędnikow Koronnych, y Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego, z każdego Woiewodztwa, Ziemi Powiatu y ze wſzyſtkiey Szlachty

P. *Wielorakie ſą Seymy ?*

O. Dwoiakie. Wielkie y małe. Małe ktore ſię nazywaią: Seymiki, odprawuią ſię w Woiewodztwach, lub Ziemi, tak dla obrania Urzędnikow; iako też dla obrania Deputatow, przez ktorych ſądzą ſię ſprawy bez appellacyi w Trybunałach, iako też dla obierania Poſłow z ktorych pod ſwoią własną głową, czyli Marſzałkiem Stanu Rycerſkiego ſkłada ſię trzecia cześć Rzeczypoſpolitey na Wielkim Seymie, ktory ſię zazwyczay odprawuie co dwa lata, to ieſt: dwa razy w Warſzawie a trzeci raz w Grodnie w W. X. Lit. Są ieſzcze inne Seymy, iako to: Konwokacyalne, Elekcyonalne, y Koronacyalne; y Seymy Extraordynaryine, gdy tego intereſſa Rzeczy-Poſpolitey wyciągaią.

P. *Jakiey ſą Natury Polacy ?*

O. Są bardzo ludzcy y ſpoſobni do Nauk.

P. *Jaka ieſt Religia panuiąca ?*

O. Rzymſka Katolicka, maią iednak wolność ſwoią Dyſſydenci, y w wielkiey liczbie także ſię znayduią żydzi.

P. *Gdzie Krol mięſzka ?*

O. w Warſzawie, ktora ieſt teraz Stolicą Kroleſtwa Polſkiego, y tam ſię poſpolicie zgromadzaią Stany Kraiu.

P. *Co ieſt uwagi godnego o Polſzcze ?*

O. Ze

R. Qu'il eſt très grand, peu peuplé, fertile en grain; qu'il y a des vaſtes forets, beaucoup de Mines, ſurtout d'or & d'argent, & une très belle Saline.

LA PRUSSE.

D. *Qui eſt Roi de Pruſſe aujourd'hui?*

R. C'eſt FREDERIC III. de la Maiſon de Brandebourg, Electeur d'Empire, né en 1712. Il eſt monté ſur le Trône en 1740.

D. *Qui eſt la Reine?*

R. C'eſt *Eliſabethe-Chriſtine*, Princeſſe de Brunſwic-Wolfenbuttel, née en 1715. & mariée en 1733.

D. *Ont-ils des Enfans?*

R. Non.

D. *Comment nomme-t-on l'Héritier préſomptif?*

R. C'eſt *Fréderic-Guillaume*. né en 1744. Fils de *Guillaume* Prince de Pruſſe, Frére puîné du Roi.

D. *Qui eſt la Mére du Prince de Pruſſe d'aujourd'hui?*

R. C'eſt *Louiſe - Amèlie*, de Brunswic-Wolfenbuttel, née en 1722.

D. *Le Roi a-t-il d'autres Fréres?*

R. Il en a deux, qui ſont *Frédéric-Henri*, & *Auguſte-Ferdinand.*

D. *Comment diviſe-t-on la Pruſſe?*

R. En Pruſſe-Ducale & en Pruſſe-Royale. La prémiére erigée en Royaume en 1700, eſt le Pays dont il s'agit ici. L'autre appartient à la Pologne. La prémiére eſt auſſi nommée Brandeborgeoiſe; & la ſeconde Pruſſe-Polonoiſſe.

D. *Quelle*

O. Że ieſt bardzo obſzerna, nie bardzo ludna, obſituiąca w zboże y laſy, tudzież wiele ma kruſzcow oſobliwie złota, y ſrebra, y bardzo ciekawe żupy ſolne.

PRUSSY.

P. *Kto ieſt Krolem Pruſkim teraz?*

O. FRYDERYK III. z Domu Brandeburgſkiego Elektor Ceſarſtwa, narodził ſię 1712. wſtąpił na Tron Roku 1740.

P. *Kto ieſt Krolową?*

O. Jeſt *Elżbieta Kryſtyna*, Xiężniczka Brunświcka-Wolfenbutel, narodziła ſię R. 1715, Zaślubiona R. 1733.

P. *Czyli ma Dzieci?*

O. Nie ma.

P. *Jak ſię nazywa Dziedzic naybliżſzy?*

O. *Fryderyk Wilhelm*, Narodził ſię 1744. Syn Wilhelma Xiążęcia Pruſkiego, Brata rodzonego Krolewſkiego zmarłego Roku 1758.

P. *Kto ieſt Matką Xięcia Pruſkiego?*

O. *Ludwika-Amelia*, z Domu Brunświk-Wolfenbutel, Narodziła ſię 1722.

P. *Krol czyli ma innych Braci?*

O. Ma dwoch, ktorzy ſą; *Fryderyk-Henryk*, y *Auguſt-Ferdynand*?

P. *Jak ſię dzielą Pruſſy?*

O. Na Pruſſy Xiążęce, y na Pruſſy Krolewſkie. Pierwſze zamienione ieſt w Kroleſtwo 1700, ieſt ten kray o ktorym teraz mowiemy. Drugie należą do Polſki. Pierwſze nazywaią ſię także, Pruſy Brandeburgſkie, a drugie Pruſy Polſkie.

P. *Ja-*

D. *Quelle est la Religion dominante en Prusse?*

R. C'est la Protestante. L'on y trouve aussi des Juifs.

D. *Où le Roi fait-il sa Résidence?*

R. A Berlin, Capitale de Brandebourg.

D. *Posséde-t-il d'autre Pays que la Prusse & la Marche-Brandebourgeoise?*

R. Oui. Il posséde une partie de la Poméranie, de la Westphalie, quelques Provinces sur le Bas-Rhin, & depuis l'année 1742. le Duché de Silésie.

D. *Que peut-on remarquer en général sur les Etats du Roi de Prusse?*

R. Le Royaume de ce nom est fertile en grain, assez bien situé pour le Commerce, à cause de la Mer Baltique; mais il n'est pas assez peuplé, vu son étendue, ne contenant tout-au-plus qu'un million d'habitans. Les autres Pays soumis au Roi de Prusse sont plus florissans & plus peuplés. Du-reste l'on peut dire, que de toutes les Maisons d'Allemagne celle de Brandebourg, a depuis la Paix de Westphalie, le plus accrû sa Puissance, & fait le plus d'acquisitions.

LA HONGRIE.

D. *A qui appartient ce Royaume?*

R. A MARIE-THERESE, Impératrice Douairiére des Romains.

D. *Est-il héréditaire ou électif?*

R. Au-

P. *Jaka ieſt Religia Panuiąca w Pruſiech?*

O. Dyſſydentcka. Znayduią ſię także tam y żydzi.

P. *Gdzie Krol mieſzka?*

O. W Berlinie Stołecznym Mieście Brandeburgſkim.

P. *Maſz On iaki inny Kray oprocz Prus, y Margrabſtwa Brandeburgſkiego?*

O. Tak ieſt. Należy do niego część Pomeranii, Weſtfalii, y niektore Prowincye nad niżſzym Renem, y od Roku 1742. Xięſtwo Szląńſkie.

P. *Co ieſt uwagi godnego o Stanach Krola Pruſkiego?*

O. Króleſtwo Pruſkie obſituie w zboże, doſyć, w dobrym położeniu ieſt co do handlu, dla morza Baltyckiego; ale nie bardzo ieſt ludne względem ſwoiey rozległości, nie ma więcey iak millìon mieſzkańcow. Inne Państwa należące do Krola Pruſkiego, ſą daleko żyżnieyſze y ludnieyſze. Naoſtatek można powiedzieć, że ze wſzyſtkich Domow Niemieckich Brandeburgſki od Pokoiu Weſtfalſkiego, naybardziey zmocnił ſię, y naywięcey zyſkał.

W Ę G R Y.

P. *Do kogo należy to Kroleſtwo?*

O. Do MARYI TERESSY Wdowy, Ceſarzowy Rzymſkiey.

P. *To Kroleſtwo ieſt że Dziedziczne, czyli też Elekcyi podpadaiące?*

O. Przed-

R. Autrefois il étoit électif; mais depuis que la Maiſon d'Autriche le poſſéde, il eſt devenu héréditaire.

D. *Quelle Religion y eſt la dominante?*

R. C'eſt la Catholique-Romaine. Cependant il s'y trouve un grand nombre de Réformés, à qui l'on a accordé pluſieurs priviléges, par raport à l'exercice de leur Culte.

D. *Que peut-on remarquer en général ſur ce Royaume?*

R. La Hongrie eſt un Pays aſſez étendu, aſſez fertile, abondant en pâturages, en chevaux; & planté de vignes dans quelques diſtricts, mais il eſt peu commerçant. Ce Royaume a été ſouvent agité par des troubles, occaſionnés par l'atteinte donnée aux priviléges accordés aux Réformés. La Nobleſſe jouit de grandes prérogatives. Les Bourgois ont peu de reſſources, & les Payſans ſont ſous le joug. Enfin il faut remarquer, que chaque fois que la Porte Ottomane eſt en guerre avec la Maiſon d'Autriche, ce Royaume en devient le théatre.

LA BOHÉME.

D. *Qui poſſéde aujourd'hui ce Royaume?*

R. C'eſt auſſi l'Impératrice-Reine.

D. *La Couronne eſt-elle héréditaire?*

R. Oui, mais autrefois elle étoit élective.

D. *Quelle qualité a un Roi de Bohéme?*

R. Il eſt le premier Electeur Séculier de l'Empire.

D. *Si*

O. Przedtym było elekcyonalne, ale odtąd, iak Dom Austryacki ie trzyma, zamieniło się w dziedziczne.

P. *Jaka tam iest Religia Panuiąca?*

O. Katolicka Rzymska. Jednakże znayduie się tam wielka liczba Lutrow, ktorzy wiele maią nadanych sobie Przywileiow względem wolnego odprawowania ich nabożeństwa.

P. *Co godnego iest uwagi w powszechności o tym Krolestwie?*

O. Węgierski Kray iest dosyć rozległy, dosyć żyzny, obfity w pastwiska, w konie, y w latorośle winne, w niektorych Powiatach, ale nie bardzo handlowne. To Krolestwo częstokroć rożnym podpadało rewolucyom, ktorych przyczyną były nadane przywileie Lutrom. Szlachta ma wielkie Przywileie. Mieszczanie maią trochę wolności, a chłopi są pod jarzmem niewoli, naostatek uważyć trzeba, że ile razy Porta Ottomańska ma woynę z Domem Austryackim, tyle razy to Krolestwo staie się iakoby Teatrum Woyny.

CZECHY.

P. *Kto teraz trzyma to Krolestwo.*

O. Także Cesarzowa Rzymska.

P. *To Krolestwo iestże Dziedziczne ?*

O. Tak iest, ale przed tym było elekcyonalne.

P. *Jaka iest godność Krola Czeskiego?*

O. Jest pierwszym Elektorem Swieckim Cesarstwa.

D. *Si dans les circonſtances préſentes on procédoit à l'Election d'un Roi des Romains, qui donneroit le ſuffrage de la Bohême?*

R. Comme les femmes ne peuvent exercer les Droits Electoraux, ce ſeroit le Fils ainé de l'Impératrice-Reine.

D. *Quelle Religion profeſſe-t-on dans le Royaume de Bohême?*

R. La Catholique-Romaine y eſt la dominante. Il s'y trouve auſſi un très-grand nombre de Juifs, particuliérement dans la Capitale.

D. *Qu'y a-t-il à dire en général ſur ce Royaume?*

R. Il eſt aſſez étendu, aſſez peuplé, très-fertile, & abondant en vivres. Son Commerce eſt peu conſidérable. Ce Pays eſt fameux par les troubles excités au tems des Huſſites dans le XV. Siécle. Il a auſſi beaucoup ſoufert par la guerre depuis environ vingt ans. Pendant ce tems Prague, la Capitale de ce Royaume, a été pluſieurs fois priſe & repriſe.

D. *Parmi les Rois dont on vient de faire mention, y en a-t-il qui aient des ſurnoms?*

R. Oui. Le Roi de France a le ſurnom de *Très-Chrétien* & de *Fils aîné de l'Egliſe.* Le Roi d'Eſpagne celui de *Catholique.* Le Roi d'Angleterre celui de *Défenſeur de la Foi.* Le Roi de Portugal celui de *Très-Fidéle*, le Roi de Pologne celui de *Vrai-Orthodoxe.* Et le Roi de Hongrie celui d'*Apoſtolique.*

D. *Par qui ces titres ont-il été conférés?*

R. Par des Papes.

D. *Mais*

P. *Jeżeliby w teraznieyſzych okolicznościach czaſu potrzeba było obierać Krola Rzymſkiego, ktożby dawał kreſkę iako Elektor Czeſki?*

O. Ponieważ kobiety niemogą ſprawować urzędu Elektorſkiego, więc daie Wotum, Syn ſtarſzy Ceſarzowy Rzymſkiey.

P. *Jaka ieſt Religia w Kroleſtwie Czeſkim?*

O. Katolicka Rzymſka ieſt tam panuiąca. Znayduie ſię także tam wielka liczba żydow, oſobliwie w Stołecznym Mieście.

P. *Coż może ſię mowić w powſzechności o tym Kroleſtwie?*

O. Jeſt doſyć obſzerne, doſyć ludne, bardzo żyzne, y obſituie w rzeczy do wyżywienia potrzebne. Nie ieſt bardzo handlowne. Ten Kray ieſt ſławny dla zamieſzania uczynionego za czaſow Huſſytow XV. Wieku. Wiele także ucierpiało przez woynę, ktora trwała bliſko lat dwudzieſtu. Pod ten czas Praga Stołeczne Miaſto tego Kroleſtwa, częſto była wzięta y odbierana.

P. *Między temi Krolami, o ktorych ſię tu namieniło, czyli nie ma ktory z nich iakiego przydanego ſobie tytułu.*

O. Tak ieſt. Krol Francuzki nazywa ſię *Krolem Chrześciańſkim*, y *Synem Nayſtarſzym Kościoła*. Krol Hiſzpańſki, *Katolickim*. Krol Angielſki, *Obrońcą Wiary*. Krol Portugalſki, *Naywiernieyſzym*. Krol Polſki, *Prawowierny*.

P. *Od kogo te Tytuły nadane im były?*

O. Od Papieżow.

D. *Mais comment le Roi d'Angleterre a-t-il pu avoir le titre de* Défenseur de la Foi, *puisqu'il est de la Religion Réformée?*

R. C'est que Henri VIII. un de ses Prédécesséurs le reçut, dans le XVI. Siécle, de Léon X. pour avoir composé une Défense de la Religion Catholique-Romaine contre les Protestans: mais ensuite il changea de Religion & conserva néanmoins ce surnom: en quoi il a été imité par ses Successeurs.

D. *Comment distinguez-vous tous ces Rois, relativement à la Religion?*

R. Il y en a, outre l'Impératrice-Reine, six Catholiques-Romains, savoir, ceux de Portugal, d'Espagne, de France, des Deux-Siciles, de Sardaigne, & de Pologne; deux Luthériens, qui sont ceux de Suéde & de Danemark; & deux Réformés, savoir ceux d'Angleterre & de Prusse.

SECTION IX.

DU PAPE.

Demande. *Qu'est-ce que le Pape?*

Réponse. C'est le Chef de toute l'Eglise Catholique-Romaine.

D. *Comment le nomme-t-on?*

R. On le nomme *le Vicaire de Jesus-Christ* & *le Saint Pére,* & en parlant de lui on dit *Sa Sainteté.*

D. *Est-*

P. *Ale dla czego Krol Angielski może mieć tytuł* Obrońcy Wiary, *ponieważ on iest Religii Kalwińskiey.*

O. Henryk VIII. ieden z Przodkow teraznieyszego Krola dostał go Wieku XVI. od Leona X. za napisaną Xiążkę na obronę Religii Katolickiey Rzymskiey przeciwko Lutrom, ale potym odmienił Religią, zażywał iednak tego tytułu; w czym go dotąd nasladuią następcy iego.

P. *Jak dzielisz wszystkich Krolow względem Religii?*

O. Jest Ich oprocz Cesarzowy Krolowy sześciu Katolickich Rzymskich, to iest, ci: Portugalski, Hiszpański, Francuzki, Oboyga Sycylii, Sardyński y Polski; dwoch Luterskich, iako to, ci: Szwedzki y Duński, y dwoch Kalwińskiey Religii, to iest: Angielski, y Pruski.

ROZDZIAŁ IX.

O PAPIEZU.

P. *Co iest Papież?*

O. Jest Głowa całego Kościoła Katolickiego Rzymskiego.

P. *Jak się nazywa inaczey ieszcze?*

O. Zowie się Namiestnikiem Chrystusowym y Swiętego Piotra.

D. *Eſt-il fort conſidéré des Rois & des Princes Catholiques-Romains ?*

R. Ils le traitent avec beaucoup de vénération, & en lui écrivant ils lui témoignent un reſpect filial.

D. *Quel droit entre autres a le Pape, comme Chef de toute l'Egliſe ?*

R. Il décide en dernier reſſort en matiére de Religion.

D. *Comment appéle-t-on ſa Cour ?*

R. Le St. Siége.

D. *Qui la compoſent ?*

R. Ce ſont des Cardinaux, & pluſieurs autres Prélats.

D. *Qu'eſt-ce qu'un Cardinal ?*

R. C'eſt un Prélat eccléſiaſtique, qui a rang immédiatement après le Pape.

D. *Combien y en a-t-il ?*

R. Quand le nombre eſt rempli, il y en a ſoixante & dix.

D. *Comment nomme-t-on les Cardinaux ?*

R. On les nomme les Princes de l'Egliſe.

D. *Qui a le droit d'élire le Pape ?*

R. Ce ſont les Cardinaux ſeuls, aſſemblés dans le Conclave.

D. *Qu'appelez-vous le Conclave ?*

R. C'eſt le lieu où les Cardinaux ſe trouvent enfermés, chacun dans une petite cellule, pour élire un nouveau Pape, & d'où il ne leur eſt pas permis de ſortir, que l'Election ne ſoit faite ; ce qui dure quelquefois pluſieurs mois.

D. *Dans l'Election une ſimple pluralité eſt-elle ſuffiſante ?*

R. Non ;

P. *Czyli go wielce poważaią sobie Krolowie y Xiążęta Rzymscy Katoliccy?*

O. Czynią mu wielkie uszanowanie, ypiszące do niego, oświadczaią mu respekt Synowski.

P. *Jakie Prawo między innemi ma Papież iako Głowa całego Kościoła?*

O. Daie ostatnią decyzyą w sprawach tyczących się Religii.

P. *Jak się nazywa Dwor Iego?*

O. Swiętą Stolicą.

P. *Z czego się składa?*

O. Z Kardynałow y z wielu innych Prałatow.

P. *Co to iest Kardynał?*

O. Jest to Prałat Duchowny, ktory w naypierwszym iest dostoieństwie po Papieżu.

P. *Wieleż ich iest?*

O. Kiedy są wszyscy, iest Ich siedmdziesiąt.

P. *Jak nazywaią Kardynałow?*

O. Zowią ich Xiążętami Kościoła.

P. *Kto ma prawo obierania Papieża?*

O. Sami tylko Kardynali zgromadzeni do Konklawe?

P. *Co to iest Konklawe?*

O. Jest to mieysce, w ktorym się Kardynali zamykaią, każdy z osobna w małey Stancyi, dla obrania nowego Papieża, y z kąd nie wolno im wychodzić, poki się Elekcya nieskończy; co często trwa przez kilka miesięcy.

P. *Do obrania Papieża, czyli dosyć iest na samey większości Głosow?*

 O. Nie;

R. Non; il faut qu'il y ait les deux tiers des ſuffrages.

D. *Les Papes, en leur qualité de Chefs Spirituels, ont-ils beaucoup de pouvoir?*

R. Autrefois ils prétendoient une autorité preſque illimitée. Ils donnoient des Couronnes aux uns, les ôtoient aux autres, excommunioient des Empereurs & d'autres Souverains, les citoient à comparoitre devant eux, pour rendre compte de leur conduite; mais, depuis environ trois Siécles, cette autorité eſt très-diminuée, & le cas d'excommunication ne ſe voit plus que fort-rarement.

D. *Que peut-on encore obſerver touchant les Papes?*

R. Trois choſes; la premiére, que depuis environ deux Siécles les Cardinaux ont toujours élu pour Papes des Italiens; la ſeconde, que leur choix tombe ordinairement ſur un vieillard; la troiſiéme, que le Pape élu prend un nom, tel qu'il le juge à propos.

D. *Le Pape, conſidéré comme Prince, eſt-il tout-à-fait Souverain?*

R. Oui, il l'eſt autant qu'un Roi.

D. *Qui eſt Pape aujourd'hui?*

R. C'eſt CLÉMENT XIII né en 1693. & élu en 1758. Il eſt de Veniſe, de la Maiſon de Rezzonico; & il eſt le 250. Pape depuis S. Pierre.

D. *Qu'y a-t-il encore à obſerver touchant les Papes?*

R. Deux choſes. L'une, que les perſonnes de leurs Familles ont le titre de Princes & de Princeſſes;

O. Nie; trzeba ażeby było dwie części wotow.

P. *Papieże w ſwoim doſtoieńſtwie, iako głowy Duchowieńſtwa, czyli wielką maią władzą?*

O. Przedtym mieli powagę prawie nieograniczoną. Jednym Korony dawali, drugim odbierali, wyklinali Ceſarzow y innych Monarchow, rozkazywali ſtawić ſię przed ſobą, do uſprawiedliwienia ſię z ich poſtępkow, ale iuż prawie od trzech wiekow, ta władza ich ieſt bardzo zmnieyſzona, y kara przez wyklęcie rzadko ſię teraz przytrafia.

P. *Co ieſzcze uważyć możemy o Papieżu?*

O. Trzy rzeczy; pierwſza, że prawie od dwoch wiekow Kardynali obieraią Papieżami ſamych Włochow; druga, że zawſze w podeſzłym wieku Papieżow obieraią; trzecia, Iż Papież obrany takie ſobie bierze Imię, iakie mu ſię podoba.

P. *Papież, uważaiąc go iako Monarchę ieſtże iednowładnym Panem?*

O. Tak ieſt, ma władzą, iak Krol.

P. *Kto teraz ieſt Papieżem?*

O. KLEMENS XIII. Narodził ſię R. 1693, Obrany 1758. Rodem ieſt z Wenecyi, z Familii Rezonnickiey; y liczy ſię 250 Papieżem od Swiętego Piotra.

P. *Co ieſt ieſzcze uwagi godnego o Papieżu?*

O. Dwie rzeczy. Jedna; że wſzyſtkie Oſoby z Jego Familii pochodzące maią Tytuł Xiążąt y

cesses ; l'autre, que ceux, qui sont admis à l'Audience du Pape, l'approchent avec beaucoup de respect, & lui baisent les piés.

D. Quelles remarques peut-on faire sur les Etats du Pape & sa puissance?

R. L'Etat Ecclésiastique, dont Rome est la Capitale, fait un Pays assez étendu, & contient plusieurs autres Villes ; mais il n'est pas à proportion assez peuplé, ni assez florissant. Le Comté d'Avignon, enclavé dans la Provence, appartient aussi au St. Siége. Une grande partie des revenus du Pape consiste dans les sommes que lui paient ceux qui obtiennent des Archevêchés ou Evêchés, des Abayes, & d'autres Bénéfices Ecclésiastiques.

SECTION X.

DES REPUBLIQUES.

Demande: *Lesquelles des sept Républiques nommées ci-dessus, sont les plus puissantes ?*

Réponse: Ce sont celles de Venise, de Suisse, & de Hollande.

D. *Qu'y a-t-il à remarquer à leur égard?*

R. Qu'il y en a deux, qui ont les prérogatives des Têtes Couronnées.

D. *Quel-*

Xiężniczek; Druga, że ci, ktorzy maią mieć Audyencyą u Papieża, przyſtępuią z wielkim uſzanowaniem, y caluiąc Nogi Iego.

P. *Co można mieć uwagi godnego o Stanach Papieża y o iego mocy?*

O. Stan Papiezki, ktorego Rzym ieſt Stołeczne Miaſto, ieſt to Kray dość obſzerny, y ma w ſobie wiele innych Miaſt; ale względem obſzerności kraiu, nie ieſt ludne, y nie bardzo kwitnące. Hrabſtwo Awionu, znayduiące ſię w Prowincyi, należy także do Stolicy Świętey. Nayw iękſza część Intrat Papieſkich, ſkłada ſię z Summy, ktorą daią ci, ktorzy otrzymuią Arcy-Biſkupſtwa, albo Biſkupſtwa, Opactwa y inne Beneficya Duchowne.

ROZDZIAŁ X.

O RZECZACH - POSPOLITYCH.

Pytanie: *Ktore z Siedmiu Rzeczy-Poſpolitych o ktorych wyżey namieniło ſię, ſą naypotężnieyſze?*

Odpowiedź. Są te Wenecka, Szwaycarſka, y Hollenderſka.

P. *Co ieſt uwagi godnego względem nich?*

O. Ze nie ma ich, tylko dwie, ktore zaſzczycaią ſię prerogatywami Krolewſkimi.

P. *Kto-*

D. *Quelles sont-elles ?*

R. Venise & la Hollande. Celle de Gênes les prétend aussi; mais en vain.

D. *Quels Droits leur donnent ces Prérogatives ?*

R. Ceux d'être au nombre des principales Puissances, & d'envoyer des Ambassadeurs, à qui l'on rend les mêmes honneurs qu'à ceux des Rois.

D. *Quelle est la plus ancienne de toutes les Républiques ?*

R. C'est Venise.

D. *Par qui est-elle gouvernée ?*

R. Par les Nobles, qui ont à leur tête un d'entre eux, qu'on nomme *Dôge*.

D. *Quelle Religion y est établie ?*

R. La seule Catholique-Romaine.

D. *Qu'est-ce que la Suisse ?*

R. C'est une République considerable, qui a commencé à se former dans le XIV. Siécle. le 1. Janv: 1308. Elle est composée de treize Cantons, dont chacun est aussi une République à part.

D. *Comment les nomme-t-on ?*

R. Zurich, Berne, Lucerne, Switz, Underwald, Uri, Zug, Fribourg, Bâle, Schafhouse, Soleure, Glaris, & Appenzel.

D. *Quelle Religion y professe-t-on ?*

R. Les Cantons de Zurich, Berne, Bâle, & Schafhouse, sont Réformés ; les habitans de Glaris & d'Appenzel sont partie Catholiques-Romains, partie Réformés ; & ceux des sept autres tous Catholiques-Romains.

D. *Comment nomme-t-on autrement cette République ?*

R. On

P. *Ktoreż są?*

O. Wenecka y Hollenderska. Rzeczpospolita Genueńska, także tych Przywileiow domaga się, ale nadaremnie.

P. *Ktore są ich Prawa pochodzące z tych Przywileiow?*

O. Te, że są z liczby znacznieyszych Potencyi, y że wysyłaią, Posłow, ktorym tenże sam czyni się honor, ktory y Krolom.

P. *Ktora iest naydawnieysza ze wszystkich Rzeczy-Pospolitych?*

O. Wenecka.

P. *Kto nią rządzi?*

O. Szlachta, z pomiędzy ktorych ieden iest naywyższą głową, ktory się nazywa *Doża.*

P. *Jaka tam iest Religia?*

O. Sama Katolicka Rzymska.

P. *Co to są Szwaycary?*

O. Jest to znaczna Rzecz-Pospolita, ktora zaczęła nią bydź Wieku XIV. 1. Stycznia R. 1308. Składa się z 13. Kantonow, z ktorych każdy iest także Rzeplitą osobną.

P. *Jakże się nazywaią?*

O. Zurych, Berna, Lucerna, Switz, Underwald, Ury, Zug, Freyburg, Bal, Szaffuza, Soliura, Galarys, y Appenzel.

P. *Jaka tam iest Religia?*

O. Kantony Zurych, Berna, Bale, y Szaffuza są Kalwińskie; Obywatele Glaryiscy, y Appenzelscy, są częścią Katolicy Rzymscy, częścią Kalwini; a inne siedm Kantony są Katolickie Rzymskie.

P. *Jak się inaczey ta Rzplita nazywa?*

O. Na-

R. On la nomme la Confédération Helvétique, ou le Corps-Helvétique.

D. *Que dites-vous de la Hollande?*

R. C'eſt la République la plus puiſſante de toutes. Elle eſt reconnue depuis 1648. Les Etrangers l'appélent improprement *Hollande.* On doit la nommer *La République des Provinces-Unies des Pays-Bas.*

D. *Combien y a-t-il de ces Provinces?*

R. Il y en a ſept, ſavoir la Gueldre, la Hollande, la Zélande, Utrecht, Friſe, Over-Yſſel, & Groningue.

D. *Par qui cette République eſt-elle gouvernée?*

R. Chacune l'eſt par ſes Etats, & fait une Souveraineté à part. Elles envoient des Députés à la Haye, lesquels y forment une Aſſemblée, où l'on délibére ſur les affaires qui concernent tout l'Etat.

D. *Comment appéle-t-on cette Aſſemblée?*

R. On l'appéle l' Aſſemblée des Etats-Généraux.

D. *Quel titre donne-t-on à ces Etats?*

R. On les nomme *Hauts & Puiſſans Seigneurs*, & en leur adreſſant un Mémoire, ou une Requête, on dit: *Vos Hautes Puiſſances.*

D. *Quel titre donne-t-on à ceux d'une ſeule Province?*

R. Celui de *Nobles & Puiſſans Seigneurs,* & de *Vos Nobles Puiſſances.* Il faut en-excepter ceux de la Province de Hollande, auxquels on dit:

O. Nazywa ſię Zgromadzenie Szwaycarſkie, albo Corpus Szwaycarſkie.

P. *Co mowiſz o Hollandyi?*

O. Jeſt Rzplita naymocnieyſza ze wſzyſtkich. Uznana ieſt za Rzplita R. 1648. Cudzoziemcy nazywaią ią niewłaściwie Hollandyą. Powinna ſię nazywać Rzplitą złączonych Prowincyi niżſzego Kraiu.

P. *Wiele ieſt tych Prowincyi?*

O. Siedm tylko, to ieſt, Geldrya, Hollandya, Zelandya, Utrecht, Fryzya, Ower-Yſſel y Groninga.

P. *Kto rządzi tą Rzplitą?*

O. W każdey z nich rządzą Stany, y każda z nich ieſt Państwem oſobnym. Wyſyłaią Deputatow do Hagi, z ktorych ſię ſkłada Zgromadzenie, gdzie radzą o intereſſach tyczących ſię Stanu całego,

P. *Jak ſię nazywa to Zgromadzenie?*

O. Nazywa ſię Zgromadzeniem Generalnym Stanow.

P. *Jaki ſię tytuł daie tym Stanom?*

O. Nazywaią ſię Wyſokiemi y Pełnomocnemi Panami. a piſząc co do nich, albo podaiąc memoryał iaki; wyraża ſię: Waſzey Wyſokiey Pełnomocności.

P. *Jaki ſię daie tytuł każdey z oſobna Prowincyi?*

O. Ten: Szlachetnym y Pełnomocnym Panom y Waſzey Szlachetney Możności. Oprocz Prowincyi Hollenderſkiey, o ktorey ſię tak mowi:

Szla-

dit: *Nobles, Grands & Puiſſans Seigneurs* , & *Vos Nobles & Grandes Puiſſances.*

D. *Qui exerce la Souveraineté dans chacune de ces Provinces?*

R. En Gueldres, ce ſont les Nobles & les Villes. En Hollande, de même; mais la Nobleſſe n'y a qu'une voix, & les Villes en ont dix-huit. En Zélande, le Marquis de Ter-veer & Vliſſingue, & les autres Villes. Dans la Province d'Utrecht, les Chanoines , la Nobleſſe, & les Villes. En Friſe, les Villes & les *Grietmannen*, qui ſont les Baillis du plat-Pays, partagé en trois quartiers, dont chacun contient un certain nombre de *Grietenies* , ou Bailliages. En Over-Yſſel, les Nobles, & les Villes. En Groningue, la Ville de ce nom, & les Seigneurs ou Droſſards du plat-Pays.

D. *Laquelle de ces Provinces eſt la plus conſidérable?*

R. C'eſt celle de Hollande: auſſi fournit-elle aux dépenſes générales de la République , plus que les ſix-autres enſemble.

D *Mais pourquoi n'eſt-elle pas la première en rang?*

R. Parce qu'elle a le titre de Comté, & la Gueldres eſt un Duché.

D. *Comment la diviſe-t-on?*

R. En Méridionale & Septentrionale. Celle ci s'appéle auſſi Weſt-Friſe, & c'eſt pour cette raiſon qu'on dit, *les Etats de Hollande & de Weſt-Friſe.*

D. *Qui a la principale part au Gouvernement des Provinces reſpectives?*

R. C'eſt le Stadhouder, Capitaine & Amiral Général.

D. *Cette*

Szlachetni, Wielcy, y Pełnomocni Panowie y Waſza Szlachetna y Wielka Możność.

P. *Kto rządzi w każdey z tych Prowincyi?*

O. W Geldryi Szlachta y Miaſta. W Hollandyi podobnież; ale Szlachta nie maią tylko ieden głos, Miaſta zaś maią ich ośmnaście. W Zelandyi, Margrabia Terwerſki, y Uliſſingeyſki y inne Miaſta. W Utrechtſkiey, Kanonicy, Szlachta y Miaſta. W Fryzyi Miaſta y Woytowie, ktorzy ſą Sędziami w Miaſteczkach, podzieleni na trzy kwartały w ktore pewna liczba Woytow czyli Sędziow ſwoy urząd ſprawuią. W Ower-Yſſel, Szlachta y Miaſta. W Gronindze Miaſto tegoż Imienia y Panowie czyli Dozorcy Miaſteczek.

P. *Ktora Prowincya z tych ieſt nayznacznieyſza?*

O. Hollandya: ona też na expenſa generalne Rzplitey nakłada więcey, niż inne ſześć Prowincyi złączone razem.

P. *Ale czemu nie ieſt pierwſza między innemi co do godności?*

O. Ponieważ ma tytuł tylko Hrabſtwa, a Geldrya Xięſtwa.

P. *Jak ſię ona dzieli?*

O. Na Południową y Pułnocną. Oſtatnia nazywa ſię także Weſt-Fryzyą, y z tey przyczyny nazywaią ie Stanami Hollandyi y Weſt Fryzyi.

P. *Kto ma nayoſobliwſzą część Władzy rządow względem tych Prowincyi?*

O. Stathuder a razem Rządca y Admirał Generalny.

D. *Cette Dignité eſt-elle héréditaire?*

R. Oui. Elle a été rendue telle en 1747, en faveur des Deſcendans du défunt Prince d'Orange, tant dans la ligne féminine que maſculine; a-charge, pour les femelles, de ne pouvoir être mariées que du conſentement des Etats.

D. *Qui eſt aujourd'hui Stathouder?*

R. C'eſt Guillaume V. Prince d' Orange & de Naſſau, né le 8. Mars 1748.

D. *Avec qui eſt-il marié?*

R. Le quatre Octobre 1767. il a epouſé Wilhelmine Sœur du Prince de Pruſſe née le 7. Août 1751.

D. *Que peut-on remarquer en général ſur cette République?*

R. Les Provinces qui la compoſent, ſont, à proportion de l'étendue, très-peuplées. Le terroir en eſt très-ingrat. Cet Etat eſt le plus commerçant de tous ceux de l'Europe. Il a les plus beaux établiſſemens aux Indes-Orientales. Les habitans ont tout en abondance, & poſſédent de grandes richeſſes. Ils les doivent à leur induſtrie & à la douceur du Gouvernement. La Religion dominante eſt dans chaque Province la Réformée. Cependant

P. *Ta godność iest że Dziedziczna?*

O. Tak ieſt. Zamieniła ſię w Dziedziczną Roku 1747. Potomkow zmarłego Xięcia Oranżkiego tak dla płci Męſkiey iako y dla Białogłowſkiey. Pozwolona ieſt Niewiaſtom, pod tą kondycyą, aby nie ſzły za mąż tylko za zezwoleniem Stanow.

P. *Kto ieſt teraz Stathuderem?*

O. Wilhelm V. Xiąże Arauzykanſki, y Naſſawſki, narodził ſię 8. Marca 1748.

P. *Kogo ſobie wziął za żonę?*

O. Czwartego Pazdziernika R. 1767. ożenił ſię z Wilhelminą z Sioſtrą Xięcia Pruſkiego. Narodzi a ſię R.1751.

P. *Co można mieć w powſzechności godnego o tey Rzplitey?*

O. Prowincye z ktorych ſię ona ſkłada, ſą w proporcyi obſzerności ſwoiey bardzo ludne. Ziemia nie ieſt żyzna, Ten Kray przewyżſza w handlu inne w całey Europie. Naywięcey ma w Indyi Wſchodniey. Obywatele maią wſzyſtkiego podoſtatek, y w wielkie opływaią bogactwa, ktore dowcipowi ſwoiemu y dobremu rządowi przypiſać powinni. Religia panuiąca w każdey Prowincyi ieſt Kalwińſka. Jednak ieſt wolne, z

pendant l'on accorde à toutes les autres, moyennant quelque restriction, le libre exercice de leur Culte; mais cette liberté est interdite aux Sociniens, aux Mahométans, & aux Idolâtres. Au reste il est à observer, qu'en parlant de cette République & de l'Angleterre, on les nomme les Puissances-Maritimes.

SECTION XI.

DES ELECTORATS.

Demande. *Combien y avoit-il autrefois d'Electorats dans l'Empire?*

Réponse. Il y en avoit sept.

D. *Quels sont les deux qu'on y a ajoutés?*

R. Fréderic, Electeur Palatin, après avoir accepté la Couronne de Bohême, & fait la guerre à l'Empereur Ferdinand II. pour la conserver, fut mis au Ban de l'Empire, & sa dignité d'Electeur transférée au Duc de Baviére; mais à la Paix de Westphalie, le Palatinat fut de nouveau érigé en Electorat; & au commencement de ce Siécle, on en a fait autant du Pays du Duc de Brunswic-Hanovre.

D. *Que remarquez-vous à l'égard des Electorats Ecclésiastiques?*

R. C'est

niektoremi przeſtrogami, wſzyſtkich innych Sekt; ale ta wolność zabroniona ieſt, Aryanom, Mahometanom, y Bałwochwalcom. Nakoniec to uważyć potrzeba, że co ſię tycze tey Rzeczy-Poſpolitey y Anglii. Nazywaią ſię Potencyami Morſkiemi.

ROZDZIAŁ XI.
O
ELEKTORSTWACH.

P. *Wiele przedtym bywało Elektorſtw w Ceſarſtwie?*

O. Bywało ich ſiedm.

P. *Ktore to ſą te dwa przydane?*

O. Fryderyk Elektor Palatynu po przyięciu Korony Czeſkiey gdy miał woynę z Ceſarzem Ferdynandem II. dla utrzymania iey, był odſądzony od Ceſarza, a godność ta przenioſła ſię w Dom Bawarſki; ale podczas pokoiu Weſtfalſkiego Palatynat znowu był zamieniony w Elektorſtwo, y na początku tegoż wieku, był uczyniony Elektorem Xiąże Brunświk-Hannowerſki.

P. *Co ieſt uwagi godnego o Elektorach Duchownych?*

 O. To,

R. C'eſt que ceux qui les poſſédent, ſont en même tems Archevêques.

D. *Qui élit ces Archevêques?*

R. Ce ſont les Chapitres.

D. *Qu'appelez-vous un Chapitre?*

R. C'eſt un Corps, composé de pluſieurs Eccléſiaſtiques qu'on nomme Chanoines.

D. *Faut-il qu'un Archevêque-Electeur ſoit né Prince?*

R. Non; un ſimple particulier peut être nommé tel.

D. *Qu'y a-t-il encore à remarquer à l'égard de ces trois Electeurs?*

R. C'eſt qu'ils ont le rang avant les Electeurs Séculiers.

D. *Quel titre ont-ils encore?*

R. L'Electeur de Mayence eſt Archi-Chancellier d'Allemagne; Celui de Tréves, Archi-Chancellier de France; & celui de Cologne, Archi-Chancellier d'Italie.

D. *Le premier n'a-t-il pas encore deux autres prérogatives?*

R. Oui; l'une d'être Directeur de la Diéte de l'Empire; lautre d'inviter les Electeurs à s'aſſembler pour faire l'élection d'un Empereur.

D. *Qui eſt aujourd'hui Electeur de Mayence?*

R. C'eſt Emeric-Joſeph Baron de Breidbach-Burresheim, né en 1710.

D. *Et celui de Tréves?*

R. Le Prince Clement de Saxe, fils d'Auguſte III. Roi de Pologne, élu le 8. Fevrier 1768.

D. *Et*

O. To, iż ći ktorzy ſą Elektorami, ſą razem y Arcy-Biſkupami.

P. *Ktoż obiera tych Arcy-Biſkupow?*

O. Kapituły.

P. *Co rozumieſz przez Kapitułę?*

O. Ieſt to Zgromadzenie złożone z wielu Duchownych, ktorych nazywaią Kanonikami.

P. *Czyli potrzeba ażeby Arcy-Biſkup Elektor pochodził z Familii Xiążęcey?*

O. Nie; Naypartykularnieyſzy z Kanonikow może być Arcy-Biſkupem.

P. *Co ieſt ieſzcze uwagi godnego w tych trzech Elektorſtwach?*

O. To, że pierwſze mieyſce maią przed Elektorami Swieckiemi.

P. *Jaki Tytuł maią ieſzcze?*

O. Arcy-Biſkup Moguntſki ieſt Wielkim Kanclerzem Niemieckim, Arcy-Biſkup Trewirſki ieſt Wielkim Kanclerzem Francuzkim; a Arcy-Biſkup Kolońſki ieſt Wielkim Kanclerzem Włoſkim.

P. *Pierwſzy czyli nie ma ieſzcze dwoch innych Doſtoieńſtw.*

O. Ma; iedno że ieſt Dyrektorem Seymu Ceſarſtwa, drugie, że zapraſza Elektorow na obranie Ceſarza.

P. *Kto ieſt teraz Elektorem Mogunckim?*

O. Emeryk Jozef Baron Breidbach Burreſcheyſki, narodził ſię R. 1710.

P. *Kto ieſt Elektorem Trewirſkim?*

O. Xiąże Klemens, Syn Auguſta III. Krola Polſkiego; Elektora Saſkiego, obrany 8. Lutego Roku 1768.

D. *Et celui de Cologne ?*

R. C'eſt Maximillien - Fréderic, Comte de Kœnigſegg - Rothenfels, né en 1708. L'Electeur prétend, en ſa qualité d'Archvêque, être Souverain de la Ville de Cologne; mais elle ne le reconnoit pas.

D. *Qu'y a-t-il à obſerver par rapport aux Electorats Séculiers ?*

R. C'eſt que ceux qui les poſſédent, ſont des Princes.

D. *Ces Electorats ſont-ils héréditaires ?*

R. Oui, ils le ſont tous, tellement que les diverſes branches d'une Maiſon ſe ſuccédent les unes aux autres.

D. *A quel âge un Prince Electoral eſt-il majeur ?*

R. A l'âge de dix-huit ans accomplis: quelquefois ils gouvernent plutôt; mais dans ce cas faut qu'il y ait une diſpenſe d'âge, donnée par l'Empereur.

D. *Faut-il que les Electeurs, tant Eccléſiaſtiques que Séculiers, ayent l'inveſtiture de l'Empereur pour leurs Etats ?*

R. Cela eſt abſolument néceſſaire. Ils ne ſont cependant pas obligés de la prendre en perſonne: mais ils la font prendre par leurs Miniſtres.

D. *Qui eſt aujourd'hui Electeur de Bohême ?*

R. Il n'y en a point, à parler proprement, ce Pays appartenant à l'Imperatrice-Reine; mais en cas de beſoin ſon fils aîné feroit reconnu pour tel.

D. *Qui l'eſt en Baviére ?*

R. C'eſt

P. *A Elektorem Kolońſkim?*

O. Maxymilian Fryderyk Hrabia Kienigzegg-Rothenfelſki, narodził ſię R. 1708. Elektor pod Imieniem Arcy-Biſkupa przywłaſzcza ſobie prawo bydź Panem Miaſta Kolonii, lecz nie przyznaie mu tego.

P. *Co ieſt uwagi godnego względem Elektorow Swieckich?*

O. Jż ci ktorzy niemi ſą, Xiążętami zoſtaią.

P. *Te Elektorſtwa czyli ſą dziedziczne?*

O. Są wſzyſtkie dziedziczne, tak dalece, że po wygaſłey Linii Domu iakiego naſtępuie na to mieyſce inna.

P. *W ktorym roku Xięciem Elektorſkim można zoſtać?*

O. W roku ośmnaſtym zakończonym: często zoſtawali prędzey; lecz w takiey okoliczności potrzeba mieć dyſpenſę od Ceſarza, ktory lat dodaie.

P. *Czyli potrzeba aby Elektorowie tak Duchowni iako y Swieccy brali Inweſtyturę od Ceſarza z racyi ſwych ſtanow?*

O. Ta ieſt rzecz koniecznie potrzebna. Nie ſą iednak obowiązani ażeby ią brali oſobiście; ale otrzymuią ią przez ſwych Miniſtrow.

P. *Kto ieſt teraz Elektorem Czeſkim?*

O. Nie maſz żadnego właściwie mowiąc ten kray należy do Ceſarzowy Krolowy, lecz gdy tego potrzeba Syn ſtarſzy bywa uznany za Elektora.

P. *Kto ieſt w Bawaryi?*

R. C'eſt Maximilien-Joſeph, né en 1727, & marié avec Marie-Anne fille du Roi de Pologne.

D. *Qui l'eſt en Saxe?*

R. C'eſt Fréderic-Auguſte né en 1750. Fils de Fréderic-Chriſtian & petit-fils de Fréderic-Auguſte III. Roi de Pologne.

D. *Qui eſt Electeur Palatin?*

R. C'eſt Charles-Philippe-Théodore, de la Maiſon de Neubourg-Sultzbach, né en 1724. & marié avec Marie-Eliſabeth de la même Maiſon.

D. *Qui poſſéde l'Electorat de Brandebourg?*

R. C'eſt Fréderic III. Roi de Pruſſe.

D. *Qui eſt Electeur de Brunswic-Hanovre?*

R. C'eſt George III. Roi de la Grande-Bretagne.

D. *Qu'y a-t-il encore à remarquer ſur tous ces Electeurs?*

R. C'eſt que, ſuivant la Bulle d'or, ils devroient être préſens à l'Election & au Couronnement d'un Empereur. Mais ils le font aujourd'hui rarement, & envoyent des Miniſtres à leur place.

D. *Qu'appelez vous la Bulle d'or?*

R. C'eſt un Recueil de Conſtitutions, faites dans le XIV. Siécle par Charles IV. concernant l'Empire, & particuliérement l'Election d'un Empereur. Et comme *Bulla* ſignifioit alors un *Sceau*, & que celui qui y pend, eſt d'or, l'on nomme cet Ecrit la *Bulle d'or*. L'original eſt gardé à Francfort ſur le Mein.

S E-

O. Maxymilian Jozef, narodził się R. 1727. y ożenił się z Maryą Anną, Corką Krola Polskiego.

P. *Kto iest w Saxonii?*

O. Fryderyk August, narodził się R. 1750. Syn Fryderyka Chrystyana, a Wnuk Fryderyka Augusta III. Krola Polskiego.

P. *Kto iest Elektor Palatynu?*

O. Karol Filip Teodor, z Domu Neyburg-Szultzbach, narodził się R. 1724, a ożenił się z Maryą Elżbietą tegoż samego Domu.

P. *Kto ma Elektorstwo Brandeburgskie?*

O. Fryderyk III. Krol Pruski.

P. *Kto iest teraz Elektorem Brunświk-Hannowerskim?*

O. Jerzy III. Krol Wielkiey Brytannii.

P. *Co iest ieszcze uwagi godnego o tych wszystkich Elektorach?*

O. Jż podług Bulli Złotey powinni bydź przytomni podczas Elekcyi y Koronacyi Cesarza. Ale teraz rzadko kiedy to zachowuią, Ministrow tylko posyłaią podług ich upodobania.

P. *Coż rozumiesz przez Bullę Złotą?*

O. Jest to Zbior Konstytucyi uczyniony Wieku XIV. przez Karola IV. względem Cesarstwa, a osobliwie co się tycze Elekcyi Cesarza. A że w ten czas Bulla znaczyła pieczęć, y że ta ktora wiśi, iest złota, nazywaią tedy ten Skrypt Bullą Złotą. Oryginał sam iest w schowaniu w Frankworcie nad Menem.

RO-

SECTION XII.

DE LA MYTHOLOGIE.

Demande. *Qu'eſt-ce que la Mythologie ?*

Réponſe. C'eſt la Religion des Païens.

D. *En quoi conſiſtoit-elle ?*

R. En l'adoration des faux Dieux, que leurs Poétes ont imaginés, & à qui ils ont donné différens attributs

D. *Qui eſt le plus ancien des Dieux ?*

R. Le Tems, qui a pour nom Saturne.

D. *Que dit-on de lui ?*

R. Qu'il dévoroit ſes propres enfans tous vifs.

D. *Quels ſont ceux qui reſtérent en vie ?*

R. Jupiter, Neptune, Pluton, Junon & Céres.

D. *Comment cela ?*

R. Rhéa, ſa femme, lui feſoit accroire qu'elle accouchoit d'un poulain, d'une pierre, &c. & cachoit l'enfant qu'elle mettoit au monde.

D. *Comment le Gouvernement ſouverain fut-il partagé entre les trois fils de Saturne ?*

R. Jupiter, comme l'aîné, eut le Ciel en partage, Neptune les Eaux, & Pluton l'Enfer.

D. *Quel eſt le Meſſager des Dieux ?*

R. C'eſt

ROZDZIAŁ XII.

O MITOLOGII.

P. *Co ieſt Mitologia?*

O. Jeſt Religia Pogańſka.

P. *Na czym ona zawiſła,*

O. Na czczeniu fałſzywych Bogow, ktorych Poetowie powymyslali, y ktorym oni rożne przymioty podawali.

P. *Ktoryż ieſt naydawnieyſzy z Bożkow?*

O. Czas pod Imieniem Saturna.

P. *Co o nim powiadaią?*

O. Jż pożerał Dzieci ſwoie własne żywo.

P. *Ktoreż ſą dzieci ktore pozoſtały przy życiu?*

O. Jowiſz, Neptun, Pluto, Juno, y Ceres.

P. *Jakimże to ſpoſobem?*

O. Ponieważ Rea Zona iego zmyslała potym przed nim, iakoby porodziła zrzebię, Kamień &c. a chowała to dziecko, ktore na świat wydawała.

P. *Jak podzielone ieſt Państwo między troie Dzieci Saturna?*

O. Jowiſz iako nayſtarſzy doſtał w podziele Niebo, Neptun Wody, a Pluton Piekło.

P. *Kto ieſt Poſłem Bożkow?*

O. Mer-

R. C'eſt Mercure, qui eſt en même tems le Patron du Commerce,

D. *Qui eſt Hébé?*

R. C'eſt la Déeſſe de la Jeuneſſe. Elle verſe à Jupiter le Nectar, la boiſſon des Dieux; on nomme Ambroſie, leur manger.

D. *Qui eſt Cybelle?*

R. C'eſt la Mére de tous les Dieux.

JUPITER.

D. *Que dit-on de Jupiter?*

R. Qu'il a débrouillé le Cahos, ou le Monde informe.

D. *Qui étoit ſa femme?*

R. Junon, ſa propre ſœur.

D. *S'eſt-il quelquefois transformé par amour?*

R. Oui; il s'eſt métamorphoſé en Cigne pour Léda, en Taureau pour Europe, en Pluie d'or pour Danaé, & en Berger pour Mnémoſyne.

D. *Régna-t-il toujours en paix?*

R. Non, les Géans troublérent ſon repos, en voulant eſcalader le Ciel; mais, par la foudre dont il étoit armé, il fit bientôt avorter leur deſſein, en les précipitant du Ciel en Terre.

D. *Quels ſont les enfans qu'il eut de ſes différentes maîtreſſes?*

R. De Léda il eut Caſtor & Pollux; d'Europe Minos & Radamanthe, Juges des Enfers; de Danaé, Perſée; d'Alcméne, Hercule; & de Mnémoſyne, les neuf Muſes.

D. *Quels ſont les attributs de Jupiter?*

R. La

O. Merkuryusz, ktory razem Patronem iest handlu.

P. *Co iest Heba?*

O. Jest Bogini Młodzieży. Ona nalewa Jowiszowi Nektar, napoy zwyczayny Bożkow; nazywaią Ambrozyą ich pokarm.

P. *Co iest Cybele?*

O. Jest Matka wszystkich Bogow.

JOWISZ.

P. *Co mowią o Jowiszu?*

O. Ze on rozporządził materyą lub niekształtny świat.

P. *Ktora iego żoną była?*

O. Juno własna Siostra.

P. *Czyli się on kiedy przemienił z miłości?*

O. Tak iest, przemienił się w Łabędzia dla Ledy, w Wołu dla Europy, w deszcz Złoty dla Danai, y w Pastucha dla Memnozyny.

P. *Panowałże zawsze w pokoiu?*

O. Nie. Olbrzymi czynili mu niepokoy, chcąc nieba dobyć; ale piorunem ktorym był uzbroiony, prędko ich odwiodł od tego przedsięwzięcia, postrącawszy ich z nieba na ziemię.

P. *Ktore są dzieci ktore miał z tych rożnych Przyiaciołek?*

O. Z Ledy miał Kastora y Polluxa; z Europy Minosa y Radamanta Sędziow Piekielnych; z Danai Perseusza; z Alkmeny Herkulesa; a z Memnozyny dziewięć Muz.

P. *Ktore są własności Jowisza?*

O. Pio-

R. La Foudre qu'il tient en-main, & l'Aigle qu'ila à ſes pieds.

D. *Quelle eſt l'hiſtoire decet Aigle?*

R. C'eſt que Ganiméde, Fils de Tros, Roi de Troie, plut à Jupiter, qui le changea en Aigle, & l'enleva au Ciel, où, en lui rendant ſa prémiére forme, il le fit ſon Echanſon.

NEPTUNE.

D. *Que dit-on de ce Dieu?*

R. Qu'il eut l'Empire de la Mer.

D. *Qu'y a-t-il à remarquer dans l'Empire de la Mer?*

R. Les Sirénes, les Naïades, & les Tritons.

D. *Qu'eſt-ce que les Sirénes.?*

R. Ce ſont des êtres qu'on repréſente ſous la figure d'une très-belle fille depuis la tête juſqu'à la ceinture. & dont le reſte du corps eſt celle d'un poiſſon couvert d'écailles. L'on dit que, lorsqu'elles voient paſſer ſur un vaiſſeau des étrangers qui leur plaiſſent, elles les attirent par la douceur de leur chant, & les gardent enſuite captifs au fond des eaux.

D. *Et les Naïades, qui ſont-elles?*

R. Elles ſont, de même que les Sirénes, moitié filles, moitié poiſſons, & ſervent de ſuivantes à Amphitrite, femme de Neptune, & fille de l'Océan & de Doris.

D. *Que dites - vous des Tritons?*

R. Ce ſont ceux qui compoſent la Cour de Neptune. La moitié de leur corps eſt, depuis la tête juſqu'à la ceinture, ſemblable à celui d'un homme, & l'autre moitié a la forme d'un poiſſon.

D. *Com-*

O. Piorun ktory trzyma w ręce, y Orzeł ktorego ma przy nogach.

P. *Jaka iest Historya o tym Orle?*

O. Że Ganimedes Syn Troesa Krola Troiańskiego podobał się Jowiszowi, ktory go przemienił w Orła, y porwał do Nieba, gdzie do dawney go postaci przywrociwszy, uczynił go cześnikiem swoim.

NEPTUN.

P. *Co mowią o tym Bożku?*

O. Że on Panował nad Morzem.

P. *Co iest uwagi godnego w Państwie Morskim?*

O. Syreny, Naiady, y Trytony.

P. *Co są Syreny?*

O. Są to istności, ktore wyobrażaią w postaci bardzo piękney Panny od głowy aż po lędzwie, reszta zaś iey ciała iest podobna do ryby pokrytey łuską. Powiadaią że iak te Syreny widzą płynących Okrętem Cudzoziemcow, podobaiących się im, przyciągaią do siebie wdziękiem głosu swego, y trzymaią ich potym w niewoli na dnie morskim.

P. *A Naiady co są?*

O. Są podobne Syrenom, do połowy panieńską a od połowy rybią postać maiące, y są Fraucymerem u Amfitryty żony Neptuna y Corki Oceanu y Dorydy.

P. *Co mowisz o Trytonach?*

O. Są to, z ktorych się składa Dwor Neptuna, Połowa ich ciała od głowy aż do pasa, podobna iest do człowieka, druga zaś połowa ma postać rybią.

D. *Comment les repréſente-t-on?*

R. Sur un Dauphin, un cornet marin à la bouche.

D. *Quels ſont les attributs de Neptune?*

R. On le repréſente aſſis ou debout, dans une coquile de nacre, tirée par deux chevaux marins, ayant un Trident dans la main droite, dont il frape les eaux.

D. Où loge-t-il?

R. Dans un Palais de criſtal, au fond de la Mer.

PLUTON.

D. *Quel eſt le Dieu des Enfers?*

R. C'eſt Pluton, qui a pour femme Proſerpine, Fille de Cérés. Il l'enleva, lorſqu'elle s'amuſoit avec ſes Nimphes à cueillir des fleurs.

D. *Quels ſont les Attributs de Pluton?*

R. Une Fourche, & une Couronne de fer.

D. *Qui ſont les Juges des Morts aux Enfers?*

R. Ce ſont Minos, Eaque, & Radamanthe.

D. *Qui garde les Enfers?*

R. C'eſt un grand chien à trois têtes; il eſt enchaîné, & on le nomme Cerbére.

D. *Quels ſont les principaux Fleuves des Enfers?*

R. Le Styx, l'Achéron, dont l'eau eſt fort amére; la Cocyte, & le Léthé.

D. *Qu'y a-t-il à remarquer à l'égard du Styx?*

R. Que c'eſt par ce Fleuve que jurent les Dieux, & que c'eſt un ſerment inviolable.

D. *Com-*

P. *Jak ie wyrażaią?*

O. Na Delfinie trąbka morſka w pyſku.

P. *Ktore ſą własności Neptuna?*

O. Wyrażaią go ſiedzącego albo ſtoiącego na Konſze z perłowey Macicy, ktorego wiozą dwa konie Morſkie, maiąc Trydent w prawey ręce, ktorym biie wody.

P. *Gdzież mieſzka?*

O. W Pałacu Krzyſztałowym na ſamym dnie morſkim.

PLUTON.

P. *Ktory ieſt Bożek Piekielny?*

O. Pluton, ktory ma za żonę Prozerpinę Corkę Cerery, porwał ią, gdy ſię zabawiała z Nimfami zbieraniem kwiatow.

P. *Ktore ſą własności Plutona?*

O. Widły y Korona żelazna.

P. *Ktorzy ſą Sędziowie umarłych w Piekle?*

O. Minos, Eak, y Radamant.

P. *Kto pilnuie Piekła?*

O. Wielki pies o trzech głowach, ktory ieſt przykowany, y nazywa ſię Cerber.

P. *Ktore ſą oſobliwſze rzeki Piekielne?*

O. Styx, Acheron w ktorych woda ieſt bardzo gorżka, Kocyt, y Lett.

P. *Co ieſt uwagi godnego względem rzeki Styx?*

O. Ze ſię Zaklinaią na tę Rzekę Bogowie, y że taka przyſięga ieſt nieprzełamana.

D. *Comment passe-t-on ce fleuve pour entrer aux Enfers?*

R. Dans une barque conduite par Caron.

D. *Qu'est-ce que le Tartare?*

R. C'est le lieu où l'on met les malfaiteurs.

D. *Combien y a-t-il de Furies?*

R. Trois; Tisiphone, Mégére, & Alecton.

D. *Combien de Parques?*

R. Trois aussi; Clotho, Lachésis, & Atropos.

D. *Et où place-t-on ceux qui ont bien vécu sur la Terre?*

R. Dans les Champs Elisées.

SECTION XIII.

DE LA MYTHOLOGIE.

Demande. *Qui est Mars?*

Réponse: C'est le Dieu, qui préside à la Guerre; on le représente armé de toutes piéces, & un coq à ses piés.

D. *Quelle est la Déesse de la Guerre?*

R. C'est Bellone, qui conduit ordinairement le char de Mars.

D. *Qui est la Déesse de la Sagesse?*

R. C'est Minerve; on la répresente avec un casque & un hibou à ses piés.

D. *Comment s'appéle la Déesse des blés?*

R. Cérès

P. *Jak się przeprawiaią przez tę rzekę do Piekła?*

O. Na łodzi ktorą Charon przewozi.

P. *Co iest przepaść Piekielna?*

O. Jest to mieysce, do ktorego odsyłaią źle czyniących.

P. *Wiele iest Furyi?*

O. Trzy: Tyzyfona, Megera y Alekto.

P. *Wiele iest Parkow?*

O. Trzy także: Kloto, Lachezys, y Atropos.

P. *A gdzie są ci ktorzy dobrze żyli na Ziemi?*

O. Na Polach Elizeyskich?

ROZDZIAŁ XIII.

O MYTOLOGII.

P. *Co iest Mars?*

O. Jest Bożek ktory włada na woynie; wyrażaią go uzbroionego ze wszech stron, y maiącego koguta u nog.

P. *Ktora iest Bogini Woyny?*

O. Bellona, ktora ma staranie za zwyczay o wozie Marsa.

P. *Ktora iest Bogini Mądrości?*

O. Minerwa, maluią ią z szyszakiem y z sową u nog.

P. *Jak się nazywa Bogini Zboż?*

 O. Ce-

R. Cérès; ses attributs sont des gerbes entre ses bras.

D. *Qui est Morphée?*

R. C'est le Dieu du Sommeil.

D. *Qui est le Dieu de la Folie?*

R. Momus; on le représente avec un masque, & un visage moqueur.

D. *Qui est le Dieu du Silence?*

R. C'est Harpocrate, qui a le doigt sur la bouche.

D. *Et celui de la Médecine?*

R. C'est Esculape; on le représente par un Serpent.

D. *Qui est Vénus?*

R. C'est la Déesse des Amours, qui a ses principaux Temples à Cithére, Paphos, & Amathonte.

D. *D'où dit-on qu'elle naquit?*

R. De l'écume de la Mer.

D. *A-t-elle des Enfans?*

R. Oui; on la fait Mére de Cupidon, Dieu de l'amour, que l'on représente comme un jeune enfant nud des yeux bandés, un flambeau à la main, un arc et un carquois sur l'épaule.

D. *Combien Vénus a-t-elle de suivantes?*

R. Trois, qu'on nomme les trois Graces; savoir, Aglaé, Thalie, & Euphrosine.

D. *De qui Vénus est-elle femme?*

R. De Vulcain, le Dieu des Forges. Il est boiteux & fort-laid. On le représente travaillant avec les Ciclopes.

D. *Comment étoient faits ces Ciclopes?*

R. Ils

O. Ceres; iey własności ſą, ſnopki pod pachą.

P. *Co ieſt Morfeuſz?*

O. Jeſt Bożek Snu.

P. *Kto ieſt Bożek nieroſtropności?*

O. Momus; wyrażaią go w maſzcze y z twarzą śmieſzną.

P. *Kto ieſt Bożek milczenia?*

O. Harpokrat, ktory ma palce przy uſtach.

P. *A Bożek Lekarſkiey nauki.*

O. Eſkulapiuſz; ktorego wyrażaią w poſtaci węża.

P. *Co ieſt Wenus?*

O. Jeſt Bogini miłości, ktora ma znaczniey-ſze ſwoie Kościoły w Cyterze, Pafie, y Amatuncie.

P. *Z czego ſię narodziła?*

O. Z Piany Morſkiey.

P. *Maſz ona dzieci?*

O. Tak ieſt. Mniemaią bydź ią Matką Kupidyna Bożka miłości, ktorego wyrażaią w poſtaci młodego dziecka nagiego, z oczyma zawiązanemi, z pochodnią w ręku, z łukiem y ſaydakiem na ramieniu.

P. *Wiele Wenus ma ſłużebnic?*

O. Trzy, ktore nazywaią łaſkami; to ieſt, Aglaa, Talia, y Eufrozyna.

P. *Czyią żoną ieſt Wenus?*

O. Wulkana Bożka kuźni. Jeſt kulawy y bardzo brzydki. Wyrażaią go robiącego razem z Olbrzymami.

P. *Jacy to byli ci Olbrzymi?*

R. Ils étoient d'une grandeur démesurée, fort-laids; & n'avoient qu'un œil au milieu du front.

D. *Que dit-on de Vulcain?*

R. Que Vénus lui étoit infidéle, & avoit Mars pour Amant.

D. *Qui est Eole?*

R. C'est le Dieu des Vents, qui les fait souffler & les retient selon sa volonté. L'Aquilon & Borée sont les vents du Nord; & les Zephirs sont de petits vents frais, très-agréables en Eté.

DU PARNASSE.

D. *Qu'est-ce que le Mont Parnasse?*

R. C'est le lieu de l'Assemblée des neuf Muses, Filles de Jupiter & de Mnémosyne, & où Apollon préside.

D. *Qui est Apollon?*

R. C'est le Dieu de la Poésie, & en général de tous les ouvrages d'esprit. On le représente une Lire pendante au côté, une Couronne de lauriers sur la tête, & un Corbeau à ses piés.

D. *Quel est le Fleuve qui coule au bas du Mont Parnasse?*

R. C'est l'Hypocréne.

D. *Comment nomme-t-on les neuf Muses?*

R. Caliope, Clio, Erato, Thalie, Melpoméne, Terpsicore, Euterpe, Polymnie, & Uranie.

D. *A quoi chacune de ces Muses préside-t-elle?*

R. Caliope préside au Poéme Héroique, Clio à l'Histoire, Erato aux Poésies amoureuses, Thalie à la Comédie, Melpoméne à la Tragédie, Terpsicore à la Danse, Euterpe aux Instrumens, Polymnie à l'Ode, & Uranie à l'Astrologie.

D. *Quel*

O. Byli wielkiego wzroſtu, bardzo ſzpetni, y po iednym tylko oku mieli na ſrzodku czoła.

P. *Co powiadaią o Wulkanie?*

O. Ze Wenus nie była mu wierna, y Marſa kochała.

P. *Co ieſt Eolus?*

O. Jeſt Bożek Wiatrow, ktory im rozkazuie wiać, y zakazuie podług ſwego upodobania. Akwilo y Boreas ſą wiatry Połnocne, a Zefiry ſą wiatry małe, chłodne y bardzo miłe w lecie.

O PARNASIE.

P. *Co ieſt gora Parnaſka?*

O. Jeſt mieyſce zgromadzenia dziewięciu Muz Corek Jowiſza y Memnozyny, y gdzie Apollo prezydował.

P. *Co ieſt Apollo ?*

O. Jeſt Bożek Poetycki , a w powſzechności, Bożek wſzyſtkich Nauk. Wyrażaią go lirę wiſzącą maiącego u boku, koronę laurową na głowie, y kruka u nog.

P. *Ktora ieſt rzeka płynąca przy Gorze Parnaſkiey?*

O. Hipokrena.

P. *Jak ſię nazywaią te dziewięć Muz ?*

O. Kaliopa, Klio, Erato, Talia, Melpomena, Terpſikora, Euterpa, Polimnia, y Urania.

P. *Ktora z tych Muz ma ſtaranie o czym?*

O. Kaliopa ma ſtaranie o Wierſzach, Klio o Hiſtoryi, Erato o Wierſzach miłoſnych, Talia o Komedyi, Melpomena o Tragedyi, Terpſykora o Tańcu, Euterpa o Jnſtrumentach, Polimnia o Odzie, Urania, o Aſtrologii.

D. *Quel sont les Vers, faits par Mr.* Perault *sur les differens départemens des Muses ?*

R. Les voici;

La noble Caliope en ses vers sérieux,
Célébre les hauts faits des vaillans Demi-Dieux.
L'équitable Clio, qui prend soin de l'Histoire,
Des illustres Mortels éternise la gloire.
L'amoureuse Erato, d'un plus simple discours,
Conte des jeunes gens les diverses amours.
La gaillarde Thalie incessament folâtre,
Et de propos boufons réjouit le Théatre.
La grave Melpoméne en la Scéne fait voir
Des Rois qui de la mort éprouvent le pouvoir.
L'agile Terpsicore aime sur-tout la danse,
Et se plaît d'en régler les pas & la cadence.
Euterpe la rustique, à l'ombre des ormeaux,
Fait rétentir les bois de ses doux chalumeaux,
La docte Polymnie, en l'ardeur qui l'inspire,
De cent sujets divers fait résonner la lire.
Et la sage Uranie éleve dans les Cieux,
De ses pensées diverses le vol audacieux.

DES

P. *Ktore są wierſze napiſane od Pana* Perolego *o tych rożnych podziałach Muz?*

O. Te ſą.

Wſpaniała Kalliopa w wierſzach nieśmiertelnych
Wielkie czyny Rycerzow wſławiać zwykła dzielnych.
Klio rozſądna, pierwſza Hiſtoryi miſtrzyni
Sławnych Mężow pamiątkę nieśmiertelną czyni.
Miłośna Erato, w ſwey potoczney rozmowie
Młodſzych ludzi ſwywole, y miłości powie.
Gadatliwa Talia żartami nas cieſzy
Y Teatra komicznym dyſkurſem rozśmieſzy.
Poważna Melpomena na *Scenę* wprowadza
Krolow, ktorych śmierć z Tronow, lub los ſmutny z ſadza.
Terpſykora hibitna, lubi tańce skoki,
Y w nich zwykła układać wſzyſtek skład y kroki.
Euterpa zaś wieśniaczka, pod cieniſtą ſoſną
Na piſzczałce weſołą pieśn gra, lub żałoſną.
Uczona Polimnia w wieſzczych Duchow tłumie,
Na lutni wſzyſtkich rzeczy treść wywodzić umie.
A mądra Urania pod Niebieſkie Ośi
Zapędem byſtrych ſwoich mysli ſię unośi.

O RY-

DES HEROS DEMI - DIEUX.

D. *Qu'est-ce qu'un Demi-Dieu?*

R. C'est un homme, né d'un Dieu & d'une Mortelle, ou d'une Déesse & d'un Mortel. Il y en a un très-grand nombre.

D. *Qui sont les Principaux?*

R. Enée, Ulysse, Hercule, Thésée, Achille, & Jason.

D. *Qu'y a-t-il à remarquer dans l'histoire d'Enée?*

Il étoit fils d'Anchise & de Vénus. A la Guerre de Troie, lors de l'incendie de cette Ville, il emporta son pére sur ses épaules à travers les flâmes.

D. *Que dit-on d'Ulysse?*

R. Comme il revenoit par mer de la Guerre de Troie, pour se rendre dans l'Ile d'Ithaque, dont il étoit Roi les Sirénes voulurent l'arrêter; mais, pour n'être pas surpris par leur chant mélodieux, il se boucha les oreilles, & en fit faire de même à tous ceux de son Vaisseau.

D. *Que remarque-t-on de Pénélope sa femme?*

R. Obsédée par des Amans en l'absence de son Mari, elle s'en délivra par artifice, en leur disant, qu'aussi-tôt qu'une tapisserie, à laquelle elle travailloit, seroit achevée, elle se rendroit aux voeux d'un d'entre eux; mais la nuit elle défesoit ce qu'elle avoit fait le jour

D. *Que dit-on d'Hercule?*

R. Il étoit Fils de Jupiter & d'Alcméne. Junon l'exposa toujours à des périls. Les plus

O RYCERZACH POŁ-BOZKACH.

P. *Co iest Poł-Bożek?*

O. Jest to człowiek, zrodzony z Bożka y z Niewiasty, albo z Bogini y człeka. Jest ich wielka liczba.

P. *Ktorzy są znacznieysi?*

O. Eneasz, Ulisses, Herkules, Tezeusz, Achilles, y Jazon.

P. *Co iést uwagi godnego w Historyi o Eneaszu?*

O. Był Synem Anchizesa y Wenery. Podczas woyny Troiańskiey, gdy zapalone było to Miasto, wyniosł Oyca swego na ramionach swoich, przez sam płomień.

P. *Co mowią o Ulissesie?*

O. Gdy powracał morzem z Woyny Trojańskiey przebieraiąc się na wyspę Itakę, ktorey był Krolem, Syreny chciały go zatrzymać, ale żeby się nie dał uwieść ich melodyinemu śpiewaniu, pozatykał sobie uszy, y toż samo kazał uczynić wszystkim, ktorzy byli z nim na Okręcie.

P. *Co iest godnego pamięci o Penelopie żonie iego?*

O. Ze będąc napastowana, od Kawalerow, w niebytności męża, tą się wykręciła sztuką, mowiąc do nich, że iak tylko dokończy tego kobierca, tak zaraz żądaniom ich zadosyć uczyni, ale w nocy to rozrabiała, co wdzień uszyła.

P. *Co Mowią o Herkulesie?*

O. Był Synem Jowisza y Alkmeny. Juno wydawała go zawsze na niebespieczeństwa naywięk-

kfze

grands, dont il ſe tira, ſont nommés les douze Travaux d'Hercule. Du-reſte on le repréſente couvert de la peau d'un lion, qu'il avoit vaincu.

D. *Que dites-vous de Théſée?*

R. Il étoit Fils de Neptune & d'Aéthra, & il tua le Minotaure.

D. *Qui étoit ce Minotaure?*

R. C'étoit un monſtre, moitié homme, moitié taureau, enfermé dans le Labirinte de Créte.

D. *Qui étoit Perſée?*

R. Il étoit Fils de Jupiter & de Danaé. On lui donne des aîles, l'Egide de Minerve, le Caſque de Pluton, & un Cimetére, forgé par Vulcain, avec lequel il coupa la tête de Méduſe. Il délivra auſſi Andromède d'une monſtre, & l'épouſa enſuite.

D. *Que dit-on de la tête de Méduſe?*

R. Elle avoit des ſerpens pour cheveux, & pétrifioit ceux qui l'enviſagoient.

D. *Que remarque-t-on d'Achille?*

R. Il étoit Fils de la Déeſſe Thétis & de Pélée, & fut nouri de moëlle de lion par le Centaure Chiron. Sa Mére le plongea dans le Stix, afin de le rendre invulnérable; mais le talon, par ou elle le tenoit, ne le devint pas; auſſi fut-il tué par Paris, qui lui tira une fléche à cet endroit.

D. *Qu'eſt-ce qu'un Centaure?*

R. C'eſt un monſtre, motié homme, moitié cheval.

D. *Que dit-on de Jaſon?*

R. Il

kſze, z ktorych wyſzedł, nazywaią ſię dwanaście prac Herkuleſowych. W reſzcie wyrażaią go okrytego ſkurą lwią, ktorego zabił.

P. *Co mowiſz o Tezeuſzu?*

O. Był to Syn Neptuna y Aetry, y zabił Minotaura?

P. *Co to był Minotaurus?*

O. Była to poczwara, połowę człeka, a połowę wołu poſtać maiąca, zamknięta w Labiryncie w Krecie.

P. *Kto to był Perſeuſz?*

O. Był to Syn Jowiſza y Danai. Wyrażaią go ze ſkrzydłami, z dzidą Minerwy, z ſzyſzakiem Plutona, y z mieczem od Wulkana ukowanym, ktorym on uciął głowę Meduzie. Uwolnił także Andromedę, od poczwary, z ktorą ſię potym ożenił.

P. *Co mowią o głowie Meduzy?*

O. Że miała węże zamiaſt włoſow, y w kamień obracała tych, ktorzy patrzyli na nią.

P. *Co ieſt uwagi godnego o Ahilleſie?*

O. Był Synem Bogini Tetys y Pelei, y był karmiony ſzpikiem lwim, przez Centaura karmionym. Matka go zanurzała w rzece Styx nazwaney, chcąc go zachować od rany, lecz pięta za ktorą go trzymała, nieuſzła rany, albowiem był zabity od Paryſa, ktory mu utkwił ſtrzałę w to mieyſce.

P. *Co ieſt Centaurus?*

O. Jeſt to ſtraſzydło, maiące połowę poſtaci człeka, a połowę konia.

P. *Co powiadaią o Jazonie?*

O. Że

R. Il a fait la conquête de la Toiſon d'or.

D. *Qui étoit Paris, & quel fut ſon Jugement?*

R. Ils étoit Fils de Priam, Roi de Troie. Aux noces de Thétis & de Pélée, où étoient Junon, Vénus, & Minerve, la Diſcorde jeta dans l'aſſemblée une pomme d'or avec cette inſcription: *A la plus belle.* Chacune de ces trois Déeſſes prétendant l'être, Jupiter leur donna Paris pour Juge, qui décida en faveur de Vénus.

SECTION XIV.

DU BLASON.

Demande. *Qu'eſt-ce que le Blaſon?*

Réſponſe. C'eſt la Science des Armoiries.

D. *A quoi cette Science eſt-elle utile?*

R. A pluſieurs choſes: un Gentil homme ſurtout ne doit pas l'ignorer ; car c'eſt elle qui prouve la Nobleſſe, qui diſtingue tous les états, & qui fait voir l'ancienneté d'une Famille.

D. *N'a-t-elle pas encore une autre utilité ?*

R. Oui ; c'eſt qu'elle aprend à donner des livrées aux domeſtiques, conformément à ſes Armoiries.

D. *En*

O. Ze on dobył złotego Runa.

P. *Kto to był Parys, y iaki iego był ſąd?*

O. Był Synem Pryama Krola Trojańſkiego. Na weſelu Tety y Pelei gdy ſię znaydowała Juno, Wenus, y Minerwa, Bogini niezgody, rzuciła w pośrzod nich iabłko złote, z tym napiſem: Dla naypięknieyſzey. Każda z tych trzech Bogiń przywłaſzczała ſobie naywiękſzą piękność, Jowiſz kazał oſądzić Paryſowi, ktory przyſądził Wenerze.

ROZDZIAŁ XIV.

O HERBOWNEY NAUCE.

P. *Co ieſt Herbarſka Nauka?*

O. Jeſt wiadomość Herbow.

P. *Do czego ieſt potrzebna ta Nauka?*

O. Do wielu rzeczy; Szlachetny człowiek nadewſzyſtko powinien ią umieć; ponieważ ona dowodzi Szlachectwa, rożnicę czyni między wſzyſtkiemi Stanami, y daie poznać dawność Familii.

P. *Nie ieſt że ieſzcze pożyteczna do czego innego?*

O. Tak ieſt; gdyż ona naucza iaką dawać liberyą ſłużącym, ſtoſuiącą ſię do koloru Herbow.

D. *En quoi conſiſte la principale connoiſſance du Blaſon?*

R. Elle conſiſte à connoître les Emaux, les Métaux, & les figures des Armoiries.

D. *Quels ſont les Métaux?*

R. C'eſt l'Or & l'Argent.

D. *Et les Emaux?*

R. Ce ſont l'Azur, le Gueule, le Sinople, le Sable, & le Pourpre.

D. *Quelle eſt la principale régle du Blaſon?*

R. C'eſt celle qui nous aprend à ne jamais mettre couleur ſur couleur, ni métal ſur métal.

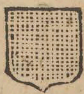

D. *Comment nommez-vous cette figure?*

R. Un Ecuſſon ou Ecu.

D. *Comment diſtinguez-vous ſur un cachet les couleurs que vous avez nommées?*

R. Par les traits. Dans les deux métaux l'Or eſt marqué par des points.

l'Argent eſt tout blanc.

D. *Et dans les Emaux?*

R. L'Azur eſt ainſi marqué.

voilà

P. *Na czym zawiſla oſobliwſza umieiętność nauki o Herbach?*

O. Zawiſła na poznaniu kolorow, metallow, y figur Herbownych.

P. *Ktoreż ſą Metalle?*

O. Złoto y Srebro.

P. *A Kolory?*

O. Są te, Lazurowy, Czerwony, Zielony, Piaſzczyſty, y Purpurowy.

P. *Ktora ieſt nayoſobliwſza reguła Herbowney Nauki?*

O. Jeſt, ta ktora nas uczy, abyśmy nigdy koloru za kolor, ani metallu za metal nie brali.

P. *Jak Nazywaſz tę Figurę?*

O. Tarcza czyli Puklerz.

P. *Jak możéſz rożnicę uczynić na pieczęci między kolorami, o ktorych wſpomniałeś?*

O. Przez rznięcie. We dwoch metallach złoto ieſt znaczone Kropkami.

a Srebro ieſt ze wſzyſtkim białe.

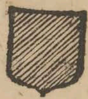
P. *A Kolory iak poznaieſz?*

O. Lazurowy tak bywa znaczony.

voilà le Gueules.

ici le Sinople.

à le Sable.

& ainsi le Pourpe.

D. *Comment divise-t-on un Ecu?*

R. En parti,

coupé,

tranché,

taillé

☞ Czerwony tak

Zielony.

Piaſzezyſty.

y tak Purpurowy.

P. *Jak ſię dzieli Tarcza?*
O. Na części.

Przecięta.

Odcięta.

Przedzielona na ukos.

écartelé,

flanqué,

Ecu ſur le tout,

gironné,

& tiercé en pal.

D. *Quelles ſont les pièces qu'on nomme honorables, & qu'on trouve le plus ſouvent dans d'anciennes Armoiries?*

R. Les ſuivantes.

Chef de Gueules,

Pal,

☜ Przedzielona na cztery Pola.

Figury po ſtronach maiąca.

Tarcza ze wſzech ſtron.

Z ośm ſztuk złożona.

Na trzy podzielona Słupy.

P. *Ktore ſą ſztuki, ktore za ſzacowne maią, y ktore nayczęściey znayduią ſię w dawney Herbarſkiey nauce?*

O. Naſtępuiące:

Część herbu naypryncypalnieyſza

Pal.

fasce,

bande,

barre,

croix,

ſautoir,

chevron,

& bordure.

D. *Qu'y a-t-il encore à remarquer à l'égard de ces figures?*

R. Que, lorsqu'elles ſe multiplient, l'on dit faſcé bandé chevronné &c.

D. *Comment donc, ſelon les couleurs du Blaſon, doit-on donner une livrée ?*

R. On doit toujours donner l'habit ſuivant le Champ. L'Azur eſt bleu ; le Gueules, rouge , le Sinople , vert; le Sable , noir ; le Pourpre ; violet.

D. *Comment ſe régle-t-on pour la veſte & le reſte de l'habillement?*

R. La principale piéce de l'Ecu doit fournir la

☞ Poprzeczna balka.

Wſtęga.

Drąg.

Krzyż.

Krzyż S. Jędrzeia.

Krokwa.

Laur.

P. *Niemaſz że ieſzcze czego godnego uwagi względem tych figur?*

O. Jeſt to, że gdy ſię one pomnażaią, mowią poprzeczna balka, wſtęga, krokwa, *&c.*

P. *Jakże więc podług kolorow herbowych trzeba dawać liberyą?*

O. Trzeba dawać zawſze ſuknie takie, iakie ieſt herbowne pole. Lazur ieſt niebieſki, *&c.*

P. *Jaka ſię powinna dawać Kamizelka y reſzta ſtroiu?*

O. Jaka ieſt nayznacznieyſza część tarczy,

la couleur pour la veste & les haut-de-chausses. Les passemens, paremens, & aiguilletes se prennent des moindres figures de l'Ecu.

D. *Comment blasonne-t-on, c'est-à-dire, explique-t-on les Armes?*

R. Il faut toujours commencer par le Champ, & dire: un Tel porte d'Or au Chef de Gueules.

D. *Comment doivent être les Supports?*

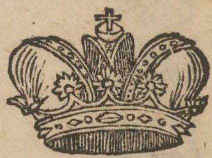
R. Cela est indifférent, & dépend d'un chacun.

D. *Comment distingue-t-on les Couronnes & les Casques?*

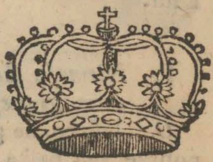
R. Par leur nature; chaque Etat a une Couronne différente.

D. *Quelles sont-elles?*

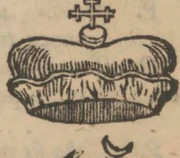
R. Couronne Impériale.

Couronne Royale.

Couronne Electorale.

Couronne Impériale-Mahométane.

takiego potrzeba dobierać koloru, na kamizelkę y na ſpodnie. Paſamuny, wylogi, y taśmy ſtoſuią ſię do oſtatniey części Tarczy.

P. *Jak ſię te herby wykładaią, to ieſt, iak ie wyrażaią?*

O. Potrzeba zawſze zaczynać od pola, y mowić, ten Herb ma złoto na naypryncypalnieyſzym kolorze.

P. *Jakim porządkiem czynić ſię to powinno?*

O. Nie maſz na to reguły, każdy dobiera według ſwego upodobania.

P. *Jak ſię rożnią Korony y Szyſzaki?*

O. Przez ſwą naturę; każdy Stan ma inakſzą Koronę.

P. *Jakie one ſą?*

O. Korona Ceſarſka.

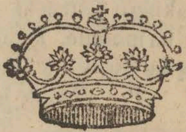
Korona Krolewſka.

Korona Elektorſka.

Korona Ceſarſka Turecka.

Ko-

Couronne d'Archi Duc.

de Duc.

de Marquis.

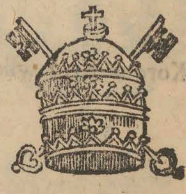
de Comte.

de Baron.

Les Gentils-hommes doivent porter des Casques ouverts; mais depuis un Siécle, qu'on ne cultive plus l'Art du Blason, chacun a sur ses Armes la Couronne qu'il veut.

D. *Qu'y a-t-il a remarquer, outre les Couronnes & les Casques?*

ꝶ. La Tiare, ou Couronne du Pape.

D. *Que remarquez-vous à l'égard des animaux, qu'on trouve dans les Armoiries?*

R. Qu'ils doivent toujours regarder le côté droit de l'Ecu; autrement on les dit contournés.

FIN.

Korona Arcy Xięcia,

Xięcia

Margrabi

Hrabi.

Barona.

Szlachta powinna nośić Szyszaki otwarte; lecż iuż Wiek ieden minął, iak zaniechane ieſt czwiczenie ſię w Nauce Herbowney, każdy ma nad herbem Koronę iaką chce.

P. *Co ieszcze oprocz Koron y Szyszakow uważyć potrzeba?*

☞

O. Jnfuła czyli Korona Papieżka.

P. *Co uważasz względem zwierząt, ktore w Herbach znayduią ſię?*

O. Ze one zawſze powinny bydź ku prawey ſtronie tarczy obrocone.

KONIEC.

TABLE

DES SECTIONS.

TABLICA
ROZDZIAŁOW.

Między wielą Kśiąg innych u Michała Grela *znayduią się y te następuiące.*

Cycerona M. T. o Powinnościach wszech stanow ludzi, y tegoż *Cyc:* Księgi o Starości 4. - - *opr:* Złot: 7½.

Dzieie Krolestwa Polskiego krotke lat porządkiem opisane, 8. - *opr:* Zł: 6.

Geografia Krolestwa Polsk: y W. X. Lit. &c. przez *Byszynga.* 8. - *opr: à la rust:* Zł: 3½.

O Gospodarstwie Ziemiańskim, czylii rolnictwie w powszechności, a osobliwie o rolnictwie Polskim. przez P. Generała *Rieule.* 8. - *opr:* Zł: 4½.

Książka dla Młodzi, po Polsku y po Francuzku, 8. - - *opr:* Zł: 5.

Magazyn Dziecinny, przez Pani *le Prince Beaumont.* IV. Tomi. 8. - - *opr:* 11.

Principes de tout gouvernement, ou examen des causes de la splendeur ou de la foiblesse de tout Etat consideré en lui même, & indépendament des moeurs II. Tomes - - - 8. relie. Zł: 8. *br:* Zł: 6.

Przypadki Telemaka, z Kopersztr: 8. *opr:* Zł: 8.

Reflexions sur l'Esprit. 8. - - *br:* Zł: 4.

Observationes clinicæ ad ductum medicationum in noscomia generali Vars: Th. asc: I. & II. 8. - - Zł: 1. ½.

Tysiąc Nocy y iedna, Tom. I. y II. 8. *opr:* - - *à la rust:* Zł. 5.

Zbior Herbow Polskich przez Chmielowsk: - - - 8. *opr:* Zł: 5.

Zycie prywatne Rzymian przez d'Arnay. - 8. *opr:* Zł: 6½. *à la rust:* Zł: 5.

❀ ❀ ❀